

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

HARVARD LAW LIBRARY

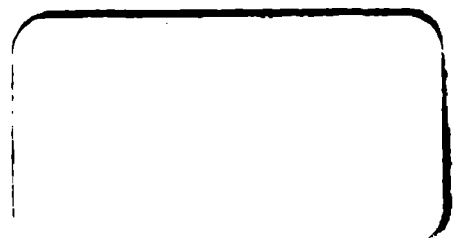

3 2044 057 043 960

5N
914
DOL

**HARVARD LAW SCHOOL
LIBRARY**

HUNGARY

2140 4239 FEB 26 47
MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.

LXVI.

VII. KÖTET. 5. FÜZET.

A
HÁZASSÁGON KÍVÜL SZÜLETETT
GYERMEKEK JOGI ÁLLÁSA.

TANULMÁNY AZ ÖSSZEHASONLÍTÓ JOGTUDOMÁNY SZEMPONTJÁBÓL.

ÍRTA

Dr. DOLESCHALL ALFRÉD.

MEGLYVARTATOTT A MAGYAR JOGÁSZEGYLET 1891. MÁRCZIUS 21-IKI
ÜLÉSÉN.

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1891.

~~Ar. 50 k.~~

PRINTED IN HUNGARY

Az igazgató választmány tagjai:

- Elnök: *Csemegi Károly* curiai tanácselnök;
alelnökök: *Manoilovich Emil* curiai tanácselnök;
Dr. Környey Ede ügyvéd;
titkárok: *Dr. Fayer László* egyetemi rk. tanár;
Vargha Ferencz, kir. alügyész;
ügyész: *Dr. Siegmund Vilmos* a budapesti ügyvédi kamara titkára;
pénztárnok: *Dr. Szivák Imre* ügyvéd, orsz. képviselő;
könyvtárnok: *Dr. Tarnai János* kir. táblai bíró;
választmányi tagok: *Dr. Beck Hugó* ügyvéd, *Dr. Chorin Ferencz* ügyvéd, orsz. képviselő, *Czorda Bódog* igazságügyminiszteri államtitkár, *Dr. Dárday Sándor* orsz. képviselő, *Daruváry Alajos* curiai másodelnök, *Dr. Győry Elek* orsz. képviselő, *Dr. Herczegh Mihály* egyetemi tanár, *Hodossy Imre* a budapesti ügyvédi kamara elnöke, orsz. képviselő, *Dr. Hoffmann Pál*, egyetemi tanár, *Dr. Illes Károly* ügyvéd, nyug. kir. ügyész, *Dr. Plósz Sándor* egyetemi tanár, *Sárkány József* kir. táblai alelnök, *Dr. Schwarz Gusztáv* ügyvéd, egyetemi magántanár, *Székács Ferencz* törvényszéki alelnök, *Székely Ferencz* kir. curiai bíró, *Szentgyörgyi Imre* curiai tanácselnök, *Dr. Teleszky István* igazságügyminiszteri államtitkár, *Tóth Elek* nyug. kir. táblai tanácselnök, *Tóth Lőrincz* curiai tanácselnök, *Dr. Vecsey Tamás* egyetemi tanár.
- * * *

A börtönügyi bizottság elnöke: *Manoilovich Emil* curiai tanácselnök, alelnöke *Tóth Lőrincz* curiai tanácselnök, jegyzője *Dr. Levay József* igazságügyminiszteri segédfogalmazó.

Kivonat a «Magyar Jogászegylet» alapszabályaiából.

3. §. Az egyletnek alapító, rendes, levelező és tiszteletbeli tagjai vannak.
4. §. A rendes és levelező tagok belépése egy évi időszakra történik; a tagok névsorába való beíratkozás halogatag megújítottnak tekintetik mindaddig, míg az illető tag nem tudatja kilépését az igazgató választmánynyal.
Budapesti lakos csak rendes tag lehet.
7. §. A rendes tagok tagsági díja 5 forint; a levelező tagoké 3 forint.
A mely tag egyszer-mindenkorra 200 forint alapítványi tőkét ajándékozik az egyletnek alapító taggá lesz.

MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.

LXVI.

VII. KÖTET. 5. FÜZET.

A

[†]HÁZASSÁGON KÍVÜL SZÜLETETT ^e GYERMEKEK JOGI ÁLLÁSA.

TANULMÁNY AZ ÖSSZEHASONLÍTÓ JOGTUDOMÁNY SZEMPONTJÁBÓL

IRTA

DR. DOLESCHALL ALFRÉD.

FELOLVASTATOTT A MAGYAR JOGÁSZEGYLET 1891. MÁRCZIUS 21-IKI
ÜLÉSÉBEN.

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1891.

PRINTED IN HUNGARY

For Tx

D

'APR 17 1933

ELŐSZÓ.

Rendszeres magánjogi törvénykönyv hiányának kikerülhetlen következménye a jogszolgáltatásnak ingadozása ha nem éppen bizonytalansága. Hazai jogszolgáltatásunk határozatlansága némileg enyhíttetik ugyan a magyar királyi Curiának döntvényalkotási joga által, de ezen törvényt pótló határozathozatali jogosultság koránt sem helyettesíti a magánjogi codexet, nem csak azért, mert a legfőbb bíróság nem ismerheti feladatának minden a tételes törvények hiánya folytán nyílt jogi kérdésnek megoldását megkísérteni a minthogy feladatához de jogköréhez sem tartozik a tételes jogforrásnak pótlása, csupán a vitás kérdéseknek tételes jogalapon való eligazítása — másfelől pedig a kir. Curiának döntvényei hitem szerint csupán ezen birói testület határozatainak hozatalánál irányadók a nélkül, hogy az alsóbb bíróságokat meggyőződésüknek szabad nyilvánításában megkötnék; mert ellenkező feltételezés mellett a kir. Curia törvényhozási teendőket teljesítene, mi az alkotmányosság rendszerének alapelveivel ellenkezik.

Azon magánjogi kérdések közül, melyek az emberiségnek dicséretére szolgáló humanisticus irányú mozgalmak folytán mindenütt felszínre hozattak és a hamisítatlan szabadelvűség követelményeinek megfelelő megoldást sürgetnek, kitűnő helyet foglal a természeti gyermekek jogállásának kérdése; és természetes, hogy megalkotandó magánjogi törvénykönyvünk sem térhet ki a kérdésnek szabályozása elől. Nehezíti a helyzetet azon körülmény, hogy a szokásjog útján jogforrás erejére emelt

Hármaskönyv éppen úgy mint későbbi törvényeink a házasságon kívül folytatott nemi együttélés következményeivel egyáltalában nem foglalkodnak, mert ezen kérdést a cánonjog keretébe utalták. Az egyetlen jogforrás ennél fogva gyámi törvényünknek gyér és csupán a természeti gyermekek külső állására vonatkozó rendelkezéseitől eltekintve a joggyakorlat, mely felső bíróságaink határozataiban nyert casuisticus kifejtést és mely az elméleti tudománynak behatása és a külföldi törvényhozási alkotásoknak áthasonítása mellett épült fel. Az osztrák polgári törvénykönyvnek rövid tartamú uralma alatt annak a Justinian előtti római jog alapján tovább fejlesztett rendelkezései nyertek a hazai jogszolgáltatásban is alkalmazást és bár az ideiglenes törvénykezési szabályok a régi magyar magánjognak merev visszaállítása által jogforrásunknak tisztán negatív tartalmú érvényét hatályába visszahelyezték, a joggyakorlat ezen alapra nem tért vissza, hanem következetesen azon irányt követte, mely a természeti gyermekek részére meghatározott jogállapotnak biztosítása felé következetesen halad.

A törvényhozási alkotások terén hátramaradottabb nemzeteknek a helyzetnek minden hátránya mellett egy igen értékes előnyük van a jövő szempontjából, az t. i. hogy a haladottabb nemzetek által alkotott és azoknak joggyakorlata által kipróbált törvényalkotások között választhatnak. Azon szoros kapocsnál fogva, melyben minden nemzet törvényei azon nemzet geniusával állanak és melynek megtagadása a gyakorlati életben mindig megboszulja magát, természetes dolog, hogy itt egyszerű receptioról szó nem lehet, legkevésbé a családi és örökösödési jog keretében, a melyek a nemzet egyediségének leghívebb tükrői. Magánjogi codificatióink szempontjából mulhatlanul kettős alaptól kell kiindulni; az egyik a történelmi alap, a melyről letérni, mindaddig, a míg az általa fejlesztett jogintézmények a haladott kor által támasztott követelményekkel összhangzásba hozhatók;

nem szabad; a másik a külföldi törvényhozásoknak gondos tanulmányozása, hogy azokból az, mit a nemzeti felfogáshoz és intézményekhez legkönnyebben áthasonítandóknak hisznek, a meglévő rendszerbe felvétessék. Ezen kettős irányt követem jelen tanulmányom során; igyekeztem híven feltüntetni hazai jogforrásainknak állását a felvetett kérdés tekintetében, e mellett hazai jogforrásaink hiányosságának tekintetbe vételével fokozott figyelmet fordítottam az európai culturnemzeteknek törvényhozásaira. Mint az atyasági keresetek rendszerének feltétlen híve, azokat mind addig, míg az államhatalom nem veszi gondjai körébe a házasságon kívül született gyermekeknek sorsával gondolni, nélkülözhetleneknek de a közerkölcs szempontjából is szükségeseknek tartom; e mellett ellenzem a házasságon kívüli anyának oly dédelgetését, mely a magát házasságon kívül teherbe ejtésnek kedvezésére vezet és a férfit a nő rosszhiszeműségével szemben védtelenné teszi. Midőn a természeti gyermeket biztosított jogállásba kívánom helyeztetni, nem tudok egyetérteni az álhumanismus azon igyekezetével, hogy a házasságból való származásnak az anyával szemben minden előjogát tagadva a természeti gyermeket törvényesek mellett is azokkal mindenben egyenjoguaknak kell tekinteni, mert általa a házasság életnek erkölcsös jellegét és fölényét veszélyeztetve látom.

Végül megjegyzem, hogy tanulmányom alapjául a következő forrásokat használtam: *Frank, Suhajda, Wenzel, Zlinszky Zsögöd, Jellinek, Herczegh* magyar magánjogi művei, *Dósa Elek* «Erdélyhoni jogtudománya», a közkézen forgó *döntrénytárak*, a külföldi törvénykönyveknek és tervezeteknek eredeti szövege, *Bluntschli* «Privatrechtliches Gesetzbuch für den Canton Zürich», *Dr. Schneider* «Privatrechtliches Gesetzbuch für den Canton Zürich», *Dr. Moritz Stubenrauch* «Commentar zum allg. bürgerl. Gesetzbuche» *Josef Unger* «Das oesterr. Erbrecht», *Franz Zeiller* «Commentar über das allg. bürgerl. Gesetzbuch», *G. Adolf Acker-*

mann «Entscheidungen zum bürgerl. Gesetzbuch für das Königreich Sachsen» *Eduard Siebenhaar* «Commentar zu dem bürgerl. Gesetzbuche für das Königreich Sachsen», *Gustave Beltjens* «Les codes belges annotés», *F. Laurent* «Avant projet de la revision du code civile», *Windscheid* «Lehrbuch des Pandektenrechtes», *Wächter* «Pandekten», *Schulte* «Katholisches Kirchenrecht», *Konek-Antal* «Egyházjogtan».

Budapest, 1891. február 28.

Dr. Doleschall Alfréd.

A házasságon kívül történt nemzés következtében született és utólag nem törvényesített gyermek jog és családi állásának megállapítása körül két szempont küzd egymással szemben; az egyik, mely a házasságnak mint meghatározott alakszerűségekhez kötött jogügylet természetéből folyik, az ezen alakszerűségeknek mellözése mellett született gyermek mindazon jogainak megfosztását követeli, mely jogok csakis az alakszerűen kötött házasságból származtathatók; a másik nyilvánulása szerint egyseges, kétféle tekintetnek közreműködése folytán létesül, egyfelől emberiességi érületnek követelménye, hogy ártatlan csecsemő ne lakoljon szülei akaratából vagy legalább is hibájából, másfelől az állami opportinitas sugallata, hogy a házasságon kívül született gyermekek ne essenek az államnak terhére, hanem eltartásukra szüleik akár egyetemlegesen köteleztessenek akár azoknak egyike vagy másika. Az emberi művelődéssel karöltve az előítélet és elfogultság a törvénytelen gyermekekkel szemben következetesen csökken és ma azoknak jogkorlátoztatása már kizárólag a családi jog terére szorult minden külömböztetés nélkül a családi állapot szempontjából, melyben szüleik a nemzés idejében voltak; ellenben a családi állás tekintetében, melyben a törvénytelen gyermekek részeltetnek, az utóbbi szempontból még mindig lényeges külömbbségek tétetnek a tételes jog avagy mint nálunk a joggyakorlat által. A kereszténység előtt felépült római jog mai értelemben vett *liberi naturales* alatt csak a *concubinatus* mint férfi és 12 éven felüli nő között *állandó* nemi együttélés által létesített és jogilag szabályozott viszonyból származott gyermekeket értett, kiknek azonban csak a *novellaris* jog szerint van tartási igényük és pedig mind két szülő irányában, míg az *állandóság* célja nélkül alapított nemi egyesülésben — *stuprum* — született gyermekek csak anyjuktól igényelhettek tartást, — ki után ab *intestato* öröklési joggal is birnak — kivéve azokat,

kik mint *ex damnato coitu procreati* — mi alatt az egyenes ágbeli rokonok és sógorok közötti együttélésből származott gyermekek értendők — sem tartási igénynyel sem öröklési joggal egyáltalában nem bírtak. Enyhítette ezen szigorú felfogást a cánon-jog, mely a törvénytelen gyermekek közötti megkülömböztetést részben megszüntetvén, azoknak tartási igényét atyjuk irányában a *decretales*-ben általában megalapította, de ezen rendelkezésnek egyensúlyozása szempontjából az *exceptio plurium constupratorum* féle kifejezést mindenkoron megengedte. Justinian óta a *liberi naturales* már rendkívüli törvényes örökösedési joggal is bírnak atyjuk hagyatékának $\frac{1}{8}$ részére, a mennyiben sem felesége sem törvényes gyermekei nem maradtak, mégis azon megszorítással, a mely egyúttal a természetes anyjának a mai jog által sehol sem respectált jogállását jelzi, hogy az $\frac{1}{8}$ rész örökségben az anya gyermekeivel osztozkodik, abból egy gyermekrész öt illeti; viszont a természetes atyjának házasságon kívüli gyermekei után hason terjedelmű rendkívüli öröklési joga van. A mióta az egyház mint államalkotó tényező szerepel a világtörténelemben és ezen állásából kifolyólag a házassági jogot önhatalmából és elveihez idomítva szabályozni kezdette, túlsúlyra jut a házasság természetében annak egyházi, vallási jellege és az eredeténél fogva épen úgy mint természetének megfelelőleg tisztán polgárjogi ügylet lassankint magára ölti az egyház-vallási köpenyt, mely alatt a polgárjogi következmények másodrangú szerepre leszoríttatnak, de sőt egyházi áldás nélkül létet sem nyernek. Ily felfogás mellett az egyházi segédletnek mellőzése mint egyházi vétség vétetik tekintetbe, az alakszerűségeken túlhelyezkedett tisztán consensualis nemi frigyek az egyház által mint erkölcstelen tények üldöztetnek, az ilynemű összeköttetésből származott gyermekek «*levis notae macula*» hatása folytán becesteleneknek tekintetnek s mint ilyenek a legmesszebbmenő jogkorlátoztatásoknak vannak alávetve. Az egyháznak egyoldalú álláspontjából ezen felfogás a haladó kor által kierőszakolt mérséklettel ma is fennáll, a mint az az egyházi hierarchia felsőbb fokainak elérhetése szempontjából gyakorlati jelentőséggel bír, a mennyiben a törvénytelen gyermekek «*a beneficiis et dignitatibus ecclesiasticis*» ki vannak zárva. Ellenben a hivatásának tudatára ébredt állam mindenütt letért e szük-

keblű álláspontról, mert ha jogrendezett társadalom követi is a felfogást, hogy a család alapítása, mint a legfontosabb jogviszonyoknak megteremtése csakis fenhatósági felügyelet és tanuskodás mellett történhetik, ennek elmulasztásában semminemű erkölcsi vétket nem keres, mely miatt akár a szülék is de legkevésbé a gyermekek bűnhődnének. A házasságnak formal actus jellege azért ma is fennáll oly értelemben, hogy a felek közötti megegyezésen kívül bizonyos alakszerűségeknek megtartása kívántatik, legyenek azok akár egyházi, akár államhatósági jellegűek; de ezen alakszerűségek a jogügyletnek lényegét csak annyiban képezik, hogy általuk a kölcsönös beleegyezésnek közhitű tanusítása bizonyittatik. Az alakszerűségnek elmulasztása miatt a jogügylet jogi szentesítést nem nyer, a felek jog szempontjából oly állapotban levőknek tekintetnek mintha nemi frigyből nem állanának, kövekezésépen a nemi együttélés címén *egymás irányában* sem jogokat sem kötelezettségeket nem származtathatnak, de másfelől az államhatalom részéről semminemű hátrányoknak sem néznek elébe; a római jog szerinti concubinatus a mai jog nem ismer, az ugyanazon szempont alá esik mint bármely más házasságon kívüli nemi összeköttetés. Ezen szabadelvű felfogással egyáltalában nem ellenkezik, hogy bizonyos személyek között részben államerkölcsi, részben élet-tani tekintetből a nemi együttélés tiltva van és a tilalom áthágói büntető jogi felelősségre vonatnak, a nélkül, hogy az ily tiltott viszonyból származott gyermekekre észjogi szempontból különös tekintettel kellene lenni; és ha mindazonáltal a legtöbb állam törvényhozása itt letér a helyesen megválasztott iránytól, az határozott visszaesésnek képezi jelenségét a pártatlan és tárgyilagos jog állásától az egyoldalú erkölcsi felfogás és megbírálás felé, mely a szüléknek bűnét a gyermekekben ostorozza. *Általános jogi szempontból a házasságon kívül született gyermekeket szüléikkel szemben ugyanazon minőségű jogok illetik meg mint a törvényeseket*, mert azon körülmény, hogy a szülők a kötelező alakszerűséget mellőzték, az ő jogaiknak sérelmére nem lehet — *mind addig, míg mások erősebb mert jogi szentesítés mellett nyert jogokat nem szereznek*, a mely eset a vérrokonság közelségére alapított öröklési rendszer mellett előáll akkor, ha a szülék bármelyikének törvényes leszármazója született. A mily jogos az,

hogy a házasságon kívül együttélő felek között mindaddig míg ily viszony különös jogi szabályozást nem nyer, semminemű jogi viszony nem létesül, oly jogos az ily összeköttetésből nemzett gyermekeknek ugyanoly személyi és anyagi jogokat biztosítani szüleikkel szemben, minőkkel a törvényes gyermekek bírnak; *ezen jogállásnak egyfelől személyhez kötöttnak kell lennie* oly értelemben, hogy a szülőkre és gyermekekre szorítkozik, *másfelől egész terjedelmében csak addig érvényesíthető, míg törvényes gyermekek nem lépnek erősebb jogaikba.* Az általános jogi felfogás ily rendszertől még távol van a mennyiben ott is hol az atyasági keresetnek tág tere nyílik, a házasságon kívül született gyermeket általános jogi viszonyba csak anyjával szemben helyezi, míg atyjuk kötelezettségét a szükséges tartásra sőt szabály szerint ennél is kevesebbre szorítja; másfelől azonban az anyával szemben oly jogokat is enged, minők, mint a törvényes gyermekekkel közös örökösödési jog, a házasságon kívüli gyermeket észjogi szempontból sem illethetik. Következménye ez azon ma már meghaladottnak hihető felfogásnak, mely a házasságon kívüli születés által származó kötelezettségeket mint obligationes ex delicto tüntette fel, mely felfogás mellett a delictumnak főszerzője a nő lévén, arra hárították a kötelezettségeknek orozlán részét; hiszen az exclusiv maternitas elméletét követő törvények mint a Code civile és annak követői, az atyasági keresetnek szabályszerint nem engednek helyet, az atyát rendszert — a mennyiben nem törvényileg tiltott módon történt a nemzés — teljesen felmentik cselekvőségének következményei alól.

I.

Áttérve a tárgy részleteire, mindenekelőtte azon kérdés merül fel: mely gyermekek tekintendők a szülőknek — tehát atyának és anyának — természetes gyermekeiként? Hogy általános szabály, mely szerint mindazon gyermekek, a kikre vonatkozólag a törvényes születésnek vélelme meg nem áll avagy nem is alkalmazható, házasságon kívülieknek tekintetnek, erről másutt szólottam (I. Jogi Szemle III. k. 21. és 22.) e helyütt, miután a paternitas elvének hódoló felfogás mellett mater semper certa

est, csak azon kérdést fogom a hazai és az európai nevezetesebb jogok szempontjából megvitatni: *ki tekintendő a gyermeknek házasságon kívüli atyjának s miként bizonyítandó ezen körülmény?* — Előre kell itt bocsátanom, mire már fentebb utaltam, hogy sem a francia code civile sem az olasz codice civile ú. n. atyasági keresetet szabály szerint nem ismernek és így a következőkben ezen két törvénykönyv rendszerétől eltekintve, azokkal külön fogok foglalkodni annál inkább, mert bennök egy egészen sajátos rendszer jut kifejezésre. Hazai jogunk szerint, minthogy az atyasági kereset törvényeink által tiltva nincs, az ennél fogva mindig gyakorlatban volt és a polgári törvénykezési rendtartás által sommás bírósághoz utasítatván, határozottan elismertetett; ellenben a gyámi törvény hiányos rendelkezéseitől eltekintve teljes hiányában vagyunk oly törvényeknek, melyek a házasságon kívüli nemzést és annak következményeit szabályoznák. Összes és egyedüli jogforrásunk mint annyi más úgy ezen téren is a joggyakorlat, mely a római jognak receptiója és a szomszéd államok törvényhozásainak a tudományra kiható befolyása alatt fejlődött; maga a vélelmi határidő vagy a legfőbb ítélőszéknek kijelentése szerint a fogamzási idő t. i. a gyermek születését megelőző 10 és 6 hónap között, a kir. Curriának indokolása szerint törvényes gyakorlat által fogadtatott el, a nélkül hogy az iránt határozott törvény rendelkezne. Abban a tekintetben, hogy a házasságon kívül született gyermek atyjának rendszerint az vélelmeztetik, ki az anyával a fogamzási időszakban nemileg közösült, joggyakorlatunk megállapodott és eltérést nem mutat, épen úgy mint megegyeznek ezen kérdésben az európai tételes törvények is. Hasonlóképen általánosan el van fogadva az elv, hogy az atyasági keresetet rendszerint az anya indítja a nemző ellen és pedig rendszerint *a gyermek születése után*, legalább az következtethető azon körülményből, hogy a legtöbb törvény a kereset megindításának első határpontja tekintetében különös rendelkezést nem tartalmaz; kivételt képez a zürichi polg. törvénykönyv, mely (698. §.) szerint az *atyasági kereset rendszerint csak a terhesség ideje alatt indítható meg*, kivéve ha a felek jegyesek avagy az atyának írásbeli elismerése létezik, mely esetekben a kereset a szülést követő 6 hét alatt is megindítható. Ezen szigorú rendelkezés

kezést a joggyakorlat némileg enyhítette, midőn a 6 heti kedvezési időnek alkalmazását azon esetekben is megengedte, ha a férfi a nőnek terhessége alatt ígért házassága által ezt a keresetnek korai megindításától álnokul visszatartotta, vagy a mennyiben koraszülésnek esete igazoltatott; az eljegyzés pedig akkor is használható a 6 heti késedelem igazolására, ha a terhesség alatt jött létre. Célja a jelzett megszorításoknak a törvény szerkesztőjének nyilatkozata szerint abban rejlik, hogy a nő tényleg az ellen lépjen fel keresetével, ki a gyermek atyja és ne várhassa be a születésnek bekövetkezését, hogy az után a fogamzási időnek számításba vétele mellett a neki leginkább fizetéképességnek mutató férfit válogassa azok közül kikkel közeli érintkezésben állott. Igen érdekesek az atyasági per megindításának illetékesége szempontjából a korábbi zürichi polgári törvénykönyvnek rendelkezései. Azoknak értelmében t. i. az atyasági kereset a panaszosnő lakhelye szerint illetékes *lelkészi hivatal előtt* volt bejelentendő; a lelkész panaszlottat megidézve kihallgatta az iránt: elismeri-e a gyermeket sajátjának? Ha a megkérdezett az atyaságot magára vállalta, a lelkész ezen beismerésről okiratot készített, azt a lelkészi levéltárba helyezte s eljárásának eredményéről értesítette az atyának illetékes kerületi bíróságát. Ellenkező esetben a lelkész a keresetet áttette az illetékes bírósághoz, mely azután saját hatáskörében járt el. — A most ismertetett törvénykönyv még egy igen lényeges megszorítást tartalmaz és ezen tekintetben is egymagában áll, midőn (697. §) a kereset indítását csak azon nőknek engedi meg, kik svájci polgárjoggal bírnak — mely az 1848 sept. 12-ki szövetségi alkotmány szerint egységes az összes kantonokban — avagy oly államoknak alattvalói, melyekkel ezen tekintetben viszonyosság áll fenn; kétségtelenül szigorú és kevésbé szabadelvű rendelkezés, melyet a törvénykönyv szerzője azzal indokol, hogy nem csak az anyának érdeke forog itt szóban, de egyúttal a községé, a mi a törvénykönyvben tényleg egészen határozott kifejezésre jutott; de úgy hiszem következése az azon egyetlen más törvényben sem található gondozásnak is, melyben a törvénytelen gyermekek különösen atyjukkal szemben részeltetnek, mire alantabb fogok visszatérni. A többi törvények a kereset megindíthatásának tekintetében közelebbi időhatárt nem állítanak fel, tehát ezen jognak ér-

vényesítése az általános elévülési szabályok alá esik. Ugyanez áll hazai joggyakorlatunk szempontjából is, mert bár a kir. Curia-nak hová-tovább megállapodott gyakorlata szerint a „természetes atya nem kötelezhető az elmúlt időre felperes által felszámolt tartási és nevelési költségnek megtérítésére» (Dt. XIII. 108., XIX. 21., XXIV. 21., ellenben ellenkező irányú határozat: Dt. XVI. 104.) és így tekintettel arra, hogy gyakorlatunk csak anyyiban ingadozik, a mennyiben a tartási kötelezettséget nemre való tekintet nélkül a gyermeknek hol 12, hol pedig 14 éves koráig állapítja meg, a tartás iránti kereset legkésőbb a születéstől számított 14 év alatt volna megindítandó —, másfelől azonban joggyakorlatunk szerint a tartási kereset első sorban atyasági per, melyben a természetes atyaság biróilag megállapíttatik és e nélkül a tartási kötelezettség nem is nyer megállapítást, a keresetnek ily értelemben való megindítására tehát az általános 32 évi elévülési szabályt kell mérvadónak elismerni. Kitűnik ez abból is, hogy a keresetnek megindítására a kir. Curia a gyermeket is feljogosítja, a mennyiben törvényes korát elérte, gyámság alatt nem áll vagy önálló keresettel bír (Dtár., R. F. VI 484.); ennek kimondása által a semmítőszék szakított a szabály kizárólagosságával, mely szerint csak az anya bír kereshetőségi joggal a házasságon kívüli atyaságnak birói megállapítására vonatkozólag. A szabálynak jogosultsága kétségbe vonhatatlan, mert bizonyos, hogy az anya legközelebb van érdekelve már anyagi tekintetből is abban, hogy gyermekének atyja elismertessék; de a mennyiben az anya az atyaság megállapíttatására vonatkozó jogával egyáltalában nem élt avagy abban közbejött halála által meggátoltatott, a legnagyobb igazságtalanságra vezetne, ha magát a gyermeket megfosztanák a kérdésben forgó kereshetőségi jogtól. A biztosított jogrendnek követelménye, hogy a *gyermek ebbeli jogának érvényesítésében épen úgy mint az anya bizonyos az általános elévülési határidőnél rövidebb zárt időhatárhoz köttessenek*, a melynek elmulasztása esetében ezen jogról lemondottaknak vélelmezendők; de ugyancsak ezen jogrend kívánja meg, hogy a *házasságon kívüli atyaság birói megállapítására vonatkozó jognak gyakorlása a gyermekén túl nem terjeszthető*, kizárólag az anya és a gyermek személyéhez kötendő, kit törvényes koráig törvényes képviselője helyettesít.

Azon tekintetek, melyek a keresetőségi jognak a gyermekén túl való kiterjesztését ellenzik, fokozottabb mérvben küzdenek a mellett, hogy *az atyaság megállapítására irányuló keresetek csupán és kizárólag az atyának állított személy ellen emeltethessenek*, és az alperességek kiterjedése ennek bármily czimű jogutódaira egyáltalában meg ne engedjék, mert a per alapját az atyának oly személyes ténykedése képezi, a mely egyéniségétől külön választhatlan és a perben emelhető kifogásoknak emelésére és érvényesítésére kizárólag ő képes, míg jogutódja — legyen ez akár leszármazó rokona akár örököse — a védelem eszközeitől meg volna fosztva. A tételes törvényeknek többsége, a kereseti jog és a perbe állás átszállásának kérdését általában hallgatással mellőzi, amit nézetem szerint csakis megszorító magyarázat utján értelmezhetünk, mert ellenkező felfogás mellett — miután semminemű határ felállítva nem lett és a törvénykönyvek a keresetnek elévülésére vonatkozó megszorító rendelkezéseket sem tartalmaznak — egy valóságos chaos állana elő és senki sem lehetne biztonságban az ellen, hogy évtizedek multán, atyasági perrel fogna megtámadtatni azért, mert az ő atyja állítólag, valamikor elhált valamelyik nőszemélylyel. Ennek daczára vannak, kik erélyesen a mellett küzdenek, hogy az atyasági per elévíthetlen legyen és megindítása a gyermek leszármazóira sőt egyéb örököseire is átszállhasson, mint azt a code civile revisiójára készült belga javaslat czélozza a törvényes származás megállapítására vonatkozó kereseti jog elévülhetlenségének példájára, bár a két féle per természetű közötti különbözőség szembetűnő; másfelől a zürichi polgári tvénykönyv a keresetnek keretébe az atyának állított személy örököseit is belevonja.

Ezen törvénykönyv t. i. bizonyos megszorítások mellett egyrészt az anya örököseit jogosítja fel a pernek folytatására, esetleg megindítására, másrészt az atyának állított férfi örököseit kötelezi a perbe állásra. A 699. §. szerint a nő örököseire, sőt a 696. §-ból vont következtetés folytán a *községre* is annak keresetősége átszáll akkor, ha a nő a pert életében megindította, viszont a 700. §. szerint a már perbe vont férfi örökösei ellen a per folytatható, és pedig akkor is, ha a nő a pert megindította, mielőtt a férfi haláláról értesült; ezen utolsó rendelkezést túlhajtottnak tartom, mert a hol legszemélyesebb tény bizonyítása forog szóban

és oly kifogásoknak emelése, melyeket mint pl. a férfi tehetetlenségét csakis maga a fél bizonyíthat és érvényesíthet, ott nem tartom jogszerűnek a keresetösségi jognak kiterjesztését másokkal szemben. Ellenben a hivatkozott §§-oknak azon további rendelkezései, melyek szerint úgy a fel-, mint az alperesség az örökösökre átszáll, valahányszor az atyának írásbeli elismerése létezik az atyasága kérdésében : feltétlenül helyeselhető, mert ezen esetben a fogamzási időben történt közösülés tényének bizonyítása, mely körül a pernek lényege mozog, meg van haladva és legfeljebb az elismerés érvényességének kérdése képezheti vitának tárgyát ; a kereseti jognak az örökösökkel szemben azon esetre való kiterjesztése pedig, midőn jegyesek gyermekéről van szó, azon különös figyelembevételnek következménye, melyben a zürichi törvénykönyv az ily viszonyban származott gyermekeket részelteti, miről annak helyén lesz szó.

II.

A természetes atyaság mint jogi fogalom két féle módon állhat elő : vagy elismeri a férfi a gyermeket mint általa házasságon kívül nemzettet vagy ezen tény ellenében perrendszerűleg bebizonyíttatik. Az elismeréssel a paternitas rendszerét követő törvények külön nem foglalkoznak, de annak lehetősége oly természetes magánjogi elv, hogy attól eltérni nem lehet, mert ha valamennyi törvény megengedi a házasságon kívüli gyermekeknek törvényesítését, egyáltalán nincs ok arra nézve, hogy az atyának kevesebb joga megtagadtassék ; nem képeznek kivételt a tiltott nemi viszonyból származott gyermekek sem, mert azon okok, melyek miatt törvényesítésük nem engedtetik meg, a természetes gyermekként való elismerésnek útjában nem állanak, sőt éppen az utóbbinak lehetősége mellett szóllanak. A tételes törvények az atyasági keresetnek általában a házasságon kívüli nemző ellen adnak helyet minden különböztetés nélkül a viszonynak tiltott vagy nem tiltott jellegére és legfőleg abban a tekintetben tartalmazznak megszorítást, mint pl. a zürichi törvény, hogy az atyasági keresetnek nem adnak helyet akkor, ha a nemző házassági viszonyban állott és az anya erről tudomással birt, de ezen megszorítás sem vonatkoztatható az atya általi elismerés kizárására.

Ellenben a maternitási elvet követő törvények az atyasági keresetnek kizárását némileg enyhítik az által, hogy a gyermekként való elismerést részletesen szabályozzák és azt nevezetes jogi következményekkel kapcsolják össze; álláspontjuk ridegségének következményeként azonban a házasságtörésből és vérfertőzés folytán született gyermekeket minden jogtól úgy atyjuk mint anyjukkal szemben megfosztják. Természetes, hogy az elismerésnek közhitelű formában kell történnie, minek hazai gyakorlatunk szerint, Ausztriában pedig a polgári törvénykönyv 164. §-ának értelmezése czéljából kibocsátott udvari kancelláriai rendeletekben szabályozott egyik módja, hogy a természetes atya ilyen jellegét az anyakönyvbe bejelenti, és az anyakönyvvezető előtt kifejezi kívánságát, hogy mint a gyermek természetes atyja vezetéssék anyakönyvbe; a code civile «acte authentique»-ot, a codice civile «un atto autentico»-t kíván az elismerés jogérvényességéhez.

A természetes atyaságnak bebizonyítása a perrendnek általános szabályai szerint történik; a tételes törvények általában kimondják, hogy a gyermek atyjának az tekintendő, kivel szemben bebizonyíttatik, hogy a gyermek anyjával a fogamzási időn belül nemileg közösült, nincs ok, mely miatt ilyennemű keresetekben a bizonyítás általános tanaitól el kellene térni; ezen elvet követi hazai joggyakorlatunk is, mely az eskü általi bizonyításnak, akár fő-, akár — jelesen a házasságnélküli együttélés esetében, még ha később megszakíttatik is — póteskü alakjában következetesen helyet ad. A bizonyítás mindig azon kérdés körül forog, hogy alperes a gyermek anyjával a fogamzási időn belül nemileg közösült, és azon rendszer szerint, mely egyetemleges atyaságot nem ismer, hogy *ezen időn belül a nővel más férfi nem közösült*. A kérdések természetéből következik, mily nehéz ezeknek kétségtelen bebizonyítása; az első oly mérvben discretionarius, hogy absolut bizonyossága csakis a két fél által szolgáltatható, miből következik az eskünek végtelen tere; a másik mint emberi leleményesség által ellenőrizhetlen valóságában kizárólag a nő által fejthető meg, — megannyi tekintetek, melyekkel szemben az általános bizonyítási elméleteknek alkalmazása merő elmélet, mely a gyakorlat által meghiúsíttatik.

A mi az első kérdést illeti, mindenekelőtte szemügyre kell

venni azon esetet, midőn a férfi beismeri, hogy a nővel a fogamzási időben közösült. Ez esetben alkalmazásba lép a vélelem, hogy a ki a gyermek anyjával bizonyos határidőben belül nemileg közösült, a gyermek atyjának tekintetik mindaddig, míg az utóbbi — t. i. az atyjának vélelmezett — az ellenkezőt ki nem mutatja. Ezen vélelem megdöntése ott, hol az atyaság elismerése illetve bírói kimutatása első sorban atyasági azaz status kereset, melynek élettani következménye, hogy atyának csak egy férfi mondható ki, — oly formán történik, hogy a vélelmezett atya bebizonyítja, hogy a nővel a fogamzási időn belül más férfi is közösült. Ez az u. n. *exceptio plurium concubentium* féle kifogásnak érvényesítése, mely a cánonjog által az *exceptio plurium constupratorum*-ban felállítatván, onnan az összes törvénykezésekbe átszivárgott. Ezen kifogás a paternitas elméletének oly természet-szerű következménye, melyet valamennyi újabb törvénykezés respectál; legkifejezettebben tartalmazza az elvet a német birodalmi magánjogi tervezet (1572 §.), mely egész határozottan kizárja az atyaságnak kimondását, ha az anya a fogamzási időn belül mással is közösült. A zürichi polgári törvénykönyv az elvet kifejezetten nem foglalta szakaszba, de egész szelleméből és különösen 701. §-ának fogalmazásából következtethető, hogy a nevezett exceptiót befogadta rendszerébe, de következtethető ez a 697. §-nak fogalmazásából is: «eine Frauensperson — ist berechtigt, *ihren Schwängerer wegen Vaterschaft* zu belangen», tehát a keresetet status pernek tekinti, és csak a teherbe ejtő ellen engedi meg, mi által az élettan tételeinek figyelembe vétele mellett az *exceptio* megengedhetősége önkényt előáll. Az austriai általános polg. tvénykönyv ily kifogást nem ismer, mert (163. §.) szerinte az atyaság megállapíttatik az ellen, ki «a gyermek anyjával oly időszak alatt *közösült*» ennek ténye tehát elegendő az atyaságnak bizonyítására, és azt a másokkal történt közösülésnek ténye sem zavarja, miután az atyaságból folyó tartási kötelezettség nem a teherbe ejtésnek, de a közösülés pusztá tényének mint *delictum*nak következménye, jobban mondva *büntetése*. Mert nyilvánvaló, hogy ezen álláspont logikai következménye azon elméletnek, mely a tartási kötelezettséget *obligatio ex delicto* formájára származtatta, mely elmélet mellett az atyaság mint állapot jog nem szerepel; ellenben ott, hol mint Zürich, Németország törvénykönyveiben az atyasági ke-

reset tisztán status per, ott az atyaságnak a teherbe ejtés, tehát a kizárólag egy férfival történt nemi közösülés kétségtelen bizonyossága, elengedhetlen előfeltétele. Habár az osztrák polg. törvénykönyv nem mondja ki elvként, mindazonáltal kiindulási alapjának megfelel, hogy az *egyetemleges* atyaság fogalmát is elfogadta, mert a hol a kötelezettséget nem befejezett tényre, állapotra, hanem pusztán ténykedésre ez esetben delictumra vezetjük vissza, ott az abból előálló kártérítési kötelezettségnek okvetlen egyetemlegesnek kell lennie mind azok között, kik ugyanazon ténykedést fejtették ki a melynek — illetve ezek egyikének — következménye a gyermeknek születése. A szász polgári törvénykönyv atyasági pert nem ismer, csupán tartási keresetet, és habár mindenütt teherbeejtésről (1858. §.) és teherbe ejtőről — 1859 és következő §§ — szól, sőt 1860. §-ában határozottan az atyasági állapot per álláspontjára áll, — eredeti kiindulási pontjának következetességénél fogva 1872 §-a az *egyetemleges tartási kötelezettséget állapítja meg mindazok között, kik az anyával a fogamzási időn belül közösültek*. Az atyasági állapot jog elméletnek az exceptio plurium concubentium elengedhetlen ellenőrzője és kiegészítője, mert ha a tartási kötelezettségnek alapja az atyaság, miután ez mindig csak egy és egységes lehet, annak a többekkel történt közösülés okából kétsége kizárja a tartási kötelezettségnek megállapítását, mert arra még megközelítőleg sem nyújtatik támpont: hogy a plures concubentes között melyik az atya? És minthogy minden ilyen esetben az anyát terheli a vád, hogy az atyaságnak megállapítását lehetetlenné tette, a feneb-
biektől kifolyó jogosság tekintetein kívül a méltányossági szempontok is teljesen igazolják, hogy a tartási kötelezettség kizárólag a gyermek anyjára hárul. Vannak ugyan, kik az atyasági állapot per álláspontjából is az egyetemleges tartási kötelezettség mellett szállanak síkra, mint azt *Busch* (Theoret. prak. Darstellung der Rechte geschwächter Frauenspersonen gegen ihre Verführer) tette, a ki minden egyes stupratort a tartás részleteire köteleznél, mert mindegyik saját ténykedése által a gyermek atyasági igényeinek érvényesítését megghiúsította; míg *Waldeck* egyik értekezésében azon stupratort marasztalná a tartási kötelezettségben, a kire a vélelem legjobban reáillik, — megannyi kísérletek, melyek az elv iránt elkövetett hűtlenségek közös jellemvonását tüntetik fel,

hogy sem az egyik sem a másik álláspontról nem állják meg a komoly bírálatot.

A tételes törvényeknek szilárd alapjáról hazai joggyakorlatunknak ingatag terére térvén át, mindenekelőtte szemünkbe ötlík annak teljesen határozatlansága. Általában az atyasági elvet, és az állapot jogelméletét követi és ennek következményeként egyetemleges atyaságot avagy egyetemleges tartási kötelezettséget nem ismer, de másfelől az *exceptio plurium concubentium* érvényesítését oly szűk határok közé szorítja, melyek azt eredeti rendeltetéséből teljesen kivetkőztetik. Az atyasági elv határozott kifejezésre jut abban, hogy a tartás iránt folytatott perben, a férfi a gyermek természetes atyjának mondatik ki a bírói ítéletben, akkor is, ha elévülés okából tartási kötelezettség nem állapíttatik meg (Dtár XIII, 108), mert az atyaságnak megállapítása a tartási kötelezettségre nézve *præjudiciumot* alkot oly értelemben, hogy az utóbbi az első nélkül ki nem mondható. A legfőbb ítélőszék határozatainak tanulmányozása azon észleletre vezet, hogy régebbi gyakorlatunk a többekkeli közösülés kifogásának inkább kedvezett mint az újabbi, mert a kifogásnak merev elutasításával általában nem találkozunk ma sem; a kir. Curiának egy 1870-ben hozott határozata szerint «alperes azon állítását, hogy felperes másokkal rosszalkodott volna, mivel sem bizonyította» (Dtár, R. F. VII. 149) és egy 1879-ki határozat szerint «alperesnek azon mentsége, hogy felperesnő kivüle másokkal is elhált — mint mivel sem bizonyított állítás, figyelembe vehető nem volt» (Dtár, R. F. XXIV. 34), sőt egész határozottsággal felállítatik az elv: «a gyermektartás kötelezettségének megállapítására nemcsak a fogamzás időszaka alatti közösülésnek, hanem annak bebizonyítása is megkívántatik, hogy az anya ez időszak alatt mással nem közösült» (Dtár, R. F. XXII. 55), és egy 1883-ban kelt ítélet szerint is «bár alperes beismerte, hogy a válságos időben felperesszel közösült: ha tanúja van, hogy a nővel ezen időben más is közösült, a felperes által elfogadott főeskü megítélendő, hogy ez időben felperes mással mint alperessel nem közösült» (Dtár, VII. 50), tehát az *exceptio* bizonyításának hely adatott, bár ez utóbb idézett határozat a bizonyítási elmélet szempontjából ellenmondást tartalmaz, mert ha alperesnek a kifogás bizonyítására tanúi vannak, az eskü általi ellenbizonyításnak

nem lehet helye a perrend szabályai szerint. Egy ugyanazon évből való határozat (Dtár, VI. 80.), mely alperes beismerésével szemben a felperesnek megkínált és általa elfogadott főesküt annak megítélte arra, hogy a fatalis időben másokkal nemileg nem közösült, még szabadelvűségről tanúskodik, mert alperes legalább kifogásának bizonyításához bocsáttatott, de már egy 1885-ki határozat szemben az 1875-ben 600. sz. a. hozott határozattal (Dtár, R. F. XIII. 65.), mely szerint a férfinak jogában áll bizonyítani, hogy a fogamzási idő alatt a nő kivüle más férfival is elhált, mely esetre az atyaság meg nem állapítható, — felállítja az elvet, hogy «ha atyasági perben a férfi a nővel való közösülést tagadta, nem védekezhetik azzal, hogy a nő a fogamzási időn belül mással közösült» (Dtár, XII. 134.), alperesi tagadással szemben tehát felperesnek ítéltetik meg a főeskü, hogy vele alperes elhált, és ennek nincs módjában bizonyítani azt, hogy felperessel abban az időben többen háltak el, holott ezen bizonyítás megengedésében semmi nemű jogalap-változtatás nem rejlik, miután kétféle tény bizonyítása szerepel a perben: az egyik, hogy alperes közösült felperessel, a másik, hogy ezzel más férfi nem közösült. A mai joggyakorlat a tárgyalta kifogást csak két esetben engedi meg: ha felperes a másokkal történt nemzést határozottan beismerte (Dtár, XVI. 146), avagy ha alperes kimutatja, hogy felperes magát áruba bocsátja pénzért (Dtár, XVIII. 268), hogy az kétes jellemű és oly nőnek ismertetik, ki több férfakkal nyilvános szerelmi viszonyt folytat (Dtár, XIII. 58.), ily esetekben a felperes által kínált és alperes által elfogadott főeskünek mellőzése mellett is elutasítja felperest, «mert apasági pereknél az eskü általi bizonyítás nincs ugyan kizárva, de azon eskü alkalmazásánál tekintettel kell lenni arra, hogy az apaságot vitató nő minden nyilvános és erkölcstelen életmódtól ment legyen» (Dtár, XVIII. 267), sőt ha egyébként — t. i. nem eskütől feltételezetten — «sikerülne is felperesnek a bizonyítás arra nézve, hogy alperes vele a gyermek fogamzásakor közösült, az atyaság megállapítható nem volt» (Dtár, XIII. 58). A mint látszik hazai joggyakorlatunk, mely a most tárgyalta irányban kifejezett a minimális határt tartja meg, mely egyáltalában képzelhető, mert különben a köztudomás szerint kéjnök is léphetnének fel atyasági keresetekkel; oly minimum az, mely az atyaság elvének megtaga-

dására elvezet, mert ezen elv magában hordja a többekkel való közösülés bizonyításának ellenszerét. Erkölcsi tekintettel lenni ott, hol terhes kötelezettségeknek megállapítása forogrszóban, nem lehet és a kifogásnak bármily irányban való korlátozása a férfit a nővel szemben védtelenné teszi; teljesen méltánylom ez igyekezetet, hogy a férfi viselje ténykedésének következményeit, de nem tudom a jog rendszerével megegyeztetni, hogy őt legnyomósabb védveitől megfosszuk; a viszony természeténél fogva már eléggé hátrányos a férfi állása a nőével szemben, semhogy azt indokolhatlan korlátozások által még visszásabbá szabadna tenni. Vagy elfogadjuk a kifogás érvényesíthetését vagy sem, — közepes út itt nem vezet; az elsőt megköveteli az atyaságnak elve, a másik visszavezet az obligatio ex delicto féle elméletre, melynek az egyetemleges kötelezettség természetszerű következése, a kettőnek egyesítése rendszertelenségre vezet, mely folytonos jogtalanságoknak előidézője.

A magyar joggyakorlatnak idézése közben áttértem már azon kérdésnek tárgyalására, midőn a férfi a nővel való közösülését a fogamzási idő tartamára vonatkoztatva tagadásba veszi. Ezen esetben a perrend általános szabályai szerint a nőt mint állító felet terhelvén a bizonyítás, ez a viszony természeténél fogva tanúk vagy eskü által történhetik; és minthogy a tanúk a gyakori érintkezésre, fennállott bensőbbnek mutató viszonyra vallhatnak ugyan, de a közösülés ténye mellett csak legritkább esetben tehetnek tanúságot, ebből kitűnik azon kiváló szerep, mely ezen bizonyításnál az eskünek jutott, kitűnik egyúttal, mily ingatag alapon áll az atyaságnak birói kimondása. Kedvezőbbre alakul a viszony alperes szempontjából, ha perdöntő kifogásoknak emelése által az ellenbizonyításnak terhét magára vállalta; ezen kifogások tágabb érvényesíthetési körrel lényegileg ugyanazok, melyekkel a törvényes házasságban élő férj a házasságában született gyermeknek törvényessége ellen tiltakozhatik. Az állandó távollétel mellett különös fontosságú, mert ezen perben feltétlenül érvényesíthető a nemzési vagy általában a közösülési képesség hiányának bizonyítása a fogamzási időre vonatkozólag, mely bizonyításnak sikeressége esetében a per eldöntést nyer. Ha ellenben alperes jogi álláspontja a puszta tagadásra szorítkozik és evvel szemben a közösülés ténye perrendszerűleg bebizonyított, egyáltalában nincs ok, melynélfogva alperest elzárni lehetne

a többekkeli közösülés kifogásának érvényesítésétől, a mint azt honi gyakorlatunk teszi; mert oly esetben, midőn gyakran évek múltán egyszeri érintkezésnek ténye forog szóban, ép oly gyakran futó alkalmak szolgáltatnak okot a közösülésre, mely okból nincs kizárva, hogy alperes nem ismeri felperest és arra nem emlékszik, ennél fogva lelkiismeret szerint a neki kínált tagadó főesküt le nem teheti és azt legjobb esetben visszakinálja, miáltal a lelkiismeretére kevésbé kényes nőnek ki van szolgáltatva: ily esetben nem tudom igazolni, ha megfosztjuk alperest e jogtól, hogy kimutassa, miszerint felperes a fogamzási idő alatt másokkal közösült, mert a tagadás különösen ezen esetekben jóhiszemű is lehet. abból alperesre nézve feltétlenül rosszhiszeműséget következtetni nem lehet.

A kereshetőségi jog szempontjából utalnom kell még azon törvényhozási intézkedésekre, melyekkel az atyasági per bizonyos körülmények között, tekintettel a nő vagy a férfi bizonyos állapotára, érdemleges eljárás nélkül ab ovo elutasítatik. A szász polgári törvénykönyv (1860. §.) szerint az, ki házasságban élő nővel a fogamzási időben közösült, teherbeejtőnek csak akkor vélelmeztetik, ha a teherbe ejtett nőnek férje azzal ugyanazon időben nem halt el; ez egyenes folyománya a törvényes házasságban való születés körül felállított vélelemnek, s mint ilyen mindazon jogrendszerek által is el kell ismertetnie, melyek a vélelemnek hódolnak. Tovább ment a zürichi polgári törvénykönyv, mely egész sorozatát állítja össze azon eseteknek, melyekben az atyaság iránt támasztott kereset elutasítandó (701. §.); ezen okok között kettő a férfi állapotában, a többi a nő helyzetében, illetve viselkedésében rejlik. Nem perelheti a nő azon férfit, ki az *állítólagos* teherbe ejtés idejében még nem töltötte be 16-ik életévét; nyilvánvaló, hogy ezen pergátló ok élettani indokokon alapul, mert feltételeztetik, hogy ily korú egyén még kétségtelen nemző tehetséggel nem bír, de ezen ok mögött azt hiszem egy másik, t. i. erkölcsi is lappang, mely a *g)* alatt tárgyalt eset végpontjában is nyert kifejezést, hogy ily esetben feltételeztetik, hogy a nő csábította a fiút nemi közösülésre, mi kétségtelen erkölcstelen viselkedésnek jele, melyet a törvénykönyv következetesen sújt. Kizárólag ezen utóbbi szempont alá esik a *b)* pont is, melynek értelme szerint nem támadható meg atyasági perrel,

illetve a nő azzal elutasítatik ha a férfi a teherbe ejtés idejében házassági viszonyban élt és a nőnek ezen körülményről tudomása volt, — mindenesetre kevésbé indokolható a férfi szempontpontjából, ki legalább is hason erkölcstelenséget követ el, mint a nő és ennek daczára minden kötelezettség alól menekszik. A szász polgári törvénykönyv 1860. §-ának szigorított kiadása a tárgyalta §-nak *c)* pontja, mely általában véve elutasítja atyasági keresetével a nőt, ki teherbe ejtése idejében férjnél volt, egy rendelkezés, melyet a törvényesen születés vélelmének védelme és a nő erkölcstelenségének büntetésére irányuló igyekezet teremtettek. Igen lényeges és perjogi szempontból nevezetes korlátozást tartalmaz a *d)* pont, melynek értelmében az atyasági per elutasítandó, ha a panaszos nő már előbb egy más egyént perelt meg, mint teherbe ejtőjét, kivéve, ha ezt a tényleges teherbe ejtőnek fenyegetése vagy reászedése következtében tette; kifejezést nyert ebben az elv, hogy az atyasági pernek egy bizonyos személy ellen történt megindítása a jogalapot megemésztette, ezen pernek elutasítása által — mert csak ily eldöntése esetében képzelhető az atyaság rendszere mellett, hogy a nő más férfi ellen fordul — az ítélt dologgá válik. Ezen elvet egyébűtt kifejezve nem találtam, hazai joggyakorlatunk messze távol van annak elfogadásától, sőt az osztrák polgári törvénykönyvhöz kifejlett joggyakorlat határozottan megengedi, hogy a gyermek képviselője *egymásután* több atya ellen fordulhat, csak azt tiltja, hogy *egyszerre* ne hivassék perbe több állítólagos atya. A többi pontok azon eseteket tárgyalják, melyekben a nő nyilvános személy, magát pénzért áruba bocsátja vagy egyébként is erkölcstelen életmódot folytat, a mihez soroltatik a többszöri házasságon kívüli szülésnek, a házasságtörés miatt történt megbüntetésének ténye és minden más ok, melynélfogva a keresetőségi jogra érdemetlen, pl. a férfit közösülésre csábította és ezen érdemtelenségi okokat a joggyakorlat tetemesen kiterjesztette, úgy, hogy pl. érdemetlennek lett kijelentve azon 24 éves cseléd, ki szolgálatadójának 20 éves fiát elcsábította, — megannyi eset, melyekben hazai joggyakorlatunk az atyaságot kétségtelenül megállapította volna, hiszen a notorikus kéjhölgyekkel szemben is legjobb esetben a többekkeli közösülésnek kifogását veszi tekintetbe, ellenben a keresetnek *ex primo decreto* elutasítását egyáltalán nem ismeri.

III.

A házasságon kívül született gyermekeknek jogállására vonatkozólag igen lényeges eltérések mutatkoznak az európai törvényhozások között; mindazonáltal vannak oly tekintetek, amelyekre nézve a megegyezés kivételt nem ismer és azért a gyermekeknek jogállását mindenek előtt ezen szempontból fogom tárgyalni, azután pedig az egyes törvényhozások és joggyakorlatunknak gyakran ellentétes álláspontját fogom ismertetni. Általános az elv, hogy a házasságon kívül született gyermek anyjának saját *családi nevét* követi, annak társadalmi állását csak annyiban, mennyiben az nem privilegiált állás, mely utóbbi esetben a családi előnyök a gyermekekre nem szállanak át. Kimondja ezen elvet az általános polgári törvénykönyv, melynek erre vonatkozó 165. §-ának alkalmazása körül rendelkeztek és az anyakönyvvezetők részére kibocsátott instructiók alapján a következő joggyakorlat fejtett. A törvénytelen gyermekeknek anyja nem köteles saját nevének bejelentésére, sőt ha nevét bejelentené is, az csak mint «*angeblich*» vezettetik be és valóságos nevének csak akkor ismertetik el, ha az anyakönyvvezető előtt ismert két tanú az anya bemondását megerősíti, a mely esetben a tanúk aláírják az anya bemondását. Az atya nevének felfedezésére sem az anya, sem ő maga nem kötelezhető, sőt már az ált. polg. törvénykönyv előtt is gyakorlatban volt egy 1787-iki pátens értelmében azon ma is kötelező eljárás, hogy az atya neve csak határozott kívánságára vezettetik be az anyakönyvbe, a mennyiben két tanú bemondását megerősíti, tanúk hiányában pedig az atya községi előljárósági bizonyítványt mutat fel arra vonatkozólag, hogy, mint a gyermeknek atyja, önkényt jelentkezett és kifejezte abbeli kívánságát, hogy az anyakönyvben ezen minősége kitüntettessék. Egy 1835-ből eredt rendelet pedig szabályozza az eljárást arra vonatkozólag, ha az atya a gyermeknek kereszteltetésekor vagy később kíván a születési anyakönyvbe mint az illető gyermeknek atyja bevezettetni. Hogy a természetes gyermek anyjának nevét és állását osztja, ki van mondva a szász polgári törvénykönyvben (1801. §.) is, épen úgy, mint Zürich polgári törvénykönyvében (690., 691. §§.),

hol a Bluntschli által szerkesztett törvénykönyvnek életbe léptetéseig — mely törvénykönyv a jelenleginek volt előzője — a természetes gyermek az atyjának nemzetségébe lépett, annak nevét viselte. Az utóbb nevezett törvénykönyv, valamint a német tervezet (1569. §.) közelebbi meghatározást tartalmaznak azon esetre, ha az anya már nem hajadon, a mikor törvénytelen gyermeke mégis hajadoni nevét viseli; mindenütt csak *név*-ről tétetik említés, sehol családi *állásról*, mely körülmény kifejezője az osztrák törvénykönyvben foglalt azon határozott intézkedésnek, hogy «sem a nemességre, címerre és a szülők egyéb előnyeire nincs igényök»; de tekintve, hogy ily előnyök azoknak adományozásakor mindig az első szerzőnek és *törvényes* utódainak adományoztatnak, az osztrák törvénykönyvben foglalt értelmezés a többi törvények szempontjából is alkalmazandó. Nem változtat ezen elven azon körülmény, hogy a szász törvénykönyv (1874. §.) szerint, melynek ezen tekintetben a német tervezet (1568. §.) egyrészt követője, míg azt másfelől lényegileg kiterjeszti, a házasságon kívül született gyermek és az anya, valamint ennek rokonai között ugyanazon jogok és kötelezettségek állanak fenn, mint a törvényes gyermeknél; mert ezen jogok és kötelezettségek alatt csakis a személyiségből folyó jogokat szabad érteni, ugyanazokat, melyeket a zürichi törvénykönyv (692. §.) a «persönliche Rechte» alatt ért és melyeknek tartalma a név és polgári álláshoz való jogokon kívül — melyekhez a vallás szerinti tartozandóság is tartozik — kizárólag a vérrokonságon alapuló vagyoni jogok és kötelezettségek által kimerítetik. Míg a szász törvény a gyermek részéről a rideg személyhez kötöttség elvéhez ragaszkodik és a rokonsági kapcsolatot a gyermekén túl nem terjeszti ki, addig a német tervezet utóbb hivatkozott szakasza ebben a tekintetben a gyermek és anyja között a paritás elvét követi, és a gyermeknek leszármazóit is belefogadja az anya családjába, mi az öröklési jog és a tartási kötelezettség szempontjából nevezetes különbségeket szül. Hazai joggyakorlatunk is követi az általános irányt és a házasságon kívül született gyermeket anyjának saját családi állásában részelteti; nyilván kifejezésre jut ezen elv a gyámi törvény 15. és 39. §§-aiban, melyek a törvénytelen gyermeket kiveszik az atyai hatalom alól és azt gyám által képviseltetik, és már egy 1874

augusztus 12-én 6813. sz. a. hozott legfőbb ítélőszéki határozat kimondotta, hogy «házasságon kívül nemzett gyermekekre az apai hatalom ki nem terjed, a magyar törvény szelleménél fogva is». (Dtár. R. F. XII. 141.)

Megvitatásra méltó azon kérdés: hogy a természetes gyermek, midőn anyjának családi állásába lép, ezáltal az anyjának rokonságába is fogadtatik-e, avagy a viszony tisztán személyi és az anyán túl nem terjed; mert hogy a természetes gyermeknek törvényes leszármazói a kapcsolatot nagyszülőjükkel tovább fűzik, az magyarázatra és indoklásra nem szorul. Hazai jogforrásaink a felvetett kérdésre nyílt választ nem adnak, épen ebből következtetem, hogy *fennálló jogunk szerint a természetes gyermek kizárólag anyjával szemben helyeztetik szabályozott jogi kapcsolatba a nélkül, hogy ezen kapocs az anyjának családjára is kiterjeszkednék.* Mert a családba való belépésnek egyetlen formája a házasság által létesítetik, a nélkül keletkezett rokonsági kapocs csak a személyhez kötött lehet mindaddig, míg a tételes jog ellenkezőt kifejezetten nem rendel. Hogy hazai jogunk szerint a természetes gyermek és anyja között kizárólag személyi viszony létezik a nélkül, hogy a gyermek az anyjának családjába lépne, az gyámi törvényünknek azon álláspontjából is kitűnik, melyet az a törvénytelen gyermeknek gyámsága tekintetében elfoglal. Mert bár a gyermeket teljes korú anyjának gyámsága alá helyezi, sem az anya kiskorúságának, sem elhalálozásának esetére nem hívja meg az anyai nagyszülőt mint törvényes gyámot, hanem a gyámhatóságot utasítja gyám rendelésére, nyilván annak kifejezéseként, hogy a törvénytelen gyermeknek törvény szerinti felmenő rokonai anyján kívül nincsenek.

Hogy pedig gyámi törvényünknek határozott iránya a természetes gyermeknek jogállását kizárólag anyjával szemben rendezni, az kétséget kizáró módon kitűnik a törvénynek szembesítéséből az eredeti törvényjavaslattal. A gyámi törvényjavaslat t. i. a szülői tehát családi hatalom rendezését követte, ezen szülői hatalomnak rendelte alá a természetes gyermekét anyjávali viszonyában és ezen álláspontjának következetességénél fogva a törvényes gyermekekre vonatkozó rendelkezéseknek megfelelőleg azt rendelte, hogy «*kiskorú anya törvénytelen gyermeke felett a szülői hatalmat az anyai nagyatya gyakorolja*». Kifejezést ta-

lál ebben azon elv, hogy a törvénytelen gyermek anyjának családjába lép, hogy a rokonsági kapocs az anyának felmenőire nézve is elismertetik, mert az anyának természetes gyermekével szemben mindenben azonos külső állást biztosított, melyet a törvényes gyermek szüléivel szemben elfoglal, sőt a gyámi törvényünk szerint az atyának kizárólagos azon jogát, melynek erejénél fogva ő kiskorú gyermekeinek gyámot nevezhet, az anyának is megadta törvénytelen gyermekeire vonatkozólag: «ha az anya a szülei hatalom gyakorlásában bármi okból gátolva van, vagy ha elhalt *a nélkül, hogy kiskorú gyermekei részére törvénytelenül gyámot rendelt volna, a szülei hatalom gyakorlata . . . törvénytelen gyermekeknél az anyai nagyatyára és ennek hiányában az anyai nagyanyára száll*». A javaslat a szülei hatalomnak mellőzése és az atyai hatalom rendszerének elfogadása céljából és a rendszerváltoztatás folytán szükséges átalakítások végett a közigazgatási bizottsághoz utasított, mely megbízásának megfelelően, a törvénynek jelenlegi szövegét megállapította. Itt már azon elv állíttatik fel, hogy «a kiskorúak atyai hatalom vagy gyámság alatt állanak»; ezen elvnek folytatása, hogy kinek törvényes atyja nincs, mert «az atyai hatalmat az atya törvényes és törvényesített gyermekei felett gyakorolja» és «mindazon kiskorúak, kik atyai hatalom alatt nem állanak, gyámság alá jönnek» tehát a törvénytelen gyermek gyám általi képviselőre szorúl már anyjának életében is, mert ez gyermekét nem mint szülője de mint annak gyámja képviseli. A törvénytelen gyermeknek tehát nincs családja, de anyja sincs, ki a családból természetjog szerint folyó jogokat gyakorolná helyette, csupán gyámja; mert az anya csak akkor viseli a törvénytelen gyermeke fölötti gyámságot a mennyiben a gyámság viselésének általános feltételének — nagykorúság — megfelel, tehát gyámi minősége nem következik önkényt és okvetlen anyai állásából; és míg törvényes gyermekeknél az anya után a törvényes gyámság az atyai nagyatyát, utánna az anyai nagyatyát s ez után a finembeli oldalrokonokat unokatestvérekig bezárólag illeti, addig az anya elhalálása esetében a törvénytelen gyermek részére a gyámhatóság rendel gyámot épen úgy mint kiskorú anyának törvénytelen gyermeke részére is. Mindezekből kitűnik, hogy gyámi törvényünk tudatosan és célzatosan kivette a törvény-

telen gyermekeket az anyának családjából, őket kizárólag ezzel szemben helyezte meghatározott jogi viszonyba, melynek az anya családjára semminemű kihatása nincs. És ezen felfogás nézetem szerint correct, mert a családíság a vérrokonság terjedelmét nem fedi, hanem ezen belül csak forma szerinti házasság által állapíttatik meg; ezen rendszernek követése a gyermekre nézve sem jogtalanságot sem méltánytalanságot nem okoz, ha jogai anyjával szemben feltétlenül biztosítvák, de nem zárja ki a gyermekeknek törvényes jogutódlását sem nagyszüléik után, a mennyiben a képviseleti jognak hatálya reájuk is kiterjesztetik mi ellen aggály nem merülhet fel. Ezen képviseleti jog alapján a természetes gyermeknek törvényes öröklési joga anyja révén a nagyszülők után minden jogi fictió nélkül megindokolható, mert a *jus repræsentationis* elvénél fogva a törvényes unokák sem örökölnék nagyszüléik után önjogukon, hanem mint szüléiknek jogutódjai; ha tehát az anya törvényes örökösödéssel bírt szüléi után, a vele minden tekintetben a törvényes gyermekekkel hason személyi viszonyban álló természetes gyermekek anyjuknak ezen absolut érvényű öröklési igényeit teljes joggal érvényesíthetik. És épen a most kifejtettek alapján kifogásolom az osztrák polgári törvénykönyvnek azon rendelkezését, mely szerint (754. §) a házasságon kívül született gyermekek az anyára nézve a szabadon előörökíthető vagyonbani örökösödést illetőleg a törvényes gyermekekkel egyenlő jogokkal bírnak ugyan, de az anya felmenői hagyatékában őket törvényes örökösödés nem illeti, bár szükségörökösödés szempontjából házassági és házasságonkívüli születés között különbség nem létezik (763. §).

Ezen törvénykönyv t. i. szintén és pedig kifejezetten azon állásponton áll, hogy a természeti gyermekek általában kizárják a család és rokonság jogaiból és anyjoknak családi nevét viselik (165. §); hogy azonban ezen törvénykönyv sem szorítja a házasságon kívüli gyermeknek jogviszonyát anyjával szemben ennek nevének viselhetésére, de őt általános és részletesen megállapított jogviszonyba helyezi, arra annak helyén kiterjeszkedtem és minthogy ezen jogi viszonyba a kölcsönös törvényes sőt szükségörökösi minőséget is befogadta: következetlen volt az eljárás a természetes gyermeknek örökösödési jogát egy reá nézve telje-

sen véletlen eseménytől tenni függővé, hogy t. i. az anya túléli-e szüléit vagy sem?

A többi külföldi törvénykönyvek közül — melyek szintén atyai és nem szülési hatalmat rendszeresítenek és pedig úgy az atyasági alapon állók mint az anyasági elvnek hívei — a szász codex a házasságon kívül született gyermeket anyjának családjába helyezi oly értelemben, hogy a gyermek és anyja *valamint ennek rokonai között* ugyanazon jogok és kötelezettségek állanak fenn mint a törvényes gyermekekre vonatkozólag (1874. §), tehát a törvénytelen gyermek anyjának családjába az ő családjába is, rokonai egyúttal az ő rokonai. Ezen elvnek következménye, hogy a tartáshoz jog és az arra való köteleztetés a törvénytelen gyermekekre nézve anyjuk és ennek felmenői között épen úgy fennáll, mint törvényes leszármazás esetében, hogy a törvényes örökösödési jog szempontjából az anya és ennek törvényes rokonságára vonatkozólag nincs különbség házassági és azon kívül való leszármazás között (2019. §).

A zürichi polgári törvénykönyv nem tartalmaz határozott rendelkezést a tárgyalt kérdés tekintetében; a törvénytelen gyermeket anyjának vezeték nevében és polgárjogában részelteti (690. §), a nélkül, hogy családi állásról említést tenne. Mindazonáltal a törvénykönyvnek egész szelleméből de egyes rendelkezéseiből is az következtethető, hogy a törvénytelen gyermeket befogadta az anyjának családjába. Kitűnik ez már abból, hogy a szülőknek subsidiarius tartási kötelezettsége a törvénytelen gyermekkel szemben ismét subsidiarius terjedelemben a nagyszülökre száll, a mi ugyan még nem bizonyítéka a szülők családjába való belépésnek — mert ily értelmezés mellett a törvénytelen gyermek az atyjának családjába is volna befogadandó, a mi ezen törvénykönyvnek rendszerével is határozottan ellenkezik — de további rendelkezésekkel való kölcsönhatásban arra utal, hogy a törvénykönyv a törvénytelen gyermekeknek családiságát anyjukkal szemben megállapítani kívánta. Így a fel és lemenő rokonok között az 1853-ki szegényügyi törvény értelmében fennálló feltétlen gyámolítási kötelezettség — *Unterstützungspflicht* — az anyai ágra vonatkozólag a törvénytelen gyermekek és anyai rokonai között kimondatott, mely kötelezettség mint a családi állásból folyó teher az atyai ágra vonatkozólag csak a törvényes

gyermeknek tekintetében áll fenn. Végül, szemben az eredeti javaslatlaltal, melyben a törvénytelen gyermekeknek anyjuk után törvényesek mellett ezek osztályrészének $\frac{1}{3}$ -ában, ilyeneknek hiányában az anyai hagyatéknak $\frac{1}{3}$ -ában megállapított törvényes osztályrész volt biztosítva és szemben a szövegezési bizottság által javasolt azon rendelkezéssel, mely szerint a törvénytelen gyermekeknek *anyjuknak* hagyatékában a törvényesekkel egyenlő örökösödési jog adatott volna, — a nagy tanács által megállapított a törvénynek azon szövege, melynek értelmében a házasságon kívül született gyermekeknek *anyjuk és anyai rokonaik* hagyatékában a törvényesekkel egyenlő szükségörökösi jog biztosított (893. §). Ezzel a törvénytelen gyermeknek családi állapota kétséget kizáró megállapítást nyert.

A német birodalmi tervezet a szász polgári törvénykönyvnek hasonlatosságára a házasságon kívül született gyermek és anyai rokonai között ugyanazon jogviszonyt állapítja meg, mintha a gyermek törvényes származású volna, «a mennyiben a törvény ellenkező rendelkezést nem tartalmaz» (1568. §); ezen ellenkező rendelkezések pedig mindössze arra szorúlnak, hogy az anyának saját családi nevét viseli, annak nem áll «szülei hatalma» alatt, hanem gyám által képviseltetik — a mi nézetem szerint következetlenség — de a gyámságában is nyilvánul az ő családi állapota, mert gyámjául első sorban anyai nagyatyja rendelendő ki (1635. §) a gyámhatóság által.

Azon körülményből, hogy a házasságon kívül származott gyermekek nem lépnek atyjuknak családjába, azon rendszerek mellett, melyek az atyai hatalom álláspontján állanak, önként következik, hogy ezen hatalom rájuk nem terjedhet ki és azért gyám általi képviseletre szorúlnak; de mint a német birodalmi tervezetnek példája mutatja, a szülei hatalom rendszere mellett is kivétetik a törvénytelen gyermek az alól és gyámság alá rendeltetik, bár midőn ezen gyermekeket az anya családjába befogadja, a következetesség azt hozná magával, hogy anyjoknak szülei hatalma alá fogadtassanak és legfőlebb az anya mellé gyámtárs volna kirendelendő, mint azt a javaslat a törvényes anya szülei hatalmának gyakorlásának bizonyos eseteiben előírja (1538. §). A gyám általi képviseletet mint előadtam kimondja az osztrák polg. törvénykönyv (166. §), melynek azon kitétele «nem

áll nemzőjének *tulajdonképeni* atyai hatalma alatt» nézetem szerint felesleges, mert atyai hatalom alatt nem áll akkor sem, ha az atya természetes gyermeke részére gyámnak kirendeltetik, minek az osztrák törvénykönyvnek gyámsági rendszere nem áll útjában; a természetes gyermeknek gyám általi képviseltetését mondja ki a szász törvénykönyvnek 1808. és 1875. §§-ai, a zürichi polg. törvénykönyvnek 696., 730. és 731. §§-ai, míg a német birodalmi tervezet, mely nem atyai de általában szülei hatalmat — *elterliche Gewalt* — ismer, mely első sorban az atyát és ennek halála után az anyát illeti, 1570. §-ában a házasságon kívüli gyermeket ezen szülei hatalom alól is kiveszi és azt 1633. §. által anyján kívül fekvő gyámságnak rendeli alá, tehát ebben a tekintetben kevésbé szabadelvű, mint gyámi törvényünk, melynek értelmében a nagykorú anya házasságon kívül született gyermekének term. és törv. gyámja. A mi végül a törvénytelen gyermek vallását illeti, az eddigiekből is következik, hogy anyja vallását követi, mi az ausztriai 1868 május 25-ki törvényben határozott kifejezésre jutott.

IV.

A gyermeknemzés- és szülésnek legfontosabb magánjogi következménye azon vagyoni jogok és kötelezettségek, melyek ez által létet nyertek. Nincs különbség az európai törvények között abban a tekintetben, hogy a házasságon kívül született gyermek *eltartási* igénynyel bír szüleivel szemben de ezen igény terjedelmére, nem különben azon viszonyra nézve, a melyben ezen kötelezettségben a szülék osztozkodnak, lényegesen eltérő, gyakran ellentétes álláspontokkal találkozunk. Eltérők mindenekelőtt a törvényeknek rendelkezései abban a tekintetben, hogy kit tekintenek első sorban a gyermek tartására köteleztetnek? *Hazai joggyakorlatunk* az általános polgári törvénykönyv nyomán *első sorban az atya kötelességének mondja a gyermek tartását*; kitűnik az a legfőbb ítélőszék több határozatából, különösen abból, melyben határozottan kifejezést nyer az elv: *«első sorban az apa és csak ennek fizetéseképtelensége esetére tartozik az anya gyermekének ellátásáról gondoskodni»* (Ú. f. XIX. 250.); továbbá: *«apasági perben első sorban a gyermek érdeke forog fenn, a ki-*

nek tartása az atyát terheli (Ú. f. XIX. 174.), és ennek természetes kiegészítője azon határozat, mely szerint «a gyermektartás költségei felperes anyát is terhelik» (Dtár. VI. 158.) és «felperes a tartásra mint anya szintén kötelezve volt» (Dtár. XIII. 106.). Ebben egyúttal ki van mondva, ha nem is állítatik fel mint elvont tétel, hogy a tartási kötelezettség egyetemleges, az egyaránt terheli a szüléknek mindegyikét és csak a férfi társadalmi állásának következménye, ha első sorban reá nehezedik a kötelezettség. Az ausztriai polg. törvénykönyv (167. §.) szerint «*tartással különösen az atya köteles, ha pedig ez nem képes a gyermeket eltartani, ezen kötelezettség az anyára száll*». Az egyetemleges tartási kötelezettséget de túlnyomólag az anyának felelőssége mellett a szász polgári törvénykönyv is ismeri (1858. §.); mely a szerint, a teherbe ejtő «ist verpflichtet, zu dem Unterhalte des Kindes einen Beitrag zu geben»; látni való, hogy ezen törvény az atyát csak arra kötelezi, hogy a gyermektartási költségekhez *hozzájáruljon, tehát az első sorban az anyának terhe*. Természetes folyománya ez az obligatio ex delicto féle tannak, melynek uralma alatt a delictum következményei túlnyomó részben ennek főszerzőjét a nőt terhelik; míg ott hol a delictum eszméje elejtetett, az egyetemleges kötelezettségnek rendszere foglal helyet. Bár a zürichi törvénykönyv teljesen szakított a régi rendszerrel, első pillanatra úgy látszik mintha a most tárgyalt kérdésben eredeti álláspontjáról letért volna; 705. §-a ugyanis kötelezi az atyát, hogy a gyermeknek eltartása céljából annak 12-ik életévéig az anyának biz. összeget juttasson — zu verabreichen —, ennek mérvére azonban kijelenti, hogy az a szükséges élelmezési költségnek legalább felével felérjen: «dieser Betrag soll mindestens die Hälfte des erforderlichen Kostgeldes ausmachen»; ezen fogalmazásból kétségtelenül kitűnik, a mit különben a 693. §. határozottan kimond, hogy a gyermeknek tartásaért annak 12-ik életkoráig, *első sorban az atya felel* és csak másodsorban kiegészítőképén az atya. Azt hiszem azonban, hogy a törvényhozó «Kostgeld» alatt általában a tartási költségeket értette, a mennyiben a szoros értelemben vett gyermekkorban az élelmezés a tartásnak legnevezetesebb részét képezi, a mi pedig ezen kívül esik, az a dolog természeténél fogva az anyát terheli, mint ki a szülék között egyedül képes gyermekek-

nek felnevelésére; mindazonáltal a tartási költségeknek egyenlő megosztása ellentmond a következetes paternitas rendszerének. Ezen rendelkezések némileg egyensúlyba helyeztetnek a következő §. által, mely a gyermeknek 12-ik életkorán túl való eltartására és neveltetésére *kizárólag* az atyát kötelezi; elméletileg tekintve igen helyes megosztásnak tetszik a szülők teendői körül gyermekükkel szemben, midőn a tulajdonképeni felnevelést az anyára, az életre való kiképeztetést pedig az atyára bízza, de a gyakorlatban a mérleg az atya oldalára dől, mert tetszésétől függ rendszerint, hogy a gyermeket valóban kiképeztesse-e avagy helyezze el őt oly foglalkozási körbe, melyben kiképeztetése sem anyagi sem egyéb áldozatokba nem kerül. A 706. §-nak kirívó hiánya, hogy nem írja elő kötelező módon, hogy az atya gyermekét saját társadalmi állásának megfelelőleg tartozik tartani és neveltetni, mert csak ily értelemben volna alkalmas az előző szakasz által megteremtett aránytalanságot ellensúlyozni.

Az atyasági rendszernek következetes kifejezését a német birodalmi tervezetben találjuk, mely (1571. §.) egész határozottsággal oly értelemben rendelkezik, hogy «a házasságon kívül született gyermeknek atyja az anya és a többi rokonok *előtt* köteles a gyermeket eltartani» — «den Unterhalt zu gewähren» — tehát a tartási kötelezettség első sorban kizárólag és egészben az atyát terheli. A mily helyesnek tartom, hogy tartási kötelezettséggel első sorban az atya tartozzék, oly kevésbé helyeselhetem az utóbb idézett tervezetnek azon rendelkezését, mely az atyát arra kötelezi, hogy a nőnek szülési költségeit megtérítse, nem különben annak eltartásáról a szülést követő 6 héten át gondoskodjék. A mi az 1577. § ban kimondatik, az a kártérítési elvnek okszerű folyománya és így visszatérés egy meghaladott álláspontra, a mely indokolható azon esetekben, midőn a teherbe ejtés a nőnek kész beleegyezése nélkül rábeszélés különösen elcsábítás eseteiben történt; de általában szabályként alkalmazni nem lehet. A tartási kötelezettség kérdésén belül kell megoldást nyernie azon további kérdésnek is, mennyire terjed ezen kötelezettség, *illő vagy pedig szükséges tartásról* lehet-e szó? Hazai gyakorlatunk ebben a tekintetben nem jutott megállapodásra; mert bár rendszerint szükséges tartás iránti kötelezettséget állapít meg, melynek következése, hogy ezen kötelezettség csak a

gyermek keresetképességének legalsóbb határáig terjesztetik, ezzel ellenkező határozat is hozatott (Dtár, R. F. XV. 38. szám) és maga azon körülmény, hogy a tartási quota az atya vagyoni viszonyaihoz képest szokott megállapíttatni arra utal, hogy a gyakorlat nem ragaszkodik a szükséges tartás elvéhez. Ezen elv különben teljesen megfelel a házasságon kívül született gyermek állapotának, melynél fogva az anyja családjába lép és így ennek társadalmi állása határozza meg a gyermekét is, míg a tartásra kötelezett atya csak általában és elvontan szükséges tartási kötelezettséggel terhelhető; ezen alapon tehát a házasságon kívül született gyermeknek tartási igénye oly formán határozható meg, hogy anyjától ennek vagyoni viszonyaihoz mérten, atyjától pedig abszolút mérvű szükséges tartást követelhet. A két ellenkező álláspontot ezen tekintetben a zürichi törvénykönyv és a német birodalmi tervezet foglalják el; annak 705. §-a «angemessener Beitrag»-ról szól, ennek 1573. §-a a gyermek részére «nothdürftige Unterhalt»-ot rendel, míg az osztrák törvény (166. §.) «a szülék vagyonához mért ápolás, nevelés és ellátás» iránti követelési jogot állapít meg, a szász törvénykönyv (1862. §.) pedig számszerűleg megállapítja a határt — évi 12 és 120 tallér között — melyen belül a birói behatás mozoghat. Egyébiránt a zürichi törvénynek kivételével valamennyi törvényhozás kifejezetten megengedi, hogy a szülők gyermekök tartása tekintetében egymás között megállapodhatnak a gyámhatóság jóváhagyásának fentartása mellett, ily megegyezést nem ellenez hazai joggyakorlatunk, valamint az nem ellenkezik a zürichi törvénykönyvnek rendszerével sem.

Ezen utóbb nevezett törvénynek kivételével csekély eltéréssel egybehangzók a jogforrások abban a tekintetben, hogy *az atyának tartási kötelezettsége a gyermek keresetképességéig terjed.* Ezen elvet követi hazai joggyakorlatunk is, mely a tartási kötelezettséget hol általában a gyermeknek keresetképességéig állapítja meg (Dtár, R. F. XXII. 54. szám), hol pedig meghatározza az évet, melyen túl a gyermeknek nincs többé tartási igénye és mely határ oly időpontban állapíttatik fel, melyben a keresetképesség szabály szerint be szokott állani. Rendszerint nemre való tekintettel fiúkkal szemben a 12-ik, leányokkal szemben a 14-ik életév vétetik alapul, de ettől eltérőleg is hozatott

határozat, melyben a tartási igény fiúknál is azoknak 14 éves koráig, leányoknál pedig a 12-ik életévig állapítottatott meg (Dtár, R. F. VII. 149. és Ú. F. VI. 157., 1889, oct. 24-én 2120. sz. a. hozott ítélet). Elvi szempontból kétségtelenül helyesebb a tartási kötelezettségnek a keresetképeségig való megállapítása, mert ellenkező eljárás mellett ha az ítéletben meghatározott időben a keresetképeség be nem következett, a gyermek tartásának kötelezettsége kizárólag az anyára nehezedik. Ennek dacára a szász törvénykönyv épen úgy mint a német birodalmi tervezet is csupán a gyermeknek nemre való különbség nélkül 14 éves koráig állapítják meg az atyának tartás-kötelezettségét és ezen rendelkezésekre valószínűleg oportunitási tekintetek szolgáltak okul, melyeknél fogva az atyát folytonos perlekedésektől meg akarták óvni; ellenben a zürichi törvénykönyv — mint arra már előbb utaltam — bár a tartási kötelezettséget csak a gyermek 12-ik életévig terjeszti, ezen időn túl a gyermekről való gondoskodást egészen az atyára hárítja, és ezáltal némileg helyreállítja az aránytalanságot, melynél fogva a jelzett korig a tartás kötelezettsége főképen és első sorban az anyára nehezedik, míg az atya csak a tartás költségeihez való hozzájárulásra köteleztetik. Az ausztriai ált. polgári törvénykönyv nem tartalmaz rendelkezést a tartási kötelezettség terjedelmére, de bírósági gyakorlat szerint az rendszerint a 14-ik életévig szokott megállapítottatni, a mennyiben az atya nem köteleztetik egyszersmindenkorra egy bizonyos összegnek a tartás céljaira való megfizetésére.

Igen nevezetes gyakorlati jelentőséggel bír azon kérdés: *hogyan a tartási kötelezettség átszáll-e a szülőknek vagy azok egyikének örököseire?* Az atyasági vagy ott, hol a természetes atyaságnak egyetlen következménye a tartásra való köteleztetés, a tartási per tárgyalásánál kifejtettem, hogy ezen per tisztán személyes, ennél fogva ezen természetének megfelelőleg megindítása a szülőknek és a gyermeknek személyéhez van kötve; ezen személyhez kötöttség azonban csakis a perelhetőségre és a beperesítésre vonatkozólag értelmezendő és megszűnik akkor, midőn a tartási kötelezettség jogerős alakban megállapítottatott, mi által az igény tárgyilagos joggá vált. Ennek következménye, hogy *a gyermeknek tartáshoz való joga átszáll a kötelezetteknek örököseire az örök-*

ségnek erejéig; a gyermeknek tartáshoz való joga a szülők ellenében állván fenn, ebből és a tartás iránti kötelezettség egyetemleges jellegéből okszerűleg következik, hogy ezen jog mindkét szülő örökösei ellenében egyaránt érvényesíthető. Ily alakban az elvet csakis az általános polgári törvénykönyvben találjuk kifejezve, melynek értelmében (171. §.) a tartási kötelezettség «mint más tartozás, a *szülék* örököseire átszáll»; hogy pedig ezen § nem tartalmazza a fennebb jelzett az örökség tartalmára vonatkozó korlátozást, az a törvénykönyv örökösödési rendszerében találja magyarázatát, mely rendszer értelmében az örökösök a reájuk szálló tartozásokért egészben és saját vagyonukkal is felelnek, a mennyiben nem éltek a leltár jogkedvezményének fentartásával. A többi jogforrások eltérnek az elvtől és a tartási kötelezettséget *egyedül az atyának* örököseire származtatják át; így a szász polg. törvénykönyv (1873. §.), melynek azon megszorítása, hogy a teherbe ejtő törvényes gyermekeire a tartozás csak ezeknek törvényes örökségi osztályrészeik erejéig száll át a házasságon kívül előállott atyaság jogállásának a legvégsőbb határig való méltánylása, a mennyiben benne kifejezésre jut az elv, hogy a mennyiben a házasságon kívül született gyermeknek tartási joga még kielégítést nem nyert: atyja után törvényes örökösödési tehát a római jog szerint rendkívüli örökösödési jog hasonlatosságára alakított joggal bir. A német birodalmi tervezet (1575. §.) szintén csak az atyának örököseire származtatja át a tartási kötelezettséget, — a mi ezen tervezetnek már ismertetett azon rendszere mellett, mely szerint az atyát az anya és ennek örökösei előtt kötelezi a gyermeknek tartására fokozott jelentőséggel bir, mert oda vezet, hogy az anyának életben létele daczára nem ez, hanem az atyának örökösei tartoznak a gyermekkel gondolni, kihez őket semminemű kapocs sem fűzi. Ezen tételben ismét az obligatio exdelicto-féle elméletnek árnyai kísértének, mert a természetes atyaságot úgy fogja fel, mint az atyának vétkeisége által létesült állapotot, melynek jogkövetkezményei a delinquens jogutódaira is átszállanak; annál visszásabb pedig az elméletnek ilyenemű alakítása, mert a kölcsönös egyetértés folytán létesült delictum főszerzőjének mindenkoron a férfit tekinti, holott ezen felfogás a való viszonyoknak nem felel meg. A mit a tervezet az 1575. §-ban az 1571. §-ban felállított elvnek előz-

ménye után oly kiméletlen ridegséggel felállít, az teljesen megfelel azon módozatnak, melyet a törvényes születés vélelmének tanáról írt értekezésemben az erőszakos úton létesített házasságon kívüli atyaság jogkövetkezményei körül javaslatba hoztam, de általában mint minden természetes atyaságnak kifolyománya feltétlenül elvetendő. Egészen más tekintet alá esik a zürichi törvénykönyvnek lényegében hasontartalmú álláspontja, mely annak 695. §-ában nyert kifejezést. Ezen § kellő méltatása céljából előzetesen utalni kell a 693. §-ra, mely szerint a házasságon kívül született gyermek nevelése és tartása első sorban az anyának képezi kötelességét, fentartatván igénye a házasságon kívüli atyának a tartási költségekhez való hozzájárulása tekintetében; kitetszik ebből, hogy a tartási kötelezettség az anyának terhe, míg az atya csak subsidiarius kötelezettséggel tartozik, miből következik, hogy az atyának fizetéseképtelensége esetére az összes terhek az anyára nehezednek, de viszont, ha az anya a gyermek tartására képtelen: arra egész terjedelme szerint az atya szorítható. A tartási kötelezettségnek megosztott természetéből következik, hogy a 694. §. szerint, — melynek értelmében, ha a szülék és pedig azoknak mindegyike képtelenek gyermeküket eltartani, mindegyik részért és ennek kötelezettségeiért saját szüléik kötelesek helyt állani hasonló kölcsönhatásban mint gyermekeik: — akár az atya akár az anya szüléi esetleg a házasságon kívül született unokájuk egész tartásáról kötelesek gondoskodni, a meny nyiben t. i. egyik vagy másik fél erre képtelen volna. A tartási kötelezettségnek a nagyszülőkre való áthárítása minden esetre szembeszökő oly örökösödési rendszer mellett, melyhez a zürichi tvénykönyv is csatlakozott és melynél a lemenők örökösödése a felmenőket kizárja; a különös rendelkezés magyarázatát azon körülményben találja, hogy ezen törvénykönyv szerint a tartási teher a községe száll a mennyiben a tartásra rendszerint kötelezettek nem léteznek vagy a létezők arra nem képesek; természetes tehát az igyekezet lehetőség szerint kiterjeszteni azoknak körét, kik a tartásra kötelezhetők. Ezeknek előrebecsátása után a 695. §. lényegileg más színben tűnik fel mint a német tervezetnek 1575. §-a. A tartásra kötelezett atyának ebbeli kötelezettsége átszáll örököseire ezek örökségének erejéig, ilyennek léteében tehát megszűnik a nagyszüléknek kötelezettsége, a mely

gyermekükkel szemben fennálló tartási kötelezettségüknek kilyománya és ennél fogva csak abban az esetben és addig lép hatályba, míg az atya, illetve az anya a maguk erejéből képtelenek saját gyermeküket eltartani; ha tehát elhalálozásuk által hagyaték nyílt meg, a tartási kötelezettség első sorban ezt terheli, és csak a mennyiben nem kielégítő, kötelezhetők a nagyszülék annak kiegészítésére. Ezt kell a tárgyalt szakasz azon kifejezése alatt érteni «unbeschadet der nach § 694. bestehenden Verpflichtung seiner — t. i. az atyai — Eltern»; a nagyszüléknek subsidiarius és egymást kiegészítő tartási kötelezettsége tehát az örökösöké mellett is fentartatott, a mi méltányossági szempontokból különösen könnyen indokolható törvényes leszármazó örökösöknek létezése esetében, mert tagadhatlan, hogy ezeknek vérbeli kapcsolatban házasságon kívüli testvérökhöz nem állanak, mely kapocs ezen utóbbi és nagyszüléi között egész teljességében fennáll. Ezen utóbbi szempontból feltétlenül helyeselhető a szakasznak zárpontja, mely szerint az örökösökre a tartási kötelezettség a hagyaték erejéig, de csak annyiban száll át, a mennyiben ez által az örökhagyó törvény szerinti örököseinek — rechtmässige Erben — jogán méltánytalan sérelem nem ejtetik, ilyen esetben tehát a tartás iránti kötelezettség nem csak megszorítható, de egészen a nagyszülökre áttolható, a kiken túl az a 694. §. értelme szerint nem terjedvén, végső sorban ezen teher, bár örökség és örökösök léteznek, a községre száll. Azonban nem szabad felejtetni, hogy az atyai örökösökre való átszállásnak egész elve csakis azon esetben lép érvénybe, ha a házasságon kívül született gyermeknek anyja nem fizetésképes, mert ellenkező esetben az egész tartási kötelezettség őt terheli, feltétlen kizárásával úgy a nagyszülöknél mint az atya örököseinek; ezen mozzanat képezi azon nagy különböztetési vonalat, mely a német és a zürichi rendszer között fennáll, és melynél fogva amaz az atyára és ennek örökösére aránytalanul nagyobb terheket rón.

Hazai jogunk a szülők tartási kötelezettségének átszállására nézve semminemű tételes rendelkezést sem tartalmaz; a hármaskönyv ez irányban t. i. a házasságon kívül született gyermekek tekintetében csak a vélt házasságnak szempontjából tartalmaz némi, a gyermeknek örökösödésére vonatkozó, szórványos rendelkezéseket. Mindazonáltal azok után, melyeket a tartási igénynek

általános jellemzésénél előadtam, hogy t. i. az eredeténél fogva tisztán személyes jellegű, de biróilag megállapíttatván általánosan érvényesíthető tárgyilagos joggá válik, e helyütt is azon nézetnek kell kifejezést adni, hogy *az atyának biróilag megállapított tartási kötelezettsége annak örököseire is átszáll*; mert ha a kir. Curiának gyakorlata szerint «gyermektartási díj fizetésére kötelezhető nem csak az apa, hanem ha az apa önálló gazdaságot nem visz s a nagyapával vagyonközösségben van, a nagyapa is» (Dt., U. f. X. 205.), akkor a tartási kötelezettség az apának örököseire a hagyaték erejéig okvetlenül átszáll. Ezen tételt bármi néven nevezendő korlátozásoknak alávetni nem szükséges; mert ha egyszer elfogadtatik, hogy magánjogi iróink kifejezése szerint a tartási kötelezettség «más tartozás» módjára, tehát adósságként átszálló terhet képez, akkor az örökség közelsége avagy távolsága különbséget nem képez, és a mint hazai jogunk szerint az öröklési képesség független a rokonság ízétől úgy az örökösödéssel kapcsolatos terheknek átszállását sem szabad a rokonságnak bizonyos ízéhez kötni, mert az elméletnek általános erejénél fogva azt megszorítólag értelmezni csak akkor lehet, ha tételes jogforrás ezen megszorítást kifejezetten tartalmazza, a mint annak példáját az európai törvényeknek többsége szolgáltatja. Másfelől pedig, minthogy örökösödési rendszerünk mellett az örökös mindenkoron és minden külön örökös nyilatkozat nélkül csak az örökség erejéig felelős az örökhagyónak tartozásaiért, magától értetik, hogy az atyának örököseire is csak az örökségük erejéig száll át annak tartási kötelezettsége.

V.

Első pillanatra szembetűnő jelenség, hogy az általános polgári törvénykönyvön kívül a többi európai jogforrások csak az atyának örököseire származtatják át a tartási kötelezettséget, mely alól úgy látszik az anya örököseit felmentik. Mindazonáltal ezen rendelkezések az illető törvénykönyveknek rendszere által teljesen igazoltatnak, az által t. i. hogy *a házasságon kívül született gyermekeket anyjuk után törvényes örökösödési joggal ruházzák fel*, melynek terjedelme azonos a törvényes gyermekekével. Azon tisztán személyi viszonynak, mely az atya és természetes gyermeke kö-

zött létesül, egyenes következménye, hogy a kettő között semmi-nemű a házasságra alapított vérségi kapocsból folyó jogok és köte-lezettségek nem szárméztathatók ; ugyancsak abból, hogy a ház-as-ságon kívül született gyermekanyjának saját t. i. születésénél fogva szerzett családi jogkörébe lép, hogy a rokon kapocs tekintetében közte és anyjának házasságban született gyermekei között any-jukkal szemben különbség nincs, következik az ő törvényes örö-kösödési jogának is jogszerűsége, mi a tételes törvényhozások által általános elismerést nyert. Az osztrák polg. törvénykönyv (754. §.) a házasságon kívüli gyermekeket anyjukkal szemben csak «a szabadon örökíthető vagyonbani örökösödést illetőleg» részesíti a törvényes gyermekekkel egyenlő jogokban ; követke-zetes keresztülvitele ez a 165. §-nak, mely a természeti gyerme-keknek nevet és semmi mást a családi állás köréből nem ad. A jus repræsentationis velök szemben alkalmazást nem nyerhet, ők anyjukat az öröklési jog szempontjából nem képviselhetik, mert tisztán személyes viszony az, mely köztük és anyjuk között fennáll, és mely az utóbbinak halálával megszakad ; ezen sze-melyhez kötöttségnek kifejezése a mit a 754. §-nak végpontja tartalmaz, hogy t. i. «az anya szüléi, nagyszüléi és egyéb rokonai hagyatékában a házasságkivüli gyermekeket törvényes örökösödés nem illeti». A házasságon kívül született gyermekek jogállásának ily lényeges megszorítása elméleti szempontból nem indokolható, és a későbbi törvényhozások által el is ejtetett, mert ha a gyer-meket elismerjük az anyja törvényes örökösének, nincs alap-miért zárjuk ki őt a képviseleti jogból ? Hiszen a nagyszüléi ha-gyatékban is mint az anyja jogán örökölné és nem a nagyszüléi-hez való közvetlen viszonyban állásánál fogva, anyjának remény-beli öröklési joga pedig már a nagyszülék életében is fennáll és nincs ok miért zárjuk ki a gyermeket az örökségből egy oly ese-mény folytán, mely által állapota és jogállása semmiben sem változott meg, mely reá nézve tisztán véletlennek jellegével bír. A természeti gyermek anyja után, mint szükségörökös annak akarata ellenére is örököl, tehát abszolút joga van anyja hagyatékával szemben, melyen nem változtathat azon körülmény sem-hogy a gyermek közvetlenül, de mindig csak anyja jogán a nagy-szülőknek hagyatékába lép, mert sehol az ausztriai polg. tvény-könyvben nem foglaltatik szakasz, mely a természeti gyermeknek

öröklési jogát csak az anyjának saját azaz szerzett vagyonára szorítaná, de sőt semmi kétség benne, hogy a mennyiben az anya túlélte szüléit: törvénytelen gyermeke nagyszüléinek vagyonában törvéynél fogva örököl.

A szász polgári törvénykönyvnek álláspontja már szabad-
elvűbb, mert a házasságon kívül született gyermekeknek anyjuk és anyai felmenőik valamint oldalrokonaik után a törvényesekkel egyenlő örökjogokat biztosít (2019. és 2566. §§.); hasonlóképen rendelkezik a zürichi polgári törvénykönyv (893. §.) is, mely a házasságon kívüli gyermekeknek *köteles részét* különösen kiemeli, az anyjuk és ennek rokonai utáni vagyonban. Ezen utóbbi rendelkezés igen lényeges mozzanatot képez és a házasságon kívül való származásnak legteljesebb figyelembe vétele, mert bár igaz, hogy a köteles rész a törvénytelen örökösödésnek biztosítékát képezi, mindazonáltal annak nem szükségképeni folyamánya, a mint hiszen a köteles rész intézménye rendszerint csak a szülők és a lemenők között nyer alkalmazást, holott ezeken kívül mások is birnak törvényes örökösödési joggal. A zürichi törvénykönyv által alkalmazásba vett pontos körülírás ezen törvénykönyv gondos szerkesztésének felel meg, a nélkül azonban, hogy a köteles rész biztosítása tekintetében egymagában állana, mert az eddig idézett törvények is magukban foglalják az elvet, midőn *a házasságon kívül született gyermekeknek bizonyos tekintetben a törvényesekkel egyforma, tehát a köteles rész által biztosított, törvénytelen örökösödését megállapítják.*

A német birodalmi tervezet a törvénytelen gyermekek örökösödéséről külön nem rendelkezik; az 1965. §. az öröklésre első sorban általában a leszármazókat — Abkömmlinge — hívja meg a nélkül, hogy azok között a származás czíménél fogva külömböztetést tenne; ebből valamint az 1568. §-nak fogalmazásából, melynek értelme szerint a házasságon kívül született gyermekek és ezeknek *leszármazói* között a gyermekek anyja és ennek *rokonai*val szemben ugyanazon jogállás hason kötelezettségekkel áll fenn, mintha a gyermekek házasságban születtek volna, az következik, hogy az anya után származtatott örökösödési jog szempontjából a születésnek törvényessége nem határoz.

A külföldi törvényhozásnak megfigyelése azon ténynek megállapítására vezet, hogy egyfelől hol határozottan — ált. polg. és

zürichi törvénykönyv, — hol pedig implicite — szász trvkönyv, német tervezet — a házasságon kívül született gyermekek az atyjuk utáni öröklési jogból ab ovo ki vannak zárva, másfelől az anyjuk után örökösödés tekintetében hol általában és föltétlen terjedelemmel — szász és zürichi törvény, német tervezet, — hol pedig bizonyos körre megszorítva — osztrák codex — a törvényes gyermekek mellett és azokkal együtt egyforma jogokkal bírnak. Már akkor, midőn a házasságon kívül történt nemzés és születésnek általános jogkövetkezményeivel foglalkoztam, azon nézetemnek adtam kifejezést, hogy elméleti szempontból a házasságon kívül született gyermekeket szüléikkel szemben a vagyoni állásra alapított ugyanazon jogok illetik meg hason kötelezettségeknek kíséretében, mint a törvényeseket *mindaddig, míg a szülék bármelyike törvényes, azaz házasságon belül nemzett, illetve született gyermekekkel jó jogi kapcsolatba*, a mely eset beállása a házaesági viszonynak jogi szabályozása mellett múlhatatlanul a törvényes gyermekek jogállásának tulsúlyát idézi elő. A gyakorlati törvényhozás ezzel szemben egyfelől szűkkeblű, de másfelől és pedig fokozottabb mérvben túlságos szabadelvű irányt követ, midőn a természeti gyermeket atyja után minden öröklési jogból kizárja, még a fiscussal szemben is, anyja után pedig akkor is rendes és teljes törvényes öröklési jogban részelteti, midőn törvényes gyermekek a házasságból meritett jogcímen igényelnek jogokat. Az első eljárás indokát abba helyezik, hogy a törvény szerinti örökösödésnek alapja a házassági kapocs által létesítettik, az a vérségnek folyománya, mely családokat alapít és minthogy a természeti gyermek nem lép atyjának családjába, ez után törvény szerinti öröklést sem igényelhet. Elvben a gondolatmenet teljesen helyes, de gyakorlati czélszerűségét és így okalapját is elveszti, ha az atya törvényes lemenőket nem hagy maga után hátra és szerzeményi vagyona maradt; mert oly eljárás mellett, mely az atyaságnak birói kimondását nem következtetésekre és valószínűségre alapítja, a mi pedig minden törvénykezésnek feladata vagy legalább is czélja, a házasságon kívüli gyermek és atyja között ugyanazon *vérségi* kapocs áll fenn, mint a törvényes nemzés esetében, ily gyermek az atyának a természeti jog elvei szerint minden esetre legközelebbi vérbelie, ha a vérrokonság a törvényes alakiságoknak mellözése mellett létesült is. Azért *a jövő*

törvényhozásnak feladata lesz gondolni vele, hogy a természeti gyermekeknek atyjuk után való rendkívüli törvényes öröklési joga megadassék annak szerzeményi vagyonaiban mindannyiszor, valahányszor törvényes leszármazók nem maradtak ; ezáltal a törvényes rokonoknak jogállásán sérelem nem ejtetik, mert a szerzeményi vagyonhoz semminemű szerzett jogaik nincsenek és a természeti gyermekeknek jogállása határozottabb alakot és biztosabb alapot ölt a nélkül, hogy megrendítenék az elv, mely a természeti rokonságban tisztán személyi jellegű kapcsolatot lát. Ezen örökösödési jog kizárólag személyhez kötött legyen és minden helyes örökösödési rendszernek megfelelőleg viszonyos oly értelemben, hogy a leszármazók nélkül elhunyt gyermek szerzeményi vagyonában természeti atyját hason rendkívüli öröklési jog illetné.

Az ellenkező szélsőségbe csaptak át az európai törvények, melyek a házasságon kívül született gyermekeknek a törvényesekkel mindenben egyenlő örökösödési jogot adnak anyjukkal szemben akkor is, midőn ezen kétféle származású gyermekek egymással versenyeznek. Mert *a házasságon kívül történt származásnak legmesszebb menő méltányolása sem kívánja meg, hogy ily gyermekek a törvényesekkel egyenlő tekintet alá essenek, különösen mikor olyanokkal együtt lépnek föl, mint jogállást igénylők.* Nincs európai törvény, a mely a kétféle származás között a külső állás tekintetében is nem tenne éles különböztetést, valamennyi különbséget tesz az anyának hajadoni és azon állása között, melyet férjhez menetele által szerez és a természeti gyermekeket akkor is az anyának saját, t. i. születése által szerzett családjába utasítja, mikor pl. törvényes gyermekek nélkül özvegyiségbe jutott, a midőn tehát az újonnan szerzett családi állapotának sem szerzője, sem következményei nem léteznek és így nincs, ki közvetlen érdekeltségénél fogva a természeti gyermeknek ezen családba való becsempészése ellen tiltakozhatna. A családi állás összes jogkövetkezményeivel együtt szabályozott házassági jog mellett csak házassági viszony által nyerhet lételt; az anyának éppen úgy, mint az atyának hivatott jogutódai csak törvényes gyermekeik lehetnek, arra a természeti gyermekek, bármennyire kedvezzen is nekik az uralkodó felfogás, soha hivatva nem lehetnek, legkevésebbé akkor, midőn törvényes gyermekek léteznek ;

tekintve pedig, hogy a törvény szerinti örökösödés a házasság által alapított családi állásnak folytatása, a különböztetés törvényes és törvénytelen gyermekek között magában az örökösödési jog fogalmában rejlik, melynek kérlelhetlen keresztülvitele a törvénytelen gyermekeknek az örökösödési jogból való teljes kizárására vezetne. Azonban a szigorú alaki jog a maga merevségében soha sem állhat meg a gyakorlati életben; az alakszerinti házassági kapocs mellett a tényleges vérbeli rokonság is igényel tekintetbe vételt, mely vérokösség a házasságon kívül származott gyermekek jogállásának egyedüli jogcímét alkotja. Ezen jogcím párosulva az emberiességi érzület által sugallott méltányossági követelésekkel, vezették már a római jogászokat arra, hogy a gyermekeknek természeti atyjuk hagyatékában is rendkívüli törvényes örökösödési jogot biztosítottak, oly szabadelvűség, melyre mai korunk még nem érett meg; e helyett azonban a formátlan vérrokonságnak az anyával szemben kelleténél nagyobb befolyást biztosít, midőn azt az öröklési jog tekintetéből a házasságból keletkezett vérrokonsággal egyenlősítette. Addig, míg az anya házasságon kívül él, ezen felfogás teljesen megfelel a természeti jog elveinek, a mely eredeti idegenkedésének daczára is a törvényes örökösödésnek okszerűsége előtt meghajolni kénytelen; de megváltozik a helyzet, mihelyt alakszerű házassági viszony jő létre, a melynek következményeként született *törvényes gyermekeknek erősebb jogaik előtt háttérbe vonulnak a természeti gyermekeknek igényei*. A viszonyoknak éppen jelzett kétféle alakulatát okvetlenül tekintetbe kell venni a házasságon kívüli gyermekek örökösödési jogának megállapításánál; ha ezek egymagukban állanak és nem versenyeznek törvényes gyermekekkel, akkor teljesen igazolt a mai gyakorlat, mely rendes törvényes öröklési jogukat elismeri, mindazonáltal csakis *az anyának szerzeményi vagyonára* vonatkozólag, míg az öröklött tehát a családi jellegtől elválaszthatlan hagyatéokra nézve mindenkoron csak rendkívüli örökösödési jog volna részükre biztosítandó, mely a törvényszerinti osztályrész bizonyos hányadában volna megállapítandó, úgy, a mint azt a francia és követője, az olasz törvénykönyv az elismert természeti gyermekek tekintetében eszközölte. *A törvényes gyermekek mellett a természetieket csakis részleges törvényes örökösödési jog illetheti*, mely minden körülmények

között kisebb hányadban volna kifejezendő, mint a törvényes osztályrész; az osztálynak kulcsa kétféle alakban volna megállapítandó, mert az anya szerzeményi vagyonából nagyobb osztályrész illeti meg őket, mint az öröklött hagyatékból.

Hazai jogunk a természeti gyermekeknek örökösödésére vonatkozólag határozott rendelkezést nem tartalmaz; a hármaskönyv mindenütt, hol a lemenők örökléséről tárgyal, legitimi filiiról beszél, miből magánjogi íróink teljes joggal következtetik, hogy törvényeink értelmében a házasságon kívül született gyermekek szüléik után törvényes örökösödési joggal nem bírnak. Csupán Herczegh Mihály állítja szokásos határozottságával, hogy «anyjuk hagyatékában végrendelet nélkül is ép oly rendes örökösök, mint azok kik törvényes házasságból származtak»; ezen tétel azonban határozottan téves és épen annak ellenkezőjét tartalmazza a mi az általa hivatkozott forrásokból kitűnik. A Hk. I. 17. §. 1. szerint «hæredes solummodo filii legitimi . . . intelliguntur» és §. 2. «hæredis nomen ipsæ quoque filiae gerere permittantur», a II. Rész 62. fejezet 4. §. értelmében «et hi omnes . . . legitime tamen generati» etc.; ezen források alapján az a contrario vont következtetés szerint a törvénytelen gyermekek törvényes öröklési joggal egyáltalában nem bírnak és azért Herczegh Mihály tanítása merőben de lege ferenda fogadható el, de tételes jogainknak szempontjából hamis és valótlan. Ellenben az erdélyi szászoknak statutarius joga szerint a törvénytelen gyermekek anyja után a törvényessel egyetemben örökölt, viszont a végrendelet és leszármazóknak hátrahagyása nélkül elhunyt törvénytelen gyermek után anyja örököl törvény erejénél fogva; a statuta Saxonum Liber II. tit. II. 4. §. szerint «spurii succedunt matri etiam una cum legitimis, succedunt etiam aviæ vel avo materno» és ugyanott 5. §. «spuriis ab intestato defunctis, sin descendentes hæredes non relinquunt, ascendentes, hi videlicet quibus ipse succedere potuisset, succedunt».

Hazai tételes jogunknak ezen tagadó álláspontjával szemben a legfőbb ítélőszék a természeti gyermeknek törvény szerinti öröklési jogát anyjának szerzeményi vagyonára vonatkozólag megállapította (Dtár, X. 123.) és ezen eljárását az ideiglenes törvénykezési szabályok 14. §-ának a) pontjával igazolta. Az indokolás azonban nem állja meg a bírálatot; mert midőn a hivat-

kozott forrás egyszerűen «leszármazó egyenes örökösökről» beszél a nélkül, hogy kiemelné mi szerint ezen örökösök csak a törvényes leszármazók lehetnek, akkor nyilvánvaló, hogy azon kiindulási alapjának következetességénél fogva, mely szerint a hazai törvények ismét életbe léptetettek, csupán is törvényes leszármazó örökösökre gondolhatott, mert hazai jogforrásaink csakis ilyeneket ismernek. Ha pedig ezen álláspontról letérve, az ideiglenes törvénykezési szabályoknak fogalmazásából azt következtetjük, hogy azok hazai jogunk szűkkeblű felfogásával szakítva, a törvényes és törvénytelen gyermekek közötti különböztetést a hitvestársi örökösödésnek megszorításával elejtették, akkor nem szabad a 14. §. a) pontjánál megállapodni, mert a b) pont szerint az öröklött javakra nézve is a hitvestársi örökösödést a leszármazóknak etc. öröklése megelőzi és ebből következne, hogy a házasságon kívül született gyermek nem csak a szerzeményi de az öröklött javakban is a törvényessel egyenlő örökösödési joggal bírna. De tovább megyek; a hitvestársi örökösödés kölcsönös és így férjet és feleséget egyáltalában megillet; a kir. Curiának kiindulási alapjából tehát a törvénytelen gyermek épen úgy atyja mint anyjának szerzeményében és öröklött vagyonában egyaránt törvényes örökösödési joggal bírna, — a mi egész örökösödési rendszerünket halomra döntené és egyenes ellenmondásban van a kir. Curiának egy másik, 1883-ban november 28-án kelt, azon határozatával, melynek szavai szerint «a törvénytelen gyermeknek csak anyja után van a fennálló birói gyakorlat szerint örökösödési joga, de az apai vagyonból őt öröklési jog nem illeti», (Magyar Igazságügy döntvénykiadása I. folyam. I. R. 49. lap.) Ha tehát a mai joggyakorlatban a törvénytelen gyermeknek anyja szerzeményi vagyonában végrendeleten kívül is biztosítunk örökösödési jogot, úgy ez birói gyakorlatnak a kifolyománya, mely gyakorlat az avult időknek felfogásával szakítva a haladott kor magaslatára emelkedett, de ezen gyakorlatot az országbirói értekezletre visszavezetni nem lehet, mert ha azt kiterjesztőleg magyarázzuk, akkor nem lehet megállani ott, hol gyakorlatunk tényleg megállapodott, hanem a magyarázatot azon végletig kell folytatni, a melyre előbb utaltam.

Hazai joggyakorlatunknak ismertetett kifejlődését lényegesen megkönnyítette örökösödési jogunknak azon rendszere, mely

folytonosan különböztet szerzeményi és öröklött javak között, a mi ismét a családiságnak az öröklési jogba átható kitűnő szerepére utal. Az öröklött vagyonnak rendeltetése, hogy a családban maradjon, azért ahhoz jogot csak az igényelhet ki a családba belép, épen ez oknál fogva a házasságon kívül született gyermek mindaddig, míg családtag létezik, jog szerint ki van zárva az öröklött javakban való örökösödésből; és a mennyiben a jövő kor törvényhozása jelen rendszerünket fentartaná de lege ferenda a törvénytelen gyermek részére az öröklött javakban legjobb esetben rendkívüli törvény szerinti öröklési jog volna biztosítandó és pedig miután hazai gyakorlatunk szerint, a mely a paternitas elvének teljesen megfelel, a házasságon kívüli nemzésnek jogkövetkezményei atyasági tehát a természeti atyaságnak megállapítására czélzó per útján érvényesítettnek: ezen rendkívüli törvényes örökösödési jog az atyával szemben is megállapítandó, magától értetődvén, hogy a szerzeményi javak tekintetében őket anyjukkal szemben megillető rendes törvényes öröklési jog a természeti gyermekeket atyjukkal szemben ép oly czímen és terjedelemben megilleti.

Nem mellőzhetem hallgatással, hogy a házasságon kívül született gyermeknek törvényes örökösödési joga a hazai joggyakorlat szempontjából controvers kérdést képez. Addig t. i. míg az idéztem határozatokban általánosságban a természetes gyermekeknek anyjuk hagyatékára vonatkozó törvényes örökösödése megállapított, a nélkül, hogy különböztetés tétetett volna ha valjon a természetes gyermek törvényessel concurrál avagy egymágában áll —, újabban ismételten felállított azon tétel; hogy a házasságon kívül született törvénytelen gyermek csak akkor örökösödik végrendelet nélkül elhunyt anyja vagyonában, midőn az anya nem hagyott hátra házasságból leszármazott törvényes gyermeket (M. Igazságügy döntvénytára I. 65. lap). Ezen kinyilatkoztatás által a természetes gyermekeknek öröklési jogaik lényegesen megszorítottak, indokoltatott pedig a határozat az ideiglenes törvénykezési szabályoknak 9. §-ának szembeállításával a 10—12. §§-kal; míg ugyanis a 9. §. szerint végrendelet hiányában az örökhagyónak minden vagyona a tőle leszármazó *törvényes* gyermekekre száll, addig a 10. és következő szakaszok általában *leszármazókról* beszélnek. Szó szerinti értelmezés

mellett a felfogásnak jogosultsága kétségbevonhatlan, mindazonáltal a kir. Curiának most jelzett álláspontját nem fogadhatom el a következő okokból. Az országbirói értekezet által megállapított ideiglenes törvénykezési szabályoknak kiindulási pontja és alapja az osztrák polgári törvénykönyvnek életbeléptetése előtt erejében fennállott magyar anyagi jognak visszaállítása; a hol az átmeneti állapot folytán attól eltérő rendelkezéseknek szüksége mutatkozott avagy a haladott kor követelte azoknak felállítását, ott az országbirói értekezet *kifejezetten* rendelkezett. Ezen szempontból kell a házasságon kívül származott gyermekeknek örökösödési jogát megbírálni. A mint azt már kifejtettem, hazai jogunk a Hármaskönyv alapján a természetes gyermekeknek törvényes örökösödését nem ismerte, arról egyáltalában nem rendelkezett és mindenütt hol leszármazókra vonatkozó öröklési jogot állapított meg, a törvényes születésnek feltételét nyíltan kikötötte. Ezen örökösödési rendszert az országbirói értekezet fentartotta, a hol pedig a változott viszonyokhoz simuló változtatásokat szükségesnek tartott, ennek megfelelő rendelkezéseket állított fel, minek példáját kitünő mérvben épen az öröklési jognak lényegesen új alapokon való szabályozása szolgáltatja. A természetes gyermekeknek örökösödéséről, bár az osztrák polgári törvénykönyv által részletes szabályozást nyert, az értekezet hallgat és oly nemű rendelkezést, melylyel régi jogunkról letérve az örökösödésnek egy új címét rendszeresítette volna, az ideiglenes törvénykezési szabályokban hiába keresünk. Nem lehet és nem szabad feltételeznünk az értekezletről, hogy ily fontos kérdésnek szabályozását, a mely rendszerváltoztatást jelez, a sorok között kívánta volna eszközölni; ha a természetes gyermekek örökösödési jogának biztosításában történt megállapodás, akkor az a törvénykezési szabályokban nyíltan kifejeztetett volna. Ha ez nem történt meg, akkor *mérvadónak a tárgyalt kérdésben továbbra is régi honi jogunkat kell tekinteni, mely a le- és felmenőknek törvényes öröklési rendjét a törvényes származásnak tényére fektette*. Nem változtat ezen az ideiglenes szabályok fogalmazásának módja; hogy a 9. §. *törvényes* gyermekeket hív az örökségbe, nem azt jelenti, hogy bizonyos öröklési jogaik a törvénytelen gyermekeknek is vannak, hanem annak kifejezése: hogy csak *törvényes* gyermekek bírnak törvényes öröklési

joggal; a hol pedig általában *leszármazókról* tétetik említés a származás címének kiemelése jobban mondva megjelölése nélkül, ott mérvadónak a korábbi szakaszban felállított tétel szolgál, mely a gyermekek között csupán a törvényeseket részelteti figyelemben, de mérvadó általában az anyagi jognak azon sarkalatos tétele, hogy a törvényes örökösödési jog szempontjából csupán a törvényes gyermekek és általában leszármazók tekintetnek létezőknek, míg a törvénytelenül származottak minden figyelmen kívül hagyattak. Ezen okokból általában helytelenítem, ha a természetes gyermekeknek örökösödési jogának megindokolására az ideiglenes törvénykezési szabályokra történik hivatkozás, ellenzem különösen a gyakorlatot, mely kizárólag szövegezési módból kiindulva, a természetes gyermekeknek anyjuk hagyatékában csupán törvényes gyermekeknek illetve a képviseleti jog folyományaként törvényes leszármazók nem létezése esetében enged törvényszerinti örökösödést. De ellenmondásban van ezen gyakorlat a kir. Curiának párhuzamosan kifejtett azon gyakorlatával is, mely a törvénytelen gyermekeknek örökösödési jogát *a fennálló birói gyakorlat szerint* általában elismeri (1883 nov. 28. 1926.) a nélkül, hogy a törvényes gyermekekkel szemben őket kizárná, sőt ugyanazon most idézett határozat szerint ugyancsak minden közelebbi megszorítás nélkül «a fennálló birói gyakorlat szerint a törvénytelen gyermek és természetes anyja között *a kölcsönös öröklés* elfogadott jogszabályt képez», — mi több, magának az országbirói értekezlet által megállapított törvénykezési szabályoknak 7. §-a *a törvényes osztályrészt* örökrésznek, oly örökségnek minősíti, mely a *leszármazókat* s esetleg a szülőket megilleti, — ha tehát az értekezlet a természetes gyermekeket — mert a kir. Curiának álláspontja szerint leszármazók alatt az ideiglenes törvénykezési szabályok minden, tehát házasságon kívüli leszármazókat is ért — törvényes osztályrészben is kívánta részesíteni, lehetetlen feltételezni, hogy őket csak a törvényes gyermekek után kívánta örökségbe hívni. A magam részéről is azon nézetben vagyok, hogy jelenlegi gyakorlati jogunk szerint a törvénytelen származású gyermekeket anyjuk hagyatékában törvényes örökösödési jog, törvényes osztályrész is illeti; de nem az ideiglenes törvénykezési szabályok értelmében, nem is csupán a törvényes gyermekek után, — ha-

nem a joggyakorlat alapján, mely nem zárkózott el a művelt világban tiszteletre jutott azon emberiességi felfogástól, mely a törvénytelen gyermeket anyjával szemben rendezett jogviszonyba helyezi, őt örökösödési jogának szempontjából is figyelemben és védelemben részesíti.

Ha azonban a külföldi törvényhozás előtt, mely szakítva az egyoldalú egyházi jogi felfogással a szabadelvűségnek magaslatára emelkedett, föltétlenül meghajolok, — és megalkotandó magánjogunk szempontjából kívánatosnak tartom, hogy a joggyakorlat tételes joggal helyettesíttessék, — úgy másfelől nem követhetem az áramlatot, mely az öröklési jog szempontjából minden különböztetést törvényes és törvénytelen gyermekek között anyjuk hagyatékára vonatkozólag halomra dönt. Addig míg a törvényes örökösödési jog mint a családi állásnak vagyoni jogi folytatásaként jelentkezik, a természetes gyermekeket a törvényesek mellett egyenlő öröklési joggal felruházni, nézetem szerint annyit jelent, mint a házasságon kívüli együttélésnek egyforma respectálása a házassági viszonynyal, a mi nem csak erkölcsi hanem társadalmi tekintetekbe is ütközik. *Feltétlen és teljes örökösödési jog a természetes gyermekekét anyjukkal szemben is csupán akkor illetheti, midőn törvényes leszármazók nem maradtak, ilyenek mellett az ő törvényes osztályrészük a törvényes gyermekek örökrészenek bizonyos hányadára volna szorítandó.* Hazai jogunknak szempontjából pedig, melynek örökösödési rendszere öröklött és szerzeményi javak között különböztet, ezen különböztetést a természetes gyermekeknek örökösödése szempontjából a lemenőkre vonatkozólag is kiterjesztendőnek véleményezem. Igaz, hogy tételes jogunk a vagyon eredetének tekintetéből különbséget a lemenőknek örökösödésénél nem tesz, de ezen eljárásának hátterét azon rendszer képezi, mely más mint törvényes leszármazókat az örökösödési jog szempontjából nem ismer, midőn ennél fogva az örökösödés a családi leszármazással összeforrott. A mint szakítunk a rendszerrel és a házasságból való leszármazás mellett a természetes származásnak formátlan tényét is örökösödési czímként felavatjuk, — lehetetlen kitérni a vagyon eredetének különböztetése elől a lemenők öröklésére vonatkozólag is. Az öröklött javaknak bennök rejlő rendeltetése, hogy a családnak vagyoni jogi fennállását biztosítsák, ezen termé-

szetöknél fogva a családtól elválaszthatlanok és a családon kívül álló egyénekre nem szállhatnak át. A törvénytelen gyermek sem atyjának sem anyjának családjába nem lép, az ő családi állása kizárólag anyjával szemben állapíttatik meg, mint személyes jogviszony, melynek az anya családjára vonatkozólag kihatása nincs. Ennek megfelelőleg *a törvénytelen gyermek részére anyjának csupán szerzeményi javaiban volna rendes örökösödési jog biztosítandó, míg az öröklött javakban őt legjobb esetben rendkívüli öröklés illetheti.*

Azon örökösödési jogi javaslat, mely mint a magánjogi kodifikációnak egyik tervezete az igazságügyi kormány megbízásából szerkesztettetett és részben módosított szövegezéssel az 1887/1893-ki országgyűlésre beterjesztettetett, a házasságon kívül született gyermekeknek öröklési jogát részletesen és az európai jogtudomány színvonalához mért módon szabályozza. Megfelelőleg a rendszernek, a mely az öröklött és szerzeményi vagyon közötti megkülönböztetést elvetni bölcsnek vélte és ez által a különleges nemzeti felfogástól letért, ezen szempontból a természetes gyermekeknek örökjoga nem is nyerhetett a vagyon eredetére vonatkoztatott kétféle szabályozást. A tervezet úgy eredeti alakjában mint az igazságügyminiszteri értekezlet által átdolgozott kiadásában általában felállítja az elvet, hogy «a törvényes örökösödés tekintetében a törvényes születésnek hatályával bír a házasságon kívül való születés az anyához és az anyai rokonokhoz való rokonsági viszony tekintetében» (16. §.); meg kell azonban jegyezni, hogy az elv ily határozottságában megvalósítást csak az anyával szemben nyert, mert törvényes osztályrészt vagy a javaslat szerint köteles részt a törvénytelen gyermekeknek és leszármazóiknak az örökhagyó nő felmenői után már nem biztosít csupán az örökhagyó nő hagyatékával szemben (90. §.). Ettől eltekintve folytonos alkalmazást talál a javaslat rendjén azon tétel, mely szerint «az anya és anyai rokonok hagyatékában a házasságon kívül született gyermekeket és ezeknek leszármazóit s viszont . . . azon mérvben illeti a törvényes örökösödési jog, mintha a házasságon kívül született gyermek törvényes házasságból született volna».

A törvénytelen gyermeknek ezen anya után való törvényes örökösödési jogán kívül a javaslat külön fejezetben megállapítja

a házasságon kívül született gyermekeknek s ezek rokonainak *rendkívüli örökösödését atyjuk hagyatékában*. Ezen rendkívüli örökösödési jognak előfeltétele egyfelől, hogy a házasságon kívüli nemzés közokiratban vagy az írásbeli magánvégrendelet kelteivel bíró magánokiratban foglalt *elismerés* által megállapított legyen, másfelől, hogy az örökhagyó atya után örökösödéssre hivatott *leszármazók, felmenők és házastárs ne maradtak legyenek* (40. és 41. §§.). Ezen előfeltételeknek fenforgása esetében a törvénytelen gyermekeknek öröklési hányadrésze az örökösödéssre hivatott törvényes rokonoknak közelségéhez képest nyert a javaslatban megállapítást, a mely számítási munkálatnál a franczia jognak példája követtetett; öröklésre hivatott felmenők és házastársnak nem létében pedig az egész hagyaték törvényes örökösödési jog czímén a házasságon kívül nemzett gyermekekre száll, a kinek jogaiba leszármazói lépnek (44. §.), minnek értelmezéséhez az eredeti javaslat (49. §.) a leszármazókat következőképen sorolta: «törvényes, törvényesített és vélt házasságból származó leszármazók és ha az elhalt házasságon kívül született gyermek nő volt, ennek házasságon kívül született leszármazói is örökösödnek». A törvényes örökösödési rendszer viszonyosságánál fogva a javaslat a házasságon kívüli atyának törvény szerinti örökösödését is megállapítja, feltéve, hogy az atyaság szabályszerűen önkényt elismertetett és az örökhagyónak örökösödéssre hivatott leszármazói, anyja vagy házastársa nincsen (50. §.); távolabbi rokonok mellett az atyának öröklési joga a hagyatékra vonatkozó bizonyos hányadrészben megállapított, míg örökösödéssre hivatott rokonoknak nem létezése esetében az egész hagyaték az atyára száll.

Köteles rész a törvénytelen gyermeket és atyját a javaslat szerint egymással szemben nem illeti meg, valamint nem állapított meg törvényes örökösödési jog a gyermek és atya között akkor sem, midőn a házasságon kívül történt nemzés bírói úton nyert megállapítást, mert a rendkívüli törvényes öröklési jog csak mint az önkénytes elismerésnek folyománya állított föl.

A paternitas elvét követő törvények *hallgatással mellözik azon kérdést, midőn a házasságon kívül történt nemzés a nőnek akarata ellenére erőszakkal vagy annak védtelen állapotában*

eszközöltetett; ezen törvények szerint tehát az ily módon nemzett gyermekek ugyanazon tekintet alá esnek mint más törvénytelen gyermekek. Ezen felfogást nem oszthatom, mert nem tartom jogszerűnek, hogy erőszak útján az anyával szemben érvényesíthető jogok keletkeztethessenek. A mint azt a törvényes születésnek vélelméről írt értekezésemben kifejtettem, ily gyermeknek jogállását csakis atyjával szemben biztosítanám, mert sem jogos de még kevésbbé méltányos, hogy a nő, ki erőszakos módon teherbe ejtetett, jogi viszonyba hozattassék ezen megbecstelenítésének következményével. Hiszen már azon köteleztetés, mely szerint az asszony terhét viselni kénytelen és a menyinyiben attól szabadulna, büntetőjogi felelősségre vonatnék, oly ingatag jogosultsággal bír, melyet egyedül állampolitikai tekintetek támogatnak, mert egymagában azon tény, melylyel bárki leveti a terhet, melyet jogtalan és erkölcstelen erőszak folytán visel, büntetendő cselekményt nem képezhet, ha csak nem harmadik jogalanynak — ez esetben a méhmagzatnak — bármily czímen keletkeztetett, de tényleg létesült jogának tekintetéből. Ennél tovább azonban az anyának kötelessége nem terjedhet, azt kiterjeszteni és az anyát az erőszakos módon nemzett gyermekkel szemben jogi köteleztetésbe hozni merő önkény sőt természetellenes dolog. Ily esetben a szüléknek gyermekeikkel szemben tartozandó kötelességek egyedül az atya személyében volnának egyesítendőek, az tartozna a gyermek tartásával, nevelésével, kinek örökösödési joga is kizárólag atyjával szemben volna megállapítandó, mely terhek mint *obligationes ex delicto* föltétlenül és egész terjedelmükben az atyának örököseire is át volnának származtatandók. Kétségtelen, hogy ez által a gyermeknek jogállása csorbát szenvedne, de ezen visszásnak tetsző körülmény, hogy t. i. valaki hibáján kívül jogsérelmet szenved, ezen eset különösségének természetszerű folyománya; nem is a gyermeket akarnám megfosztani jogaitól, de az anyát megóvni oly jogköteleztetésektől, melyek erőszakos módon és akarata ellenére nem származtathatók.

VI.

Mielőtt azon rendszereknek ismertetésére térnénk át, melyek a paternitas elvétől letérve, a maternitas álláspontját követik, a

házasságon kívül született gyermekeknek azon különös nemét kívánom bemutatni, mely a szász és a zürichi polgári törvénykönyvekben felállítottatott, a *menyasszonyi gyermekeket*, — Brautkinder — kiknek jogállása lényegesen eltér a többi törvénytelen gyermekekétől. Maga a nevezett két törvény azonban oly annyira különböző állást foglal a felvetett kérdésben, hogy azokat külön-külön kell ismertetnem és azután fogom az elméleti következtetéseket levonni. A szász polgári törvénykönyv (1578. §.) szerint menyasszonyi gyermekek mind azok, kik *érvényes eljegyzési viszonyban álló személyektől születtek, ha mindjárt a nemzés az eljegyzést megelőzte is*, de a születés annak tartama alatt következett be. Látni való, hogy ezen fogalom-meghatározás igen bő, mert oly egyénekre is terjed, kik akkor midőn a gyermeket nemzették, még nem állottak jegyesi viszonyban és azért tulajdonképpen ily gyermek jegyesek gyermekének nem is nevezhető, mert ezen elnevezés eredeti rendeltetésénél fogva csakis azon gyermekekre illik, kiket anyjuk mint menyasszony nemzett. Éppen ez okból nézetem szerint a zürichi polgári törvénykönyvnek fogalom-meghatározása helyesebb, mert (686. §.) e szerint menyasszonyi gyermekeknek csak azok tekinthetők, kik az *eljegyzésnek megkötése után* nemzettettek; míg az előbb nemzettek törvénytelen gyermekeknek tekintetnek. Ily szempontból a házasságon kívül született gyermekek külön nemének megkülönböztetése sok tekintetből jogosult, mert tagadhatlan, hogy a jegyesek közötti viszony lényegesen különbözik attól, melyet a férfi és nő azon kívül a társadalomban egymással szemben elfoglálnak. Feltétlen jogalappal a menyasszonyi gyermekeknek előnyben részesítése csak ott bir, hol az eljegyzésnek bizonyos jogkövetkezmények a kísérői, mint pl. a görög-keleti egyház tanai szerint; a polgári törvénykönyvek felvették ugyan tárgykörükbe az eljegyzést, a nélkül azonban, hogy annak különös jogi hatályt tulajdonítanak, sőt némelyik mint az általános polg. tvénykönyv egyenesen kimondja, hogy az eljegyzés «jogszerű kötelezettséget maga után nem von» (45. §.), mások mint a szász törvénykönyv, valamint a német birodalmi tervezet, bár külön fejezetet szentelnek a tárgynak, de az eljegyzést mégis a rendes magánjogi és kártérítési elveknek szempontjából tárgyalják. Kivételt képez a zürichi polgári törvénykönyv, mely (581. §.) felállítja azon nagy horderejű elvet,

hogy az elegendő ok nélkül visszalépő fél jegyestársának kártérítésén kívül *elégtétellel* is tartozik a miért a viszonyt felbontotta, és ezen elégtétel — Genugthuung — terjedelmét bírói belátástól teszi függővé; itt tehát a jegyesség mint különleges jogi viszony nyer szabályozást, a melytől önálló és eredeti jogcímmel bíró kötelezettségek származnak, de sőt a 898. §. szerint törvényes leszármazók hátrahagyása nélkül elhúnyt jegyesének hagyatékában annak $\frac{1}{10}$ része erejéig a másik fél törvényes örökösödési joggal is bír! Ily állásponton már a következetességnek követelménye, hogy az eljegyzés alatt nemzett gyermekek külön tekintetbe vétessenek; de indokolható ezen eljárás akkor is, ha valamelyik törvényhozás nem látja el jogi szentesítéssel az eljegyzést, mert annak mint külön és pedig kedvezményezett viszornak társadalmi szentesítése tekintetében nincs különbség a művelt nemzetek között. A gyakoribb és fesztelenebb érintkezésnek lehetősége, de különösen a létesülendő házasságnak biztos kilátása oly körülmények, melyeket akkor, midőn emberi ballépéseknek társadalmi sőt államhatalmi megtorlásáról van szó, figyelmen kívül nem lehet hagyni. Igaz ugyan, hogy azon rendszer a visszaéléseknek is tág mezejét nyitja, de éppen azért elengedhetlen szükség, hogy a kellő határok megvonassanak, melyeken túl a kedvezmény ereje nem terjed; más felől pedig enyhíti a visszaélések lehetőségének hatását, hogy bár a közerkölcs tekinteteiből sajnálatra méltó, ha a jegyesek egybekelésök előtt veszik ki a házasság élet örömeit: ebből, a mennyiben tényleg létrejő a házassági összeköttetés, senkire nézve semminemű hátrány nem keletkezik, mert a házasság előtt született gyermekek a házasság által törvényesítettnek, azok pedig, kik csak a házasság tartama alatt születtek a törvényes születésnek vélelménél fogva törvényesek. Veszély csak abban rejlik, hogy lelkiösmeretlen egyének az eljegyzést eszközül használhatják fel vágyaiknak kielégítésére a nélkül, hogy valaha szándékukban állott volna a házasságra lépés; ezen veszélyt egészen kiirtani nem lehet, de eshetőségei jelentékeny mérvben csökkenthetők az által, hogy az eljegyzésnek rosszhiszemű felbontóját a mennyiben jegyesét teherbe ejtette, nemcsak jelentőséges polgárjogi kötelezettségekkel terheljük, hanem azt büntetőjogi felelősségre is vonjuk. A magánjogi következmények abban volnának megállapítandók, hogy az el-

jegyzés alatt nemzett gyermeket atyjával szemben teljesen hason jogállásba helyeznök, mint melyet a törvényes gyermek elfoglal, e mellett a rosszhiszemű jegyest a másik fél részére fizetendő ér- zékeny pénzbírságban kellene marasztalni. Az ámitásokkal siker- rült házasságon kívül történt teherbe ejtésnek büntetőjogi meg- torlása több államnak büntetőjogi rendszerébe befogadtatott, így legújabban Canada állama létesített törvényt, melylyel a csábítást jelentékeny büntetéssel sújtja ; a magam részéről ily eljárásnak feltétlen híve vagyok, mert nem látok kevesebb büntethetőséget azon cselekményben, melylyel hiszékeny leány főleg a házasságnak ünnepélyes alakban történt ígérete folytán és annak leple alatt elcsábított és női becsületében megöletett, mint a jogtalan anyagi haszonnak szerzése czéljából és ravasz fondrlatokkal tör- tént tévedésbe ejtésnek tényében, mely által másnak vagyoni kár okoztatott. Ily biztosítékoknak alkalmazása mellett a meny- asszonyi gyermekek fogalmának hazai jogunkban is elfogadását ajánlom, minden esetre azonban csak azon terjedelemmel, melyet a zürichi polgári törvénykönyv fogadott el. Mert a szász codexnek azon álláspontja, melylyel az eljegyzés *előtt* nemzett gyermekeket is menyasszonyiaknak tekinti, ha később eljegyzés létesül, csak akkor birna, ha nem is jogi, de méltányossági alappal, ha az el- jegyzést, mely alatt a gyermekek születtek, házasságkötés követné és a törvénykönyv nem fogadná el az utólagos házasságkötés ál- tali törvényesítést; miután azonban a törvényesítésnek ezen módja a tárgyalt törvénykönyv szerint is első helyen soroltatik, a menyasszonyi gyermekek fogalomkörének ilyen kibővítése egyáltalában nem indokolható és kizárólag a gyermekeknek érde- keit szemmel kísérő emberiségnek kifolyománya, de egyúttal gazdag forrása a visszaéléseknek, mi a menyasszonyi gyerme- keknek ezen törvénykönyv szerint is a törvényesekkel egyenjogu- sítása mellett ezen utóbbiak jogainak határozott sérelmére vezet. A mi a menyasszonyi gyermekeknek jogállását illeti, megegyezik a két törvénykönyv abban a tekintetben, hogy *őket mindenképpen a törvényes gyermekekkel egyenlő jogokban részesítetik*, tehát atyjok- nak családi nevét és rendes polgári állását követik, utánna tör- vényes örökösödési joggal birnak, azonban nem atyai, hanem gyámi hatalom alatt állanak, mely tiszt az atyának kérelmére a zürichi törvénykönyv (689. §.) értelmében az árvahatóság által

reá is bízható. Azon némileg laza felfogás, melyet a szász törvénykönyv a menyasszonyi gyermekek fogalommeghatározása tekintetében tanúsít, némileg enyhítettik annak az örökösödési jog kérdésében a zürichi törvénykönyvénel szigorúbb álláspontja által. Míg t. i. ez utóbbinak (892. §.) értelmében a menyasszonyi gyermekek után az örökösödésnek rendje feltétlenül ugyanaz, mint a törvényesek hagyatékában, t. i. a szülőknek egyenlő arányban való öröklése mindegyiköknek biztosított különös örökösödése mellett bizonyos tárgyakra vonatkozólag, addig a szász törvénykönyv (2018. §.) a menyasszonyi gyermekeket a törvényesekkel egyenlő örökösödési joggal ruházza fel ugyan, de annak 2039. §-a az atyát, kinek hibájából az eljegyzés felbontatott, a menyasszonyi gyermek hagyatéka után minden öröklési jogból kizárja.

VII.

Ezek után áttérek azon rendszernek ismertetésére, melyre a napoleoni polgári törvénykönyvben lefektetett maternitási elvnek következeteskifejtése vezetett és melylyel azon törvénykönyvön kívül az olasz codice civile-ben is találkozunk. A maternitas elvének kiindulási pontja *azon jogi fictio, hogy házasságon kívül született gyermeknek nincs atyja*, hanem csak anyja, a miből következik, hogy a házasságon kívüli atyaságnak bírói megállapítása nem foganatosítható, az u. n. atyasági perek nem indíthatók meg. A code civile (340. §.) és a codice civile (189. §.) egy értelemben tartalmazzák az elvnek kimondását: *az atyasági kereset nincs megengedve*; különbség van a két törvény között annyiban, hogy a francia és a belga codex kivételt csak a nőrablás esetére engednek, az olasz pedig az erőszakos nemi közösülés eseteiben is. A kivételek erkölcsi tekintetektől nélkülözhetlenek, mert az anyaság kizárólagos elvének indokát annak föltevése képezi, hogy a házasságon kívül történt nemi együttélés a feleknek kölcsönös megegyezése alapján létesülvén, a nő számolt elhatározásának természetes következményeivel és azokat magára vállalta. A mint a rendes körülmények megváltoznak és a házasságon kívüli nemzés oly tényezőknek behatása folytán történt, a melyek a mutuus consensust kizárják, a következtetésnek alapjául szolgáló indok elesvén, az arra épített rendszer is elveszíti létjogosultságát.

A francia és a belga törvénykönyvek a nőrablás — enlèvement — esetében, a mennyiben ennek következtében született a gyermek, megengedi, hogy az érdekelt feleknek kérelmére a *nőrabló a gyermek atyjának nyilváníttassék*: «le ravisseur pourra être... déclaré père de l'enfant». Ezen rendelkezésnek kellő méltatása céljából az «enlèvement» fogalmával kell megismerkedni, melyet a code pénal belge (368. §.) következőképpen határoz meg: «1 évtől 5 évig terjedhető fogházzal és 50 francból 500 francig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik az, *ki erőszakkal, csellel vagy fenyegetéssel kiskorúat elrabolt vagy elraboltatott*»; ezen § tehát kizárólag a személyes szabadságnak megsértését üldözi, tárgya a «rapt de violence» elvonatkoztatva minden egyéb tehát erkölcstelen céloktól is, a mely utóbbinak fenforgása mellett a 370. §. irányadó. Ezen szakasz már a «rapt de séduction» ellen irányul, midőn büntetést szab arra vonatkozólag, «a ki 16-ik évet betöltött, de még nem nagykorúsított *leányt annak beleegyezése mellett elrabol*», itt tehát már nem a személyes szabadságnak megsértése, de az *elcsábítás* büntetetik, mert a 16 éven felüli *leánynak* az elcsábítás célzata nélkül történt elrablása a 369. §. szerint szintén csak mint «rapt de violence» büntetetik. Nyilvánvaló, hogy a polgári törvénykönyv, midőn az enlèvement folytán született gyermekekre nézve különös rendelkezést állított fel, ez által az elcsábításnak pusztá tényét részeltette különös figyelemben, a *nélkül, hogy tekintettel lett volna arra, hogy a nemi közösülés a leánynak akarata ellenére történt*, sőt ez utóbbit a 370. §-nak fogalmazása egyenesen kizárja. Így tekintve a dolgot, a francia és a belga törvénykönyveknek álláspontja nem kielégítő, mert csak a fiatalkori tapasztalatlanságot védi lelketlen kéjenczek ellen, a mi bár tiszteletre méltó eljárás, de korántsem elegendő azon szempontból, midőn a mutuus consensus-nak fenforgása forog szóban; mert tagadhatlan ugyan, hogy a fiatal leánynak rendszerint tapasztalatlanságuk által menthető beleegyezése nem fogadható el olyanak, melynek alapján a férfit felmenthetnők csábításának következményei alól, — de még erősebb indokok szólanak a mellett, hogy *a férfi a házasságon kívül létesített atyaságának következményeit viselje akkor, midőn a nemzés a nőnek határozott és kifejezett akarata ellenére tehát erőszakos módon létesült*. Ez a maternitas elvének egyenes következménye; melynek

figyelman kívül hagyása következetlenséget jelent. Azért feltétlenül helyesebb az *olasz polgári törvénykönyrnek* álláspontja, mely a nőrabláson kívül, melyben az elcsábítás szintén benne foglaltatik, az *erőszakos nemi közösülés* — stuprum violentum — tekintetéből is helyt ad az atyasági keresetnek, mert ebben rejlik a lényeg, míg a másik kivétel inkább a méltányosság tekinteteinek tett engedmény. Abból, hogy a maternitas rendszere nem ismer szabály szerint természetes atyaságot, még nem következik természetesen az, hogy a rendszert követő törvénykönyvek a tartási pert is eltiltják; mert a mint annak helyén utaltam rá, az obligatio ex delicto elmélete mellett a tartási kötelezettség nem a természetes atyaságnak következménye, hanem az mint kártérítési jog illeti a gyermek anyját, nem is mindig annak nemzője ellenében, hanem azzal szemben is, a ki az anyjával nemileg közösült és a törvényes vélelem rá illik. Ennek példáját hiszen hazai joggyakorlatunk is szolgáltatja, mely midőn a többekeli közösülés kifogásának szerfelett megszorítása daczára is a tartási kötelezettséget a természetes atyaságnak megállapításához köti, ez által kétszeres hibában szenved. Mindazonáltal úgy a francia és a belga mint nem különben az olasz törvénykönyv is tartási pert sem ismer, a mit határozott előnyükre tudok be, mert az obligatio ex delicto elméletét általában elvetem. Meg kell egyébiránt e helyütt jegyezni, hogy a code civile uralma alatt kifejtett joggyakorlat is kiterjesztette az enlèvement terjedelmet a viol — erőszak — eseteire, és azokat az atyasági kereset czímeként elfogadta.

Midőn a most tárgyalt törvénykönyvek a természeti atyát nemzési tényének minden következményei alól mentesítik, és különösen a belga joggyakorlat mindössze birói úton érvényesíthetőnek tartja az ígéretet, melylyel magát valaki a születésből eredő költségeknek viselésére, valamint a gyermeknek tartására kötelezte, következetesség mellett fokozott részletességgel és bőkezűséggel kellett volna a gyermeknek jogviszonyát anyjával szemben szabályozni; tényleg azonban ily gondosságot a jelzett törvényekben hiába keresünk. Hiszen a rendszernek tulajdonképen az a kiindulási alapja: hogy a természetes gyermeknek sem atyja sem anyja nincs, az *elsőt keresni a törvény tiltja, a másodikat megengedi*; tehát ezen rendszer mellett még azon elv sem áll

mater semper certa est, mert a gyermeknek anyja csak akkor ismertetik el annak az ő akarata ellenére, ha a gyermek külön *anyasági per* útján bebizonyítja, hogy ő az, kit anyja szült. E nélkül a házasságon kívüli gyermek minden családi kapcsolaton kívül áll, szüleinek egyikével szemben sem formálhat semminemű jogokat. Ugy a belga, mint az olasz törvénykönyv külön szakaszokban rendelkeznek az *anyasági keresetekről* (belga törvény 341. és köv. §-a, olasz codice 190. és köv. §§.); csak azon esetre, ha ezen kereset eredményre vezetett, adnak a természetes gyermeknek törvényes örökösödési jogot anyjával szemben, ellenkező esetben az semminemű joggal nem bír. A belga code (756. §.) és az olasz codice (743. §.) egy értelemben mondják ki, hogy *a természetes gyermekek sem atyjuk sem anyjuk után örökösödési joggal nem bírnak*, és miután a belga törvény (338. §.) szerint a természetes gyermekeknek jogai az örökösödési jogban szabályozvák, mely tehát egész jogkörüket kimeríti, ezzel nyíltan ki van mondva, hogy ezen szerencsétlen teremtetések teljesen jogtól fosztvák szüleiknek bármelyikével szemben is. A belga törvény (335) a vérfertőzésből és a házasságtörés folytán született gyermekeket még anyjuk keresésétől is eltiltja, míg az olasz ebbeli álláspontjának következetességénél fogva ily gyermekeknek tartáshozói igényét szülei hagyatékára is átszármaztatja a törvényes örökösöknek osztályrészeik erejéig (752. §.) és ebben a tekintetben a szász törvénykönyvnek a gyermek tartási igényének az atya örököseivel szemben is biztosítására vonatkozó rendelkezéseivel megegyezik (sz. p. tk. 1873. §.) Humanismus, a mint az eddigiekből kitetszik, a román nemzetek törvénykönyveiből kevéssé sugárzik ki, de kitetszik egyúttal az is, hogy ezen törvénykönyvekről azt sem mondhatni, hogy a maternitas elvét követik, mert tulajdonképeni alapelvök, hogy a házasságon kívül született gyermek senkinek fia, ki az anyjával szemben természeti jog szerint is fennálló jogait *per* útján kénytelen keresni. A code civile és a codice civile egyaránt rendszerökbe fogadták az *anyasági keresetet*; mind a két törvénykönyv azonban oly megszorító rendelkezéseket fogadott el ezen kereset érvényesíthetése, a melyek annak sikerét csaknem kizárólag az anyának akaratától teszik függővé. Az által t. i. hogy a code civile szerint (341. §.) annak bizonyítása, hogy a gyermek ugyanaz a melyet az anyjának állított nő

szült, — mert a természetes anyaságnak kimutatása ezen tény-körülménynek bebizonyításától tételeztetik föl — nem történhetik a bizonyítási elméletnek rendes szabályai szerint, hanem a rendszerinti t. i. tanúk általi bizonyítási mód csak akkor foghat helyet, *midőn írásbeli bizonyíték kezdeményeztetett* — lorsqu' il aura déjà un commencement de preuve par écrit — miután ily írásbeli bizonyíték, hogy az anyával szemben alkalmaztathassék, csakis annak akaratával nyerhet avagy nyerhetett létet: oly esetekben, midőn az anya el van határozva gyermekét megtagadni, a bizonyítás sikerre semminemű körülmények között sem vezethet. Tekintve pedig, hogy a gyermekek elismerésének rendszere mellett azon anya, ki gyermekéhez ragaszkodik, azt mindenestre el fogja ismerni, ha másként nem, akkor az állami lajstromokba való bejelentés alkalmával az által, hogy nevét kötelességszerűen közli a hatósági közeggel; attól a nőtől pedig, a ki a szülésnek közvetlen behatása alatt sem érez anyai vonzalmat a csecsemő irányában, nem lehet elvárni, hogy írásbeli bizonyítékot szolgáltatson maga ellenében, ezekből kitűnik, hogy az anyasági kereseteknek ily alakban engedélyezése teljesen felesleges, mert sikert nem ígér. Az olasz codex (190. §.) lényegileg megegyezik a code civile elvével, de attól eltérőleg írásbeli bizonyíték hiányában a születésre vonatkoztatott azonosság bizonyításának akkor is ad helyet, midőn a születésre vonatkozó biztos tények — *fatti certi* — által megállapítható vélelemnél fogva a tanúk általi bizonyítás megengedendőnek mutatkozik; tehát *a tanúk általi bizonyításnak az okszerű következtetések mellett tért enged*. Ily alakban a kereset lényegesen módosúl a gyermek előnyére, mert a bíróságnak belátásától függ a gyermeknek, mely keresetének jogszerűségét valószínűsítette, annak érvényesítését tanúk segélyével biztosítani, így őt anyjának akarata ellenére is őt megillető jogállásához segíteni.

A kereset folytán bírói ítélet által elismert természetes gyermeknek jogállása általában véve ugyanaz, mint a szülők által önkényt elismert gyermeké; ezt az olasz törvénykönyv (192. §.) kifejezetten kimondja, a code civile nem tartalmazza a rendelkezést, de hogy az elv rendszerének megfelelő, kitűnik abból, hogy a természetes gyermekek elismerésének fejezetében tárgyalja az önkénytes elismerés után a kereset által tör-

ténendő elismerést, és a 756. §-hoz kifejlett joggyakorlat há-
tározottan abban állapodott meg, hogy az ítélet által elismert
gyermeknek ugyanazon jogaik vannak szüleik hagyatékában,
mint az önkényt elismert gyermekeknek. Azért ezen jogállást itt
külön részletezni nem fogom és ebben a tekintetben az önkénytes
elismerés folytán törvénytelen gyermekeknek tekintendő leszá-
mazók jogainak tárgyalására utalok.

VIII.

Azon mostoha bánásmódnak súlyát, melyben a napoleoni
törvényhozás és követőinek rendszere megalapítójának jelsza-
vához híven: «l'état n'est pas intéressé à ce qu'il y ait des
bâtards» a házasságon kívül született gyermekeket részesíti, né-
míleg enyhíti azon körülmény, hogy a *gyermek elismerésének*
intézményét részletesen szabályozza. A vonatkozó törvénykönyvek
az elismerésre nézve lényegileg ugyanazon elveket követik, de az
intézmény részletes kifejtésében nevezetes különbségeket talál-
unk, a melyekre annak helyén utalni fogok. Elv az, hogy az el-
ismerés általában kétféle módon történhetik: *vagy az által, hogy*
a születésekről vezetett állami lajstromba a szülőnek neve bejelen-
tetik vagy közhitelű okirat által. A code civile szerint éppen úgy,
mint az olasz polgári törvénykönyv értelmében is minden szü-
lésnek ténye 3 nap alatt a helybeli állami tisztviselőnek —
l'officier de l'état civil du lieu — bejelentendő, és pedig a code
civile szerint a gyermeknek felmutatása által, mely szabály alól
csak a gyermek veszélyeztetésének esetében tétetik kivétel oly
értelemben, hogy a tisztviselő megy az újdön szülöttnék házába
a déclaration felvételére. A bejelentésnek eszközzésére első sorban
az atya és csak ilyennek hiányában a kezelő orvosok, szülőnők
és más a szülésnél segédkezett személyek köteleztetnek; ha pedig
az anya házán kívül betegedett le, azon személyre hárul a beje-
lentési kötelezettség, kinél a születés megtörtént. A bejelentés két
tanú jelenlétében azonnal lajstromba vezettetik a születés tényére
és a gyermek, valamint szüleinek állására vonatkozó minden ada-
toknak pontos feljegyzése mellett. Ezen bevezetésnek lényegét
képezi az atya és az anya nevének megjelölése; ezen körülmény,
valamint az, hogy a bejelentésre első sorban az atya köteles,

azon kérdést kelti: hogy a házasságon kívül történt születés is bejelentendő-e és megjelölendő-e abban a szülőknek neve is? Az első kérdés csakis igenlőleg döntheti el annál fogva, mert ezen törvényes rendelkezéseknek (55—62. §§.) fejezete általában a születésnek okmányosításáról — des actes de naissance — szól, minden különböztetés nélkül annak jellegére keletkezése szempontjából; a másik kérdést a törvény nem dönti el, de a joggyakorlat a *szülésnél segédkező szakértőknek* — l'accoucheur — kötelességévé teszi, hogy az anyának nevét akkor is bejelentsék, midőn természetes gyermeknek születése forog szóban. A nehézség ezen szempontból abban mutatkozik, hogy minden elővigyázat eredményre csak akkor vezethet, ha a nő neve ismeretes; ellen esetben, és ha a szégyenét leplezni igyekvő asszony nevét eltitkolja, avagy álnevet jelent be: ezen lajstromozás a születés tényének bizonyítására alkalmas eszközt nem képez. Éppen azért mondja ki a code civile (334. §.), hogy az elismerés közhitelű okirat által történhetik, *a mennyiben a természetes származás a születési lajstromok által nem igazoltatik*, és az olasz törvénykönyv szerint is (181. §.) az elismerés vagy a születési okmány által igazoltatik, vagy közhitelű a születést megelőzőleg, vagy azt követőleg felvett okmány által. Az önkénytes elismerésnek második formája a *közhitelű okmány* felvétele által annak elismerése, hogy a gyermek azon szülőknek természetes gyermeke, a melyik ezen tényt az okmányban hitelesített. L'acte authentique, illetve atto autentico alatt a tárgyalt törvénykönyvek valamely nyilatkozatnak hivatalos személyiség által annak hatáskörén belül a kellő ünnepélyességgel szerkesztett okiratba felvételét értik, és melyet feltétlen bizonyító erővel ruháznak fel oly értelemben, hogy az ellenbizonyítás — contre lettres — csakis a szerződő felek között bír hatálylyal, harmadik személyeknek jóhiszeműleg szerzett jogait nem érintheti. Az elismerésnek ezen alakja tehát ünnepélyes ki nyilatkoztatása a közokiratok felvételére feljogosított állami tisztviselő előtt, hogy egy bizonyos gyermek házasságon kívül nemzett avagy született gyermeke annak, ki a nyilatkozatot teszi; mert úgy látszik ily megszorító értelmezést ad a 334. §-nak a joggyakorlat, mely nem tekinti elismerésnek a közokiratban foglalt más irányú ki nyilatkoztatást, ha abban az elismerés közvetve benne is foglaltatik; így ismételt kimondották a belga bíróságok, hogy

azon közjegyző előtt tett nyilatkozat, melyben egy asszony valamely gyermek házasságához való beleegyezését adja, nem tekintendő elismerésnek, csupán írásbeli bizonyítékok kezdetének, mely anyasági keresetre ad alapot. Kitetszik ebből, hogy a törvénynek az elismerés ezen módozatára vonatkozó rendelkezése nem elég határozott, mert nem állapítja meg közelebbről, mikor tekintendő a közokirati nyilatkoztatás elismerésnek, és ez által alkalmat szolgáltat oly szűkkeblű magyarázatra, mely a törvényhozónak talán célját sem képezte. De általában is túlzott ezen törvénykönyveknek álláspontja, melylyel a közhitelű elismeréshez ragaszkodnak, holott a teljes bizonyító erejű magánokiratban foglalt elismerés teljesen kielégítő és messze vezet, ha a törvényhozó attól tart, hogy ez által az elismerés a szülőnek akarata ellenére tőle csellel vagy erőszakkal kicsikarható volna; ezzel szemben pedig közel fekszik az aggály, hogy a szülő, ki gyermekének elismerésére különben hajlandó volt, attól éppen a nyilvános actus által visszariad. Az elismerés által a szülő a házasságon kívüli nemzést illetve születést általában magára vállalja; mindazonáltal *házasságtörésből és vérfertőző viszonyból származott gyermekeknek elismerése nincs megengedve* (335 illetve 180. §.) és a joggyakorlat szerint az elismerés semmis, és joghatálytalan, a mennyiben az sajátkezűleg szerkesztett, tehát nem közhitelű végrendeletben történt, mert ily viszonyból keletkezett gyermekeknek elismerése általában tiltva van. Miután pedig úgy az atyasági, mint az anyasági kereset csak azon esetekben engedhetik meg, melyekben az elismerés is helyt foghatott volna (342 illetve 193. §.): ez által ily gyermekek teljesen jogfosztottak szüleikkel szemben akkor is, midőn ezek ismeretesek. Ezen elvet egész ridegségében azonban csak a code civile tartalmazza és a *belga* gyakorlat *határozottan kimondotta, hogy egy törvény szerint el nem ismert gyermek nem igényelhet tartást*, és így a 762. §-nak azon tétele, hogy «la loi ne leur — t. i. adultérins és incestueux — accorde que des aliments» úgy látszik csak a hagyaték ellen megállapított jogot képez, a mint hogy részökre ezen jog az örökösödési jog szabályozásánál biztosítatik. Ellenben az *olasz* törvénykönyv minden törvénytelen gyermek részére a tartáshozti jogot biztosítja, ha az atyaság vagy az anyaság polgári vagy büntető ítéletből következtethető, ha megsemmisített házasságból ered avagy

a szülőknek írásbeli kifejezett kijelentéséből következtethető, — esetek, melyeknek két elseje a házasságtörés és a vérfertőzésből származott gyermekeknek egész körét felöleli.

Általános az elv, hogy az elismerés a szülőknek bármelyike által avagy közösen is történhetik; áll ez úgy a születési okmányba való bejelentésre mint a közokirat általi elismerésre nézve. A tvénytelen gyermek születésének bejelentésénél ugyan csak az anya nevét kell megjelölni, de ez egyáltalában nem zárja ki azt, hogy a gyermeknek atyja ilyen minőségét önkényt bejelenti, mi által a gyermeket elismerte; a különbség az elismerésnek két alakzata között itt abban mutatkozik, hogy a születés bejelentésénél az atya nem jelentheti be csak a saját nevét, mert az anya nevének bejelentésére hiszen minden körülmények között fennáll a köteleztetés, és így ha az atya nevét bejegyezteti, az elismerés mindig együttes lesz. A közokirat általi elismerés történhetik vagy csak az anya által vagy az atya által is, a nélkül, hogy az utóbbi esetben az anyának megnevezése szükséges volna, sőt ha ez még megtörtént volna is, annak akarata ellenére vagy legalább is hozzájárulása nélkül: ebből az anyára nézve semminemű jogok és kötelezettségek nem keletkeznek, mert az elismerésnek ezen módja mint *par excellence* önkénytes elismerés föltételezi azt, hogy az elismerő fél maga tegyen erre vonatkozó kinyilatkoztatást. A dolog természetéből következik, hogy az elismerésnek csak azon fél ellenében vannak joghatályai a melyik által az történt; az olasz törvénykönyv (182. §.) ezt kifejezetten kimondja, míg a *code civile* (336. §.) csupán annak kijelentését tartalmazza, hogy az atyának elismerése az anyának hozzájárulása nélkül joghatálylallyal csak az atya irányában bir, mert ha az atya elismerésében megnevezte az anyát, és ez ezen jellegét tagadja: ellenében a gyermek jogokat nem származtathat.

Külön figyelembe vételt igényel az elismerés hatályosságának szempontjából, midőn az házasságban élő szülő által történt; mert a házastársak közöttúj jogviszony, a család, keletkezvén annak érdekeit meg kellett óvni az egyik házastársnak egyoldalú lekötetése ellenében. Erre vonatkozólag a *code civile* azt rendeli (337. §.), hogy a mennyiben a házastársaknak egyike egy gyermeket, melyet a házasság előtt nemzett vagy szült és nem a másik házastárssal folytatott viszonyban — mert hiszen ez esetben rend-

szerint az utólagos házasság általi törvényesítés önkényt bekövetkezik — ezen elismerés sem a másik házastársnak sem a házasságból született gyermekeknek ártalmára nem lehet; mindazonáltal az elismerés teljes hatályába lép a házasságnak felbontása után, a mennyiben abból gyermekek nem maradtak. Ez a törvényes gyermekek örökösödési jogainak védelme a fattyú gyermekeknek a családba csempészése ellenében, és mint ilyen a francia rendszer szempontjából teljesen következetes eljárás; a házasság, és így a család fennállásának daczára az egyik házastárs által elismert gyermek nem vezettetik be a családba, és nem nyer a családi vagyonból való örökösödési jogot, hanem tisztán személyi viszonyba helyeztetik az elismerő házastárssal szemben, csupán az után nyer öröklési jogot. Ezen tekintetben világosabb az olasz tvénynek rendelkezése (183. §.), mert kifejezetten tartalmazza az elvet, hogy az egyoldalúlag elismert gyermek nem vezethető be a családi házba, ha csak nem a másik házastársnak beleegyezésével vagy ha az elismerés ezen beleegyezés mellett történt.

Számos controversiára szolgáltatott alkalmat a code civile azon rendelkezése (339. §.), mely szerint *minden elismerés megtámadható mind azok által a kik abban érdekekkel birnak*; mert egyfelől a megtámadásnak módja nincs közelebbről megjelölve mint a «contester» kifejezése által, és ezzel nyílt kérdés alkotott meg arra vonatkozólag, valjon a törvényes születés állapotának megtámadására vonatkozó megszorítás (323.), melynek értelmében a tanúk általi bizonyítás csak bizonyos előfeltételek mellett foghat helyet, itt is alkalmazandó-e? — másfelől a megtámadásra jogosítottaknak minden megjelölése nélkül kérdés merülhet fel: valjon megtámadhatja-e az elismerést maga az elismerő fél és kivált az elismert gyermek? A belga joggyakorlat oda fejtett, hogy az elismerő félnek jogot ad az elismerésnek megtámadására de csak akkor, ha az elismerés valótlan tényeknek általa vagy mások által történt bejelentése folytán állapított meg, mert nem szabad feledni, hogy az elismerés alatt általában a házasságon kívül létesült állapotnak megállapítása értendő, mely mint fennebb előadtam, a szülőnek akarata ellenére is történhetik. Minthogy pedig a törvény a megtámadási jogot minden érdekelt félnek adja meg, nincs ok ezen jogból magát a gyermeket kizárni;

hogy ennek gyakran érdekében álland az elismerést hatályából vetni, elégge tűnik ki örökösödési jogának szabályozási módjából. A 908. §. szerint t. i. a természetes gyermek sem élők közötti ajándékozás sem végrendelet által nem részesíthető több vagyoni előnyben, mint mennyit részére az örökösödési jog (757. és köv. §§.) biztosít; ebből folyólag ha valamelyik szülő természetes gyermekének parányi öröklési részét meghaladó vagyont ajándékozott vagy hagyományozott: ezen rendelkezés ipso facto érvénytelen, és a gyermek, ha a nagyobb vagyoni részeltetést maga számára biztosítani kívánja, nem tehet legyebe, mint hogy az elismerés joghatályosságát megtámadja, mi ha sikerre vezet; mint 3-ik idegen személylyel szemben, a mennyiben különben megállának, sem az ajándékozás sem a végrendelkezés ellenében a 908. §. nem érvényesíthető. Az olasz törvény vonatkozó rendelkezésében (188. §.) a gyermeknek megtámadási joga külön ki van emelve a többi érdekeltek előtt, és ez által minden kételyek ki vannak zárva.

IX.

A mi a házasságon kívüli származás megállapításának joghatályait illeti, ebben a tekintetben lényeges különbség mutatkozik a code civile és az olasz polgári törvény között; mert míg az 338. §-ában felállítja az elvet, hogy a természetes gyermekek jogai az öröklési jogban vannak szabályozva, mi által nyíltan kifejezést nyer az elv, hogy ezen jogok kizárólag az örökösödési jog keretén belül mozognak, addig az olasz codex a házasságon kívüli származásnak egyéb nevezetes magánjogi következményeit is állapítja meg. (184—187. §§.) Meg kell azonban jegyezni, hogy a code civile most idézett §-a ellentmondásban van ezen törvénykönyvnek egyéb rendelkezéseivel, jelesen a 158. és a 383. §§-ban lefektetett azon elvvel, mely szerint a házi fegyelem gyakorlása nem különben a gyermekek házasságra lépéshez, valamint a házasság érvénytelenítéséhez megkivántató szülei beleegyezés szempontjából az elismert gyermekek elismerő szülőknek gyámi hatalma alatt állanak; és bár ezen jogviszony a gyermekek részéről csakis lekötöztetést jelent, a melynek megfelelő jogkör a szülőt illeti, és így tulajdonképen itt nem a gyermekek jogáról van szó de a szülékéről, mindazonáltal a házasságon

kívül történt származásból keletkezett jogi viszonynak alkotó részét ez is képezi, és hiányos a 338. §-nak fogalmazása, mert arra vezeti a következtetést, hogy a természetes gyermekek és szülők közötti jogi kapcsolat az öröklési jog által kimerítettik.

A most jelzett rendelkezésektől eltekintve, a code civile egyáltalában nem rendelkezik abban a tekintetben, hogy a természetes gyermeknek mi a családi állása? A törvénykönyvnek álláspontjából, melyet azon gyermekekkel szemben elfoglal, kiknek házasságon kívüli származása meg nem állapított, következik: *hogy ily gyermek családi állással egyáltalában nem bír, annak sem anyja sem atyja nincs, ennél fogva névtelen és a családiságból eredő minden jogoktól meg van fosztva.* Nem tartalmaz a törvénykönyv határozott tételt arra nézve sem, — hogy mily családi állásban részesül azon gyermek, kinek egyik avagy mindkét szülője elismertetett; és ha a 371. §-hoz kifejtett birói gyakorlat szerint az atyai hatalom a szüléitől elismert gyermekekre is kiterjesztetik, úgy ezen kiterjesztő magyarázat egyfelől ellenmondásban van a 383. §-sal, mely az atyai hatalmat tárgyazó rendelkezéseknek csak bizonyos részét rendeli az elismert gyermekekre vonatkozólag alkalmaztatni, másfelől pedig a magyarázat alkalmazásának tere is csupán a mindkét szülő által elismert gyermekekre szorítkozik, és megoldatlan marad a kérdés: hogy az egyik szülője által elismert gyermek annak családjába lép-e vagy sem? A törvénykönyv szellemét követve, a kérdést csak nemleges alakban lehet megoldani, és így szabályként kell elismerni, hogy az egyoldalúlag elismert gyermek szülője irányában tartozik ugyan «honneur et respect»-tel, mely a házi fegyelem gyakorlatában és a házassági jog tekinteteiből érezteti hatását, de szülőjének tulajdonképeni atyai hatalma alatt nem áll. De nem állanak az egyoldalúlag elismert gyermekek szülőjüknek gyámi hatalma alatt sem, a törvénykönyvnek rideg értelmezése mellett, mert a 389—396. §§-ban szabályozott törvényes gyámság csak a házasságból született gyermekekre vonatkozólag állítottatott fel, — «durant le mariage» és «après la dissolution du mariage». Ez utóbbi intézmény körül kifejtett joggyakorlat is ingadozik; míg régebbi határozatok szerint «les père et mère naturels n'ont pas la tutelle légale» addig újabban kimondották, hogy «la mère naturelle est la tutrice légale de ses enfants mineurs»; természetes,

hogy ez utóbbi tétel is csak az elismert gyermekekre vonatkozhatik, mert csak ez esetben állapíttatott meg a gyermek anyja. Azt hiszem azonban, hogy nincs észszerű indok arra nézve, miért tétessék különbség abban a tekintetben, hogy az elismerés kinek részéről történt; és ugyanazon érvek, melyek az anyának gyámi minőségét igazolják, az atyának gyámsága mellett is harcolnak, ha ez gyermekét elismerte. Nem intézkedik a *code civile* arra vonatkozólag sem: kinek nevét viselje az elismert gyermek? Ezen kérdésre nézve nézetem szerint a törvénykönyvnek az *adoptio* tekintetében követett rendszere követel tekintetbe vételt és követést, és a mint teljesen következetes, és helyes, midőn az adoptált gyermeket feljogosítja a törvény (347. §.), hogy az adoptáló szülőnek nevét viselje, úgy nincs ok miért ne alkalmazzuk a szabályt az elismert gyermekekre vonatkozólag, abban az esetben pedig, midőn mindkét szülő ellenében állapíttatott meg a házasságon kívüli származás, a gyermek mindkét szülőjének nevét viselhesse. Mindezen a kiterjesztő magyarázat útján megállapított elveket az olasz polgári törvénykönyv kifejezetten tartalmazza. (184. és 185. §§.) Az elismert gyermeket az elismerő szülőnek törvényes gyámi hatósága alá rendeli, mely hatóság a teljes elismerés esetében az atyát illeti; a gyermek elismert szülőjének családi nevét viseli, ha pedig mindkét szülő irányában állapíttatott meg a tőlük való származás, a gyermeket csak az atyja neve illeti meg.

A házasságban keletkezett szülői állásnak nevezetes következménye a gyermekek eltartásának és neveltetésének kötelezettsége. A *code civile*, híven kiméletlenségéhez, és kegyetlen bánásmódjához, a természeti gyermekek irányában ezeknek neveltetéséről és eltartásáról hallgat. Azon törvényi rendelkezések, melyek a szülőknek neveltetési és eltartási kötelezettségeit tárgyazzák (203—211. §§.) a házasságból származó kötelmeknek fejezetében foglaltatnak, tehát ezen kötelem nélkülözhetlen előfeltétele egy érvényes házassági köteléknek fennállása, mi a 203. §-ban határozottan kijelentetett. Ebből nem különben a többször hivatkozott 338. §. helyes értelmezéséből, a mely szakasz kétséget kizárólag megfosztja a természeti gyermekeket a törvényeseket megillető jogoktól — *l'enfant naturel reconnu ne pourra réclamer les droits d'enfant légitime* — és azoknak összes jogait az örökösödési jog keretébe utasítja: nyilván kitűnik, hogy a *code civile*

szerint a házasságon kívül született gyermekeknek sem neveléshez sem eltartáshoz joguk nincs. A birói gyakorlat támaszkodva a törvényszakasra, mely a házasságtörésből és vérfertőző viszonyból származott gyermekeknek, mivel hogy házasságon kívül történt származásuk biróilag meg nem állapítható, szüléik vagyonában alimentationalis jogokat biztosít, megállapította ugyan az elismert gyermekeknek tartáshoz jogát az elismerő szülővel szemben, sőt a brüsseli főtörvényszék eltérőleg további határozataitól a természetes gyermek törvényes leszármazóit házasságon kívüli nagyszüléivel szemben is tartási igényhez segítette, — mindazonáltal a szülő *neveltetési* kötelezettségének megállapítására minden támaszpont hiányában a joggyakorlat sem vállalkozott.

Ezen tekintetben ismét az olasz codex sokkal szabadelvűebb és határozottabb, bár lényeges hiányoktól koránt sem ment. Ezen törvénykönyv a szülőt, kinek ellenében a házasságon kívüli származás megállapított, kötelezi (186. §.) a gyermeknek eltartására, nevelésére, kiképzésre és valamely mesterség vagy művészetre való oktatásra nem különben a szükség esetében való tartására, ez utóbbira azonban csak akkor, ha erre képes házastársa vagy leszármazói nincsenek. A magam részéről helyeslem, hogy a szükséges tartás nyújtásában a házastárs, és a lemenők megelőzik a felmenőket, mert az eltartandóhoz közelebbi kapocsban állanak mint a szülők és nem osztom a szemrehányást, mely némely oldalról a tárgyalt törvénykönyvet éri azon okból, hogy tehetsz házastárs és lemenők létezése esetében a szülő a tartási terhertől menekül. Ellenben hibájául rovom fel ezen törvénynek, hogy a szülőt korábban elhunyt természetes gyermeke törvényes leszármazóinak eltartására, nevelésére stb. csak akkor kötelezi, ha ezen leszármazóknak *anyja* vagy *anyai* felmenők arra nem képesek; nem mintha a nagyszülőknek a szülőt megelőző kötelezettséggel kívánnám terhelni, — a minek hiszen semmi okszerű indoka nem volna, — de mert egyoldalúnak és igazságtalannak tartom, hogy csak az anyát, és az anyai felmenőket vonja kötelembé, és az alól az atyai felmenőket mentesíti. Hogy a természetes gyermek szülőjének eltartására köteleztetik, ha ennek sem törvényes fel- és lemenő rokonai sem házastársa arra nem képesek (187. §.) egyaránt természetes és igazságos rendelkezés, mely ellen kifogást tenni nem lehet.

X.

A házasságon kívüli származás megállapításának legfontosabb következménye az atyasági elv tagadásán alapúlt jogrendszereknek a szülő és gyermeke közötti *kölcsönös örökösödési jog*. Az eddig előadottak után ezen öröklési jog terjedelméhez vérmes várakozásokat kötni nem szabad, mindazonáltal ezen természeti viszony által létesült kapocsnak ezen tekintetben figyelmesebb méltatásával találkozunk sem mint azt az eddig nyert behatás folytán elvárhatnók. A code civile és az olasz codex a házasságon kívül született gyermekeknek örökjoga tekintetében már nevezetes eltéréseket mutatnak, úgy hogy könnyebb áttekintés céljából a két rendszert külön fogom ismertetni.

Egyetért a két törvény abban, hogy a természetes gyermekeknek örökösödési jogot csak akkor biztosítanak, midőn azok önkényt elismertettek avagy a házasságon kívüli származás bírói ítélet által megállapított. Az olasz tvény (743. §.) kifejezetten tartalmazza a tételt, hogy az elismerés és a kereset folytán történt megállapítás között valamint egyéb tekintetből úgy az öröklési jog szempontjából is különbséget nem tesz; a code civile (756. §.) általában csak elismert gyermekekről szól ugyan, de a bírói gyakorlat a hivatkozott szakaszt a törvénykönyv szellemében és a fenti értelemben magyarázza és alkalmazza. Megegyezik a kétféle törvényhozás abban is, hogy az ily módon megállapított örökösödési jog kisebb terjedelmű mint a törvényes gyermekeké, nemkülömben arra nézve, hogy a gyermek és szülő közötti örökösödési jog kölcsönös.

Midőn a code civil (756. §.) az elismert gyermekeknek törvényes örökösödési jogát megállapította, az elismert szülővel szemben egyszersmind kimondotta, hogy *ezen gyermekeknek nagyszüléikkel szemben öröklési joguk nincs*; ezen elv teljesen megfelel az elismerés által létesített kizárólag személyes jellegű viszonynak és megállana akkor is, ha a törvény kifejezetten nem tartalmazná. Ez utóbbi gyakorlati jelentőségét nyer az olasz törvénykönyvnek szempontjából, a mely általában szülőkről — genitori — szól, a nélkül, hogy rendelkezést tartalmazna a nagyszülők utáni öröklésről, de ez nézetem szerint nem szolgálhat indító okként az ellenkező következtetésre.

Az elismert gyermeknek törvényes osztályrészét a code civile különbözőképen állapítja meg a szerint, a mint az elismert szülő közelebbi avagy távolabbi öröklésre hivatott rokonokat hagyott maga után hátra. (757—759. §§.) Ha törvényes leszármazók maradtak, a természetes gyermek $\frac{1}{3}$ részét nyeri azon osztályrésznek, melyet törvényes származása esetében kapott volna; ha csak felmenők vagy testvérek maradtak, $\frac{1}{2}$ -ét, ha pedig ily rokonok sem éltek túl: $\frac{3}{4}$ részét kapja a törvényes születése esetében reá jutandott volna örökségnek; abban az esetben végül, midőn öröklésre képes rokonoknak hátrahagyása nélkül halt el az elismert szülő: annak egész hagyatéka az elismert gyermekre száll. Ezen rendelkezések behatóbb magyarázatot igényelnek. Mindennek előtte súlyt kell fektetni azon körülményre, hogy azon esetekben, midőn a természetes gyermek törvényes rokonokkal versenyezve örököl, osztályrésze nem a törvényes gyermekek törvény szerinti osztályrészéhez viszonyítva állapíttatik meg, tehát törvényes gyermekek mellett ő nem ezek jutalékának $\frac{1}{3}$ -át igényelheti, de $\frac{1}{3}$ részét annak a jutaléknak, melyet ő — a természetes gyermek — ha tvényes származású volna, a concret esetben kapott volna. Hogy a különbség a kétféle megállapítás között lényeges, azt egyszerű számítási példával fogom kimutatni; egy szülő 3 tvényes gyermeknek hátrahagyása mellett elhalt, hagyatékából 1 elismert gyermek is kér bírói úton osztályrészt, ez esetben a természetes gyermek mivel törvényes származása esetében $\frac{1}{4}$ részt igényelhetne, ennek $\frac{1}{3}$ -át, tehát $\frac{1}{12}$ részt kap, nem pedig $\frac{1}{3}$ részt, mert a törvény értelmében ő nem a többi törvényes gyermekek jutalékának, hanem azon osztályrésznek nyeri $\frac{1}{3}$ részét, melyet kapott volna, ha ő is törvényes gyermeke lenne az örökhagyónak.

A törvényes osztályrész ilyen valóság kiszámításának nem csak törvényes leszármazók mellett, de általában mindenkoron van helye, midőn a természetes gyermek nem egyetemes jogutód, mindenkoron a saját jutaléka vétetik alapúl törvényes leszármazásának föltételése mellett; ha tehát az örökhagyó szülő szerződés vagy végrendekezés útján a 913. §. keretén belül, — mely szakasz az örökhagyó kezét vagyona feletti korlátlan rendelkezési jogában lényegesen megköti — javainak feléről mások érdekében rendelkezett és utánna 1 törvényes és 1 természetes gyermek

maradt, az utóbbi a hagyatéknak csak $\frac{1}{16}$ részére tarthat igényt, ha pedig az örökhagyó 1 testvért is hagyott hátra, annak csak $\frac{1}{8}$ -át követelheti, mert ha törvényes leszármazója lenne a természetes gyermek, akkor a szabadon maradt vagyon $\frac{1}{2}$ -ét, tehát a hagyatéknak $\frac{1}{4}$ -ét igényelhetné. A tárgyalt (757. §.) rendelkezésnek azon kitétele, melylyel nem általában oldalrokonokról, de testvérekről — frères ou sœurs — tesz említést, lényeges és kiterjesztő magyarázat útján nem értelmezhető; mert csak felmenők vagy testvérek mellett szoríttatik a természetes gyermek örökjoga törvényes származásának esetében reá esendett örökrészenek $\frac{1}{2}$ -ére, testvéreknek nem létezése esetében ezen osztályrész $\frac{3}{4}$ részre emeltetik a többi oldalrokonokkal szemben. A code civile által rendszerébe foglalt képviseleti jog, melyet ezen törvénykönyv a lemenők és az oldalrokonok tekintetében korlátlanul elfogadott (740. és köv. §§.), az utóbbiaknak a természetes gyermekekkel való concursusa esetében tehát megszorítást szenved, a mit a képviseleti jog értelmezéséhez kifejtett bírói gyakorlat ismételve szentesített. Meg kell e helyütt emlékeznem a belga joggyakorlat egy másik megállapodásáról, mely a természetes gyermekek örökösdési jogának lényeges biztosítékát képezi. Ismételten és pedig ellenkező irányú határozatoknak hozatala nélkül mondotta ki t. i. a bíróság, hogy a természetes gyermek u. n. *droit à une reserve*-el bir szülője utáni öröklésében; ezen fentartásra való jognak megértése czéljából utalnom kell a polgári törvénykönyvnek a rendelkezésre álló vagyon elidegenítésére vonatkozó korlátozó rendelkezéseire. A tvénykönyv szerint (913. és köv. §§.) leszármazók és öröklésre hivatott felmenők létezése esetében a vagyonnak csak egy bizonyos része idegeníthető el visszteher nélkül, akár élők közötti szerződés akár végrendelet útján és pedig ha 3 vagy ennél több törvényes gyermek maradt $\frac{1}{4}$, ha 2 gyermek maradt $\frac{1}{8}$, ha egy gyermek, vagy 1 illetve több felmenő maradt $\frac{1}{2}$, végül ha csak egy ágról való — atyai vagy anyai felmenők — maradtak, a vagyonnak $\frac{3}{4}$ része ajándékozható el; a mennyiben az örökhagyó ezen határokat nem tartotta meg: a fel- és lemenő rokonok — de csak is ezek (921. §.) — az ajándékozás terjedelmének a kiszabott határig való leszállítását kérhetik, arra azonban sem a megajándékozottak, sem a hagyományosok, sem a hitelezők joggal nem birnak. A 913. §. ugyan csak törvényes

gyermekről beszél, a bírói gyakorlat azonban folytonos következetességgel az elismert gyermekeket is részesíti a *droit à une reserve* kedvezményében, a miből következik, hogy a természetes gyermek a hagyaték kiegészítésének keresetével épp úgy léphet föl, mint a törvényes.

Első pillanatra feltűnő jelenség, hogy fel- és lemenő valamint oldalági törvényes örökösöknek hiányában az egész hagyaték a természetes gyermekekre száll, kizárásával a túlélő házastársnak; ennek magyarázata abban rejlik, hogy a házastársaknak egymás vagyonában rendes öröklési joguk nincs, csak rendkívüli, mely a természetes gyermekeknek örökösödése után sorakozik és sorrendben csakis az államot előzi meg az uratlan hagyatékba való belépésében, és ebben a tekintetben — a házastársaknak egymás után öröklési jogára vonatkozólag — a *code civile* a 118-ik novellában befektetett római örökösödési jogot híven követte. — A természetes gyermek törvényes osztályrészének kiszámításánál a hagyatékba betudandó mind az, mit a gyermek szülőjétől akár élők közötti ajándékozás útján akár végrendelet értelmében kapott (760. §.), és habár a törvény megengedi (843. §.), hogy az örök-hagyó kifejezett akaratával az örököst ezen betudási kötelezettségtől felmenthesse, ezen kedvezmény a természetes gyermekekre alkalmazást nem nyerhet, mert a törvény ezekre vonatkozólag határozottan azt rendeli (908. §.), hogy sem élők közötti ajándékozás sem végrendelet által nagyobb vagyoni előnyben nem részesíthetők, mint a melyet részökre az örökösödés szabályai biztosítanak. És bár gondját viselte a törvényhozó annak, hogy a házasságon kívüli szülő gyermekét ne részesítse szíve sugallata szerinti figyelemben az ellenkező irányban t. i. a szülőnek önkénye ellenében ezen szerencsétlen teremtetéseket vajmi lanyha védelemben részesíti. A törvény t. i. a szülőnek tetszésére bízza, hogy ebbeli akaratának kifejezett nyilvánulása által természetes gyermekét az öröklés rendje szerint őt megillető vagyoni előnytől részben megfoszthassa és ebben a tekintetben a gyermeknek joga csak annyiban van biztosítva, hogy a mennyiben szülője kifejezett rendelkezése folytán a törvény szerint őt illetendett öröklési jutalékának még felére sem hívatnék meg, a neki rendelt jutaléknak örökösödési jogának feléig való kiegészítését per útján is követelheti. (761. §.)

Hogy a természetes gyermeknek jogaiba annak leszármazói lépnek, ha előttük meghalt, az a képviseleti jognak a lemenők tekintetében végtelen határig való kiterjesztésének (740. §,) természetes folyománya, éppen úgy természetes az is, hogy a beszámítási kötelességre nézve a természetes gyermeknek jogutódai vele mindenben egyforma tekintet alá esnek. (759. és 760. §§.)

Már előbb utaltam rá, hogy a házasságtörés és vérfertőző viszony folytán keletkezett gyermekek szülők után törvény szerinti örökösödési joggal nem birnak, valamint arra is, hogy itt, a törvényes öröklési rend tárgyalásánál a törvény részökre tartáshozti jogot biztosít. (762. és 763. §§.) Annak helyén kifejtettem, hogy a törvény egyáltalában nem tartalmaz rendelkezést arra vonatkozólag, hogy fennáll-e a tartási kötelezettség az elismert gyermek és szülője között általában, fennáll-e az különösen enfants adulterins ou incestueux-re vonatkozólag? A gyakorlat az első kérdésnek igenlő eldöntésében állapodott meg, azon gyermekekre nézve, kik a törvény értelmében el nem ismerhetők a 762. és következő §§. ellenkező tartalmú választ adnak. Súlyt fektetve arra, hogy ezen gyermekek jogairól csak az örökösödési rend tárgyalásánál tétetik említés, sőt a következtetéseknek lánczolatába belevonva a feltevést, mintha a törvény az elismert gyermekeknek tartáshozti jogot biztosított volna, a contrario vont következtetés szerint azon gyermekek, kik törvény szerint el nem ismerhetők, az elismerés joghatályossága alatt sem állhatnak, — az utóbb idézett szakaszok nyilván arra utalnak, hogy *ezen gyermekeknek eltartáshozti igényük illetve joguk csak szülőjüknek hagyatékával szemben áll fenn.* Az eltartás mérvét ugyanis a 208. §-ban körülírt szükség keretén belül az örökösöknek számától és minőségétől teszi függővé a törvény és kifejezetten elvonja a gyermektől a kereseti jogot a *hagyaték* ellenében akkor, midőn szüleinek egyike őt valamely mesterségre taníttatta avagy részére még életében tartást biztosított, — ez utóbbira tehát a szülő törvéynél fogva nincs kötelezve. Éppen ezen balhelyzetet kívánta tehát a törvény némileg helyreütni az által, hogy a gyermeket, kinek eltartásáról szülője életében nem gondolt, mert arra kötelezve nem volt, tartás czímén az örökségbe szöllítja.

A természetes gyermekek öröklési jogának megfelelőleg a törvénykönyv a szülőknek örökösödését elismert gyermekeik ha-

gyatékában is szabályozza oly értelemben, hogy lemenők hiányában a hagyaték az elismert szülőre, vagy ha az elismerés mindkét szülő részéről történt, egyenlő arányban mind kettőre száll. A látszólagos kölcsönösség azonban a *bírói gyakorlat* által a szülőknél hátrányára megszorított, mert *u. n. droit à une reserve-t a szülőktől megtagad*; ebben azonban igazságtalanság nem rejlik, mert ezen joga a szülőknél törvényes leszármazóikkal szemben biztosítva van, míg az elismert gyermek hason jellegű szülőjét kivéve mással nem bír, a ki után szükség-örökösödési jogot támaszthatna.

Azon általános elv alól, melyet a code civile az öröklési jog tekintetében (732. §.) felállít, melynek értelmében a vagyonnak természete és eredete között az örökösödés szempontjából különbség nem tétetik, kivételt képez azon rendelkezés (766. §.) melyben a törvényes testvéreknek öröklése szabályoztatik természetes testvérüknek hagyatékában. A törvénykönyv t. i. azon esetben, ha az elismert szülők a természetes gyermek előtt elhalnak és így ez utóbbi utánuk örökölt, a szülők törvényes gyermekeinek — de csakis ezeknek — azon jogot adja, hogy a természetes gyermek hagyatékából azon javakat, melyeket ez szülei után örökölt avagy azoktól egyébként kapott, visszavehessék a mennyiben még természetben a hagyatékban foglaltatnak, ellen esetben azoknak értékét követelhetik a hagyatékból és csupán a többi vagyonban örökölnék törvéynél fogva az örökhagyónak házasságon kívül származott oldalrokonai.

Az olasz polgári törvénykönyv a természetes gyermekek örökösödési osztályrészének megállapításában általában ezen gyermekeknek inkább kedvez mint a francia rendszer; mert törvényes leszármazók mellett részökre annak $\frac{1}{2}$ részét rendeli örökségképen, mire igényük volna, ha törvényes házasságból származnának. Egy nevezetes eltérést mutat az olasz törvénykönyv szemben a code civile-el, midőn a törvényes leszármazóknak akaratától teszi függővé, hogy a természetes gyermekek vagy azoknak törvényes leszármazói, — melyek mindenben elhalt szülőjüknek jogállásába lépnek — az örökhagyó hagyatékában in natura részeseltessenek avagy pénzbeli illetve igaz becsú szerinti ingatlan javakkal kielégítettnek (744. §.); ezen rendelkezés által a házasságon kívül született gyermekeket a családi javakból ki akarták

zárni a nélkül, hogy ez által a gyermekek jogain sérelem ejtethetnék, és azért a jelzett megszorításban semminemű jogkorlátoztatás sem rejlik. Felmenők vagy házastárs mellett a természetes gyermek a hagyatéknak $\frac{2}{3}$ -át igényelheti; azon esetben pedig, midőn felmenők és az örökhagyónak túlélő házastársa együttesen lépnek örökségbe, a hagyatéknak $\frac{1}{3}$ része a felmenőket, $\frac{1}{4}$ része a túlélő házastársat, a fenmaradó hagyatéknak pedig tehát $\frac{5}{12}$ rész a természetes gyermekeket illeti. A szülőtől annak életében kapott vagyoni részeltetést a természetes gyermek örökségi jutalékába betudni tartozik és ezen kötelezettség alól, melynek a lemenő örökösök általában alá vannak vetve (1001. §.) a kifejezett felmentés, mely a törvényes gyermekekkel szemben helyt foghat (1002. §.), a természetes gyermekekre vonatkozólag semminemű hatálylyal nem bir. Törvényes le, — és felmenő rokonoknak valamint túlélő házastársnak hiányában a természetes gyermekekre száll az egész hagyatéknak. A különbség a francia jog rendszerétől itt abban mutatkozik, hogy *a természetes gyermekeket a túlélő házastárs megelőzi*, sőt azzal együtt is örököl; ezen különbség oka abban rejlik, hogy az olasz törvénykönyv a túlélő házastársnak törvényes öröklési jogát megállapítja részben özvegyi haszonélvezet, részben — törvényes leszármazók hiányában — a hagyatéknak bizonyos hányadára vonatkozó tulajdoni jog alakjában. Kérdés támadhat az irányban, hogy a természetes gyermeknek örökösödési joga szükségképeni-e, azaz bir-e a törvényes osztályrésznek jellegével a francia *droit à une reserve* hasonlatosságára? Az olasz törvénykönyv a törvényes örökösöket szintén megvédi az örökhagyónak túlságos liberalitása ellenében, de ezt nem teszi a code civile hasonlatosságára egy rendelkezésben, hanem szétszórta különböző helyeken, a mi az elvnek levezetését igen nehezíti. Ugyanis a végrendelezési szabadság korlátozásánál, midőn kimondja, hogy az örökhagyó javainak csak $\frac{1}{2}$ részéről végrendelezhetik, a másik fele rész a *gyermekeknek* törvényes osztályrészét képezi, egészen általánosságban kijelenti, hogy gyermekek alatt csak a törvényes, törvényesített és fogadott gyermekek, valamint azoknak leszármazói értetnek (806. §.). Csak később, midőn fel- és lemenők hiányában az örökhagyónak megadja a teljes végrendelezési szabadságot összes javaira vonatkozólag, fentartja a házastársnak és a természetes gyerme-

keknek öröklési jogosultságát. Ennek értelmezésére szolgál a 818. §., mely a házastárs és a természetes gyermekeknek járó osztályrésznek, — *la porzione dovuta* — megcsonkítását végrendeleti intézkedés által nem engedi meg, és ha ez mégis megtörtént, annak kiegészítését elrendeli. (821. §.) Ez által tehát a természetes gyermekeknek törvényes osztályrésze biztosított és mellőztetett a code civile-nek azon szűkkeblű rendelkezése, melynek értelmében az örökhagyónak kifejezett akarata folytán a természetes gyermek törvényes osztályrészének felére szorítható.

Az ajándékozás tehát élők közötti jogügylet által eszközölt liberalitas megszorítására vonatkozólag is tartalmaz az olasz törvénykönyv megfelelő rendelkezéseket, melyeknek hatása a természetes gyermeknek biztosított törvényes osztályrésze is kiterjed. Általánosságban a törvény ugyan azt a tételt tartalmazza, hogy az ajándékozás csak az ajándékozónak már meglevő vagyonára vonatkozhatik (1064.) és nem reménybeli javakra is, miből a szabálynak ily elvont alakban felállítása mellett jogosult volna a föltevés, hogy az ajándékozás az egész rendelkezésre álló vagyont felölelhetné, — sőt ezen föltevést megerősíti az ajándékozás visszavonására vonatkozólag tett azon kijelentés, mely szerint a visszavonás csak hálátlanság és gyermeknek születése esetében foglalhat helyet (1078. §.) és azon következtetésnek támogatására szolgál az ajándékozás tárgyának leszállítása körül foglalt azon általános tétel, hogy a mennyiben az ajándékozás az ajándékozó halála idejében rendelkezésére álló vagyont meghaladná, az leszállítható azon cím és fejezetben foglalt rendelkezések értelmében, melyekben a határ kizárólag a meglevő vagyonra szoríttatik a jövődöbelinek kizárásával (1091. §.), azonban az utóbb idézett szakasznak végpontja az első pontnak nyilván czáfolataként már azt rendeli, hogy *a végrendekezés leszállítására vonatkozó rendelkezések az ajándékozásnak leszállításánál is irányadók*. Hogy pedig a tárgyalt törvénykönyv tényleg törvényes osztályrészt kíván biztosítani a természetes gyermekeknek is, azt mutatja a következő (1092. és 1093.) szakaszoknak fogalmazása, melylyel az ajándékozás leszállítására nézve általában azoknak ad jogot, kiknek előnyére a törvény *törvényes* vagy más *osztályrészt tart fenn az örökségben* — *la legge riserva la legittima od altra quota di successione* — és ezen jogból a francia rendszer hasonlatosságára

a megajándékozottat, a hagyományosokat és az elhúnytnak hitelezőit kifejezetten kizárja.

A szülőknek csak egyike által foganatosított egyoldalú elismerés természetének megfelel, ha az olasz törvénykönyv az elismert gyermeknek szülője házastársával szemben és viszont vagyoni jogi köteleztetést általában tehát az örökösödési jogra vonatkozólag sem állapít meg; ily értelmű kifejezett kijelentésnek a törvénykönyv szövegébe való felvétele (749. §.) azért is teljesen felesleges volt.

Az örökösödési jog kölcsönös természeténél fogva a szülőnek természetes gyermekének hagyatékára vonatkozó öröklési igénye megállapított, valahányszor az leszármazók vagy házastársnak hátrahagyása nélkül hűnyt el; és valamint a természetes gyermeknek törvényes öröklése mind két szülője után biztosított, ha a házasságon kívüli származás mind kettő irányában nyert megállapítást, úgy viszont a szülőknek egyenlő arányban való örökösödése közös gyermekük hagyatékában törvényes megállapítást nyert. (750. §.) Sőt a természetes gyermeknek határozott kedvezésével is találkozunk az olasz törvénykönyvben ott, hol a szülőnek örökösödése a túlélő házastárssal egyetemben szabályoztatik a természetes gyermeknek hagyatékában. (751. §.) Addig t. i. míg a szülő hagyatékában a természetes gyermek, ki túlélő házastárssal versenyez, $\frac{2}{3}$ részben örököl és csak $\frac{1}{3}$ -ban a házastárs, a szülő, ki természetes gyermeke hagyatékába ennek házastársával együtt hivatik meg: a hagyatéknak csak $\frac{1}{2}$ részét igényelheti, a másik fele a házastársnak képezi törvényes osztályrészét.

Következétesen azon állásponthoz, melyet az olasz polgári törvénykönyv azon gyermekekkel szemben elfoglal, kikre vonatkozólag a házasságon kívüli származásnak megállapítása meg nem engedtetik, azoknak öröklési igényeik is szabályoztattak abban az értelemben, hogy *eltartáshoz való igényük a hagyatéknak terhére is biztosított*; az eltartásnak mérve pedig a code civile hasonlatosságára a szülő vagyonához és a törvényes örökösöknek számához és minőségéhez t. i. örökösödési joguknak tartalmához képest rendeltetik megállapítani.

XI.

Az atyasági elvnek merev tagadása haladott művelődési nemzet jogi alkotmányába bele nem illik; avult időknek roskadozó maradékaként rív ki abból, és a rendszernek alapjában való újra építését hangosan követeli. A francia jog területén nyilvánuló gyakori magánjogi törvényalkotási kísérletek tanúsítják, hogy az átalakításnak szükségérzete a közfelfogást áthatotta, és a közvélemény türelmetlenül sürgeti a gyakorlati szükség követelményeinek megfelelő polgári törvénykönyvet. Belgiumban legújabbán az igazságügyi kormány megbízásából egy magánjogi tervezeti javaslat készült, mely hivatva van törvény erejére emeltetni (Avant projet de révision du code civil, rédigé par F. Laurent) és mely elvben fentartva a code civile-nak az atyasági kereset tilalmára vonatkozó elvi álláspontját, az ebből előálló vészasságokat lényegesen enyhíti, és a házasságon kívül született gyermekek jogállásának oly kedvező megállapítását tartalmazza, főleg azon szempontokból, melyeket a code civile teljesen mellőzött, hogy a leghaladottabb polgári törvénykönyvek mellett kitűnő helyet foglal el. Tekintve, hogy magánjogi törvényalkotásunk kezdeményezésénél állunk és főleg a családi jog codificatiójának első kísérletezése vanküszőbön, nem tartom érdektelennek a következőkben a *belga javaslat* rendszerét a házasságon kívül született gyermekeknek jogállása tekintetében röviden ismertetni.

Mint már érintettem, a javaslat a code civile elvi álláspontját *az atyasági kereset tilalma* tekintetében megtartotta; míg azonban az utóbbi egyedül a nőrablásnak határozatlan terjedelmű eseteiben enged a szabály alól kivételt, addig a javaslat az érdekelt feleknek kérelmére atyasági kereset indításának a következő esetekben ad helyet: 1. nőrablás vagy *erőszak* esetében, 2. *házassági ígéret* és *elcsábítás* eseteiben, de csak akkor, midőn ezen tényekre vonatkozólag írásbeli bizonyítéknak kezdete fenforog vagy *okszerű következtetésekből* vont vélelem folytán a tanúk általi bizonyításnak a bíróság helyet ad. (319, §.) A nőrablást általánosságban már a code civile is elfogadja atyasági kereset indításának czímeként, a mellett azonban az erőszakot figyelmen kívül hagyja, holott a feltétlen jogosúltsággal bíró cím éppen az utóbbi; mert

míg a nőrablás az együttélést csak vélelmezi, addig azt az erőszakos érintkezés kétségen kívül bizonyítja. A házassági ígéret, és az elcsábítás ténye oly körülmény, mely ha beigazolást nyer, az atyaság vélelmét teljesen igazolja. Hiszen az egész rendszer, mely az atyasági kereseteknek elvben való eltiltásában nyilvánul, azon indokon alapúl, hogy az atyaság, a mennyiben nem házasság által nyer igazolást, mindig bizonytalan, mert egyenesen egyáltalában soha még a házassági viszonyban sem bizonyítható. Ha tehát rendelkezésre állanak oly ténybeli körülmények, a melyekből következtetve ezen általános bizonytalanság megszűnik és általuk egy jogi vélelem megalkotható: a tilalomnak létalapja elvész és jogaiba lép a szabály, mely atyát keres, hol gyermek van. Hogy azonban a házassági ígéret valamint az elcsábítás czímén atyasági kereset megindításának hely adathassék, ezen jogcímek fennforgásának bizonyítása egy oly természetsszerű követelmény, mely nélkül a kivétel az általános szabály alól nem volna igazolható. A tanúk általi bizonyítás mindig kétséges értékű érvényénél fogva, mert a hamis tanúzás eshetőségei egyáltalában ellenőrizhetlenek, az ellen, hogy a javaslat ezen bizonyítási eszközt egymagában nem fogadja el csak a mennyiben okszerű következtetések által is támogattatik, az absolut jog és igazság szempontjából kifogást emelni nem lehet. A vitatott ténykörülményeknek bizonyítására rendszerinti bizonyítási eszközként a javaslat az írásbeli bizonyítéknak kezdetét kívánja meg, mely alatt (300. §.) családi okmányok, házi iratok, az atyától vagy az anyától származó levelek, köz- vagy az érdekelt feleknek valamelyikétől származó magánokiratok értetnek; egy bizonyítási mód, mely szabály szerint eredményességgel kecsegtet oly viszonynak fennállása mellett, melynek tartósságánál és sajátsszerű természeténél fogva az írásbeli érintkezés csaknem kikerülhetlen. A bizonyítás tekintetéből ki kell emelni azt, hogy a házassági ígéret avagy elcsábítás ténykörülményének beigazolása által csupán az atyaság megállapítására vonatkozó keresetosségi jog nyer létet, magának az atyaságnak perrendszerinti bebizonyítása ettől külön áll és erre vonatkozólag a perrendnek közönséges szabályai nyernek alkalmazást, mert a javaslat a bizonyítás eszközeit nem szorítja meg.

Az atyasági keresetnek kivételképen megengedése mellett a

javaslat egész terjedelmében fentartotta az anyaság megállapítására vonatkozó keresetnek rendszerét, melyet a code civile uralma alatt is kifejlett gyakorlatnak értékesítésével tökéletesített (321. és 322. §§.); határozottabb a javaslat annyiban, hogy az anyaság megállapítására irányuló keresetőségi jogot általában az érdekelt feleknek — parties intéressées — adja, és *annak alkalmazását a gyermek ellenében nem engedi meg*, a mi különösen az örökösödési jog tekinteteiből igen fontos következtetésekkel jár, mint arra a code civile vonatkozó rendelkezéseinek ismertetésénél utaltam. Nem kevésbé jelentékeny a javaslatnak azon újítása, hogy a *kereseti jogot az érdekelt felek szempontjából* — kik alatt (302. §.) a gyermek és leszármazói értetnek — *elévithetlenné* jelenti ki, mint általában a családi állás megállapítására irányuló keresetet. Ezen elv oly fontos és következményteljes, hogy szükségesnek tartom avval bővebben foglalkodni. Midőn az *atyasági per természetét általánosságban tárgyaltam*, utaltam arra, hogy a zürichi polgári törvénykönyvnek kivételével ezen kereset az általános elévülési szabályok alá esik azon európai törvények szerint, melyek a keresetet rendszerükbe fogadták; hasonló szempont alá esnek a code civile és az olasz polgári törvénykönyv is, mert az elsőnek azon rendelkezése, hogy a gyermek szempontjából a családi állás iránti keresetőségi jog elévithetlen (328. §.) csak a törvényes származású gyermekekre nézve nyerhet alkalmazást, mert családi állásuk csak azoknak van, az olasz polgári tvénykönyv pedig, midőn ugyanazon elvet felállítja (177. §.) kifejezetten a törvényes származásnak családi állását hangsúlyozza. Ily értelemben, midőn a törvényes származásnak a gyermek általi vitatása forog szóban, a kereset elévithetlensége kifogás alá nem eshetik; de nézetem szerint nem helyeselhető, hogy a házasságon kívül való származásnak vitatása nem köttetik bizonyos záros határidőhöz, a melyen túl a kereset többé meg nem indítható. A mint a törvényes születés vélelmének megdöntésére irányuló keresetőségi jogot minden haladott törvényhozás lehető rövid időhöz köti elévülésnek veszélye mellett, épp oly méltányos, hogy *a házasságon kívüli származásnak megállapítására irányuló kereset is a rendesnél rövidebb elévülési időhöz köttessék*. De ha már megtartják ebben a tekintetben a rendes elévülést annyira menni, mint azt a belga javaslat czélozza, semmi esetre

sem szabad; mert míg a code civile és az olasz törvénykönyv a keresetnek elévithetlenségét csupán a *törvényes* gyermekekre vonatkozólag állapítja meg, addig a javaslat a családi állás iránti keresetőséget általában a gyermekekre és azok lemenőire nézve örök időkre fentartja; mi több, ezen kereseti jog átszáll az örökösökre is — kik nem leszármazók — a mennyiben vagyoni érdekük kívánja és az örökhagyó 26. életéve előtt meghalt a nélkül, hogy a keresetet megindította volna vagy ha akár idősebb korában is halt el, de már a keresetet megindította volt. (303. és 304. §§.) Tagadhatlan, a kereset elévithetlenségének erős erkölcsi indoka van, hogy cselekményének következményeért mindenki feltétlenül feleljen; de ezzel szemben áll a jogrendnek azon követelménye, hogy ne vonjunk felelősségre senkit oly időben, midőn az ellenbizonyítás eszközeit esetleg elvesztette és ne terjeszszük ki valamely jognak érvényesítését oly személyekre, kik közvetlenül abban nem érdekelvők, mert az első sorban legszemélyesebb jog. Mi okból terjesztjük ki a házasságon kívül való származás megállapítására irányuló keresetőségi jognak érvényesítését továbbra mint a gyermek önálló perbe szállhatásának első évein túl? Mily indok van arra nézve, hogy ha egy gyermek 20 éves koráig nem kereste atyját, anyját, erre felhatalmazzuk örökösait, kiknek szempontjából nem lehet «droit moral»-ról szólni, melyre a javaslat szerkesztője hivatkozik a kereset átszállásának megindokolására, de akár leszármazó rokonait?

A javaslatnak egy újítása, melynek tárgyalása bár lényegileg az önkénytes elismerés fejezetébe való, mert az anyának szabad kijelentésének egyik módozata, mégis az anyasági perrel kapcsolatban nyert kifejezést, mert esetleg a házasságon kívüli származásnak az anyával szemben való érvényesítésének egyik czíme: midőn az *anyának köztisztviselő előtt tett azon kijelentése, hogy terhében van, a házasságon kívül való születésnek megállapítására alkalmasnak jelentetik ki.* (324. §.) A terhességnek bejelentése — *déclaration de grossesse* — a javaslat indokai szerint bármely állami hivatalnok előtt — officier public — történhetik, tekintet nélkül arra, hogy az ily nemű nyilatkozatoknak felvételére hivatalánál fogva fel van e jogosítva vagy sem? A különbség a két eset között abban nyilvánul, hogy első esetben a bejelentés mint

önkéntes elismerés teljes bizonyítékot fog szolgáltatni a természetes anyaságra vonatkozólag, a másokban mint írásbeli bizonyítéknak kezdete fog szerepelni, mely tanúk általi bizonyítás által kiegészíthető. Az anyaság megállapítására irányuló keresetben szabály, hogy *a gyermek bebizonyítsa azonosságát azon gyermekkel, kit az anya azon lebetegedésekor szült*, melyre vonatkozólag a házasságon kívüli származás megállapíttatni kéretik. Ezen elvet már a code civile is tartalmazza, midőn megkivánja, hogy az anyaságot vitató gyermek kimutassa miszerint ő az, kivel anyja lebetegedett, a javaslat csak a bizonyítás tekintetében tér el és pedig a gyermeknek előnyére, mert míg a törvénykönyv csupán és kizárólag az írásbeli bizonyíték kezdetét engedi tanúk általi bizonyítással kiegészíttetni, addig a javaslat az okszerű következtetéseket is olyanoknak fogadja el, melyek mellé a bíróság tanúk általi bizonyítást engedhet. És ezen módosítás igen jelentékeny értékkel bír, mert az írásbeli bizonyítéknak mindig az anyától kell erednie, ki, ha eltagadni kívánja gyermekét, óvakodni fog maga ellenében bizonyítékot szolgáltatni, — eltekintve attól, hogy — mint a javaslatnak indokai kiemelik — éppen azon néposztálynak nagy része írástudatlan, melyen belül a házasságon kívüli születések leggyakoribbak; — másfelől pedig, ha a törvényes származásnak bizonyításánál az okszerű következtetéseket tanúk általi kiegészíthető bizonyítási módnak elfogadjuk, a mint azt a code civile tényleg elfogadta (323. §.), akkor nem lehet megindokolni a bizonyítás korlátozását a természetes gyermekeknek hátrányára.

A javaslatnak egy további jelentőséges újítása, hogy *a házasságon kívüli származásnak önálló bizonyítékait rendszeresíti*, melyek a természetes gyermeknek jogállását s minden külön elismerés vagy épen kereset nélkül biztosítják. Következetes kerestülvitele ez a családi állapot bizonyítása körül már a code civile által is (319. és köv. §§.) elfogadott bizonyítási rendszernek, melynek a természetes gyermekekkel szemben való megcsonkítása csak azon ellenséges indulat által indokolható, melyet velök szemben a nevezett törvénykönyv elfoglal. A javaslat bevallott céljaként tűzte ki egyforma szempont alá foglalni a kétféle állapot megállapítására irányuló bizonyítási rendszert és ennek megfelelőleg a természetes gyermekek származásáról rendelkező részben «a ter-

mészetes származásnak bizonyítása» czíme alatt a törvényes származás bizonyításának megfelelő külön fejezetet szentelt (308. és 309. §§. «des preuves de la filiation naturelle»). A természetes származásnak ezen absolut bizonyítékai 1. a születési lajstrom, a mennyiben az anya megjelöltetett, 2. a tényleges állapot. A születési lajstromba való bevezetésről már szólottam; a code civile-nak erre vonatkozó rendelkezéseit a javaslat helyes kibővítéssel elfogadta, e helyütt csak azt jegyzem meg, hogy a javaslat (74. §.) határozottan rendelkezik azon esetről, midőn az anya nevét házasságon kívüli szülés esetében eltitkolta, a midőn a lajstromot kezelő állami hivatalnok ad a gyermeknek vezeté- és melléknevet, a gyermek atyjának neve pedig csak ennek kifejezett beleegyezésével vezethető a lajstromba. Uj cím tulajdonképen csak a *tényleges állapotra* való hivatkozás, mert a születési lajstromba való bejelentés, mint az önkénytes elismerésnek egyik módja, már a code civile által is (334. §.) elfogadtatott; a különbség ezen bizonyítási mód és a tényleges állapot között a terjedelemben nyilvánul, mert amaz rendszerint csak az anyaság megállapítására vezet, mert természetes gyermekre vonatkozólag a bejelentési kötelezettség csak az anyára nézve áll fenn, — bár ha az atya határozott kívánságára az ő neve is bejelentetett, semmi kétség benne, hogy ez által a természetes atyaság absolut érvényű megállapítást nyert; ellenben a tényleges állapotnak bizonyítása egyforma alkalmazást nyer a szülőknek mindegyikével szemben. A tényleges állapotot már a code civile is ismeri, mint a törvényes származás bizonyításának egyik jogcímét; a kétféle származás bizonyítása közötti egyenlősítésnek megfelelőleg azt a javaslat a természetes születésre nézve is kiterjesztette. A tényleges állapot oly ténykörülmények által állapíttatik meg, melyek biztos bizonyítékot szolgáltatnak arra vonatkozólag, hogy a gyermek azon szülőtől vagy szülöktől származik, kitől vagy kiktől való származását vitatja; minők legyenek ezen tények, azt a törvényes származás bizonyításánál (296. §.) a tényleges állapotra való következtetésre jogosító körülményeknek példaszerű felsorolása által határozta meg a javaslat. Ilyenek: ha a gyermek annak nevét viseli, kitől való származását vitatja, ha ez utóbbi úgy bánt vele mint gyermekével és eltartásáról, neveléséről, önállósításáról gondoskodott, ha folytonosan gyermeknek tekintetik a család-

ban és a társaságban. Nem szenved kétséget, hogy ezen ténybeli körülmények a házasságon kívüli származásnak bizonyítására is alkalmasak, bár a bíróság midőn tényleges állapotnak elfogadása forog szóban ezen ténykörülményekhez nincsen kötve, hanem belátása szerint másokat is fogadhat el olyanoknak, melyek által a házasságon kívül való származás megállapítható. Nagy kérdés: van-e szükség e tényleges állapotra alapított fictionnak felállítására, mely módozat a származásnak mintegy elbirtoklásával azonos; azon tekintetek, melyek a törvényes származás állapotjogának ilyenmű elbirtoklását igazolják, a házasságon kívül származás szempontjából létjogosultságukat elvesztik és legjobb esetben méltányossági rúgókra vezethetők vissza de semmiképen jogiakra. A javaslat indokolása arra hivatkozik, hogy a jog- és írástudatlan néposztály az elismerés intézményéről nem bir tudomással; de lehetetlen, hogy ne ismerné a születési lajstromozás intézetét, a mely előtt ha meghajól és felhasználja az alkalmat, hogy magát mint a gyermek atyja önkényt bejelenthesse: a külön elismerésre nem szorúl.

Minthogy a javaslat az atyasági keresetnek tilalmát elvben fentartotta, a *gyermek elismerésének* intézményét sem nélkülözheti, azt azonban a code civile hiányaitól menten fogadta be rendszerébe (310—318. §§.) Nagy haladást jelez, hogy az elismerésnek alakjai közé a *magánpecsét alatt kiadott okiratot vagy írást* is fogadta el, mi által az elismerés lényegesen megkönnyítettett, különösen, midőn a javaslat azon kijelentést is tartalmazza, hogy az elismerésnek nem kell határozottan kijelentő szavakban történnie, de *hallgatag beismerés* által is, a mennyiben ez írásbeli bizonyíték által megállapítható. A hallgatag elismerésnek kérdése minden törvény álláspontjából vitás — és mivel állandó terhes kötelezettségnek elvállalásáról van szó: szabály szerint tagadólag fog eldöntetni; a paternitas rendszerét követő törvénykönyvek szempontjából a dolog természeténél fogva csak az atyaság elismeréséről lehet vitatkozni, mert hiszen az anya mindig bizonyos. A hallgatag elismerés kérdésével az osztrák jogi magyarázók élénken foglalkoznak, és azon nézet felé hajólnak, hogy ily elismerés eskü által kiegészíthető bizonyítási módnak volna elfogadandó. A magam részéről a felfogást határozottan ellenzem, mert a bizonyítási elmélet alapelveivel nem tartom megegyeztethetőnek,

hogy meggondolatlanul talán kérkedésből elejtett nyilatkozatok alapján állapotjogok megalapíttathassanak. A javaslat a hallgatag beismerésnek mint bizonyítási eszköznek jogosultságát azzal indokolja, hogy miután az elismerés megszűnt ünnepélyes actus lenni, nincs ok, miért kellene a határozat és kifejezett elismeréshez ragaszkodni? A gondolatmenet nem jogászi, mert az alaknak kérdése semmiben sem függ össze a tartalommal és abból, hogy a magánokiratban kifejezett elismerést is elfogadjuk, még éppen-séggel nem következik, hogy a hallgatag elismerésnek is helyet engedjünk.

Fontos a javaslatnak azon rendelkezése is, hogy az elismerés a gyermeknek fogantatása idejétől kezdve valamint annak halála után is történhetik, és hogy a mennyiben kétségbe lett vonva a gyermeknek vagy elismerőjének személyazonossága, ez a *közönséges* jog szabályai szerint bizonyítható; mi által megoldatni szándékoltatik azon a code civile szerint vitás kérdés, mintha az azonosság kétségbe vonásának esetében atyasági illetve anyasági per indításának szüksége állana elő. És mert az első általában tiltva van, a másodikhoz írásbeli bizonyítéknak kezdete elengedhetlen kellék: az elismerés szabály szerint hatályát veszti; a javaslat a kétségbe vont azonosság-nak köztörvény szerinti tehát tanúk alkalmazása általi bebizonyítását indítványozva, az ecsetelt méltánytalanságnak végét vet.

Szemben a code civile-vel, mely a házasságon kívül született gyermeknek jogállását az örökösödési jog keretébe szorítja, a javaslat ezen kérdést külön fejezetben tárgyalja. (326—338. §§.) Általános elvként követi a szabályt, hogy *a gyermek, kinek házasságon kívül való származása megállapított, szülőjével szemben a törvényes gyermekekkel hason, sőt egyenlő jogokkal bír.* A természetes gyermeket *szülőjének családjába helyezi, azt annak nevével ruházza föl és ha a származás mind két szülővel szemben nyert megállapítást, a gyermek mind a kettőnek nevét viselheti.* A természetes gyermek *szülőjének auctoritása alá kerül, és gyám által csupán azon gyermek képviseltetik, kinek származása egyik szülőjével szemben sem nyert megállapítást* (396. §.); a törvényes gyermekekre vonatkozó *tartási és neveltetési kötelezettség* a természetes gyermekekre is nyer alkalmazást mindenben hason

terjedelembe, — megannyi rendelkezések, melyek a természetes gyermekek iránti kedvezés tekintetében bármely a paternitas elvét követő törvénykönyvet messze fölülmulnak. Kiterjesztette a javaslat figyelmét a természetes gyermekeknek azon osztályára is, melyet a code civile valóságos barbársággal mellőz, de a melynek tekintetében az európai törvénykönyvek már nem tesznek különbséget: az incestuosus és adulterinus gyermekekre. *Ezen tekintetben a javaslat is minden különböztetést elejt, a keletkezés természetéből folynak azon rendelkezések, melyeknek értelmében semmiségnek terhe alatt meg van tiltva születési lajstromokba minden oly kijelentést bevezetni, melyből a vérfertőző avagy házasságtörő viszonyra következtetést lehetne vonni; ugyanez áll az elismerési okmányra is — mert minden elismerés már a code civile értelmében is a születési lajstromba bevezetendő; — végül pedig, a mennyiben a házasságon kívüli származás mindkét szülő ellenében nyert megállapítást, a gyermek azon szülőjének viseli nevét, kinek részéről eredete nem tűnik ki. Ezen utóbbi pont határozatlan, mert csak az egyoldalú házasságtörésből eredett gyermekekre nyerhet alkalmazást, vérfertőző és kölcsönös házasságtörő viszonynál egyik szülő sem lévén alkalmas a gyermeknek eredetét elfedni. Értelmezik a határozatlanságot a javaslatnak indokai, melyeknek értelmében az utóbb említett esetben a születési lajstromok vezetésével megbízott tisztviselő ad a gyermeknek nevet, a mely ha kifogásoltatnék: a bíróság határoz.*

A javaslat radicalis irányának, melyet a természetes gyermekek jogállásának biztosításában követ, megfelel annak álláspontja ezen gyermekeknek örökösödési joga tekintetében. Elve: *hogy a gyermekek és azon szülő valamint ennek felmenői között, kívül szemben a házasságon kívüli származás megállapított, ugyanazon kölcsönös öröklési jog áll fenn mely a törvényes házassági viszonyból folyik.* Ismételten kifejtettem, hogy azon iránynak, mely minden különböztetési határt a származásnak törvényessége és alakszerűtlensége között leront, határozott ellenese vagyok; mert a házasságnak mint államilag és társadalmilag egyaránt szentesített és védett jogi viszornak szükségtelen lealacsonyítására vezet. A házasságból származott gyermekeknek föltétlenül és minden körülmények között fölényt kell biztosítani a fattyú gyer-

mekekkel szemben, lett légyen a természetes származás akár önkényt elismerve, akár bíróilag megállapítva. Ellenkező eljárásnak demoralisátióra kell vezetnie, — önkényesen bomlasztja a családi kapcsolatot és a családi viszonynak szentélyét lerontja. És ha mondják, hogy a gyermeknek eltartáshoz és neveltetéshez való joga természetjogán sarkallik, a tételt habozás nélkül aláírom; nem ellenzem sőt követelem, hogy ezen jogok minden gyermeknek és föltétlenül biztosíttassanak; tovább megyek: törvényes öröklési joguk mellett is pártot állok úgy atyjukkal mint anyjukkal szemben, szükség-örökös minőségüknek elismerését sürgetem, — de annyira menni képes nem vagyok: hogy minden különbséget törvényes és természetes gyermek között elejthetnék. Az eljárás helyeselhető, ha törvényes gyermekek nem léteznek, mert ezen esetben ők a legközelebbi vérrokonok; de mihelyest törvényes leszármazóknak joga megnyílik: a természeti jog követelményei háttérbe vonulni kénytelenek a tételes jogi szentesítéssel vértezett jogok előtt. A code civilnek egyoldalú alaki felfogását az ezredéves gyakorlat által védett forma iránti közöny készül felváltani és elfelejtik az aurea mediocritas arany szabályát. És ha a külsőségeknek elvetése gyakran türelmetlen idealizmus által menthető, úgy a kifogásolt eljárás másfelől az egyoldalú alaki felfogásnak delejpontjához vezet. Mily visszataszító ellentétet tüntet fel a javaslatnak 791. §-a a megelőzővel szembesítve, mely a különbséget a törvényes és természetes származás között végképen eltünteti. *A menyiben t. i. a vérfertőző és házasságtörő viszonyból származott gyermekeknek eredete az elismerési okmányból kitűnik, azoknak semminemű öröklési joguk nincs, kizárólag eltartást igényelhetnek szüleiknek hagyatékából.* Tehát a szülőknek bűne gyermekeikben bosszúlja meg magát, mintha a szülők között fennálló rokonsági viszony vagy azoknak helyzete változtathatna a gyermekeknek jogosnak vélt igényein. Ez nem csak embertelenség, de következtelenség is, a mi a jogász szempontjából talán még annál is nagyobb véték, — mert tisztán véletlen eseménytől vagy a szülőknek akaratától teszi függővé, hogy valamely gyermek bir-e örökösödési joggal vagy sem. Ha a származásnak bélyege az elismerő okmányból nem tűnik ki, a gyermek törvényes leszármazókkal egyetemben és azokkal egyenlő osztályban örököl, ellenkező esetben semmit; holott a származás ugyanaz marad

mind a két esetben. Ha a vérnek bűneit büntetni, a származásnak képzelt szégyenét leplezni ohajtják : ám foszszák meg a gyermeket szülője nevétől, mely árulója lehet, de őt a vérrokonságnak leg-hatásosabb következményéből, az öröklési jogból kivetköztetni, oly eljárás, mely a szerencsésen lezajlott középkori egyházas felfo-gásra emlékeztet.

TARTALOM.

	Lap
Történelmi fejlődés.....	7
I. Atyaság megállapítása	10
II. Atyasági per. Exceptio plurium concubentium	15
III. Családi állás	24
IV. Jog a tartáshoz és annak természete.....	31
V. Örökjog	39
VI. Menyasszonyi gyermekek	53
VII. Atyasági per. Anyasági kereset	57
VIII. Elismerés	62
IX. Anyaság megállapításának következményei	67
X. Örökösödési jog	71
XI. Belga javaslat rendszere	80

Értekezések.

1. Igazságszolgáltatásunk és közigazgatásunk reformja.
Irta Dr. Dell'Adami Rezső.
2. A francia ügyvédség. Irta Dr. Nagy Dezső.
3. Az életbiztosítás lényege és jogi természet. Irta Dr. Neumann A.
4. A 12 éven alóli életkor és a büntetőjogi beszámítás. Irta Bekács G.
5. A vasuti jog jelenlegi érvényében. Irta Dr. Hérich Károly.
6. A magyar örökösödési jog tervezetének vezéreszméje. Irta Dr. Teleszky István.
7. A közszerzeményi jog. Irta Dr. Jancsó György.
8. Az ági öröklés fentartása. Irta Dr. Herczegh Mihály.
9. A magyar polgári törvénykönyv tervezete és a modern jogtudomány. Irta Dr. Dell'Adami Rezső.
10. Az örökjog alapelvei a magyar polgári törvénykönyv tervezetében.
Az 1882. nov. 11.—december 4. üléseken folytatott vita.
11. A büntető bíróságok szervezete és hatósági köre, tekintettel a magyar büntető eljárás tervezetére. Irta Dr. Jellinek Arthur.
12. A büntető bíróságok szervezete és hatósági köre, tekintettel a magyar büntető eljárás tervezetére. Az 1883. márcz. 19.—június 1-ig folytatott vita.
13. A polgári peres eljárás reformja. Irta Dr. Nagy Dezső.
14. A polgári peres eljárás reformja. Irta Dr. Emmer Kornel.
15. A polgári peres eljárás reformja. Irta Dr. Plósz Sándor.
16. A polgári peres eljárás reformja. Az 1883. évi november 17-től december 1-ig folytatott vita.
17. A polgári peres eljárás reformja. Az 1883. december 1-től 1884. január 28-ig folytatott vita.
18. A polgári peres eljárás reformja. Az 1884. márczius 12-től április 7-ig folytatott vita.
19. Új írányok a magánjogban. Irta Dr. Schwarz Gusztáv.
20. Huszonkét levél az 1842-től 1854-ig terjedő időszakból. Felolvasta Dr. Tarnai János.
21. Naturalismus a büntetőjogban. Irta Dr. Heil Fausztin.
22. Telekkönyvi reformok. Irta Káplány Géza.
23. Magánjogi codificatióink és régi jogunk. I. Irta Dr. Dell'Adami R.
24. Nézetek a telekkönyvi reformról. Irta Dr. Csillag Gyula.
25. Telekkönyvi reformok. Irta Dr. Imling Konrád.
26. Telekkönyvi reformok. Az 1885. május 12-én tartott vita.
27. Magánjogi codificatióink és régi jogunk. II. Irta Dr. Dell'Adami R.
28. Laohand védbeszéd. Irta Dr. Végh Arthur.
29. A törvényhatósági tisztviselők, segéd- és kezelő-személyzet elleni fogyelemi eljárásról. Irta Dr. Jellinek Arthur.
30. A delictum collectivum és a szokásszerű és üzletszerű bűncselekmények tana. Irta Dr. Balogh Jenő.
31. Az örökség birtokbavételének főelve a magánjogi törvénytervezetben. Irta Galamb István.
32. A polgári bíróság szervezése. Irta Dr. Herczegh Mihály.
33. Magánjogi codificatióink és régi jogunk. III. Irta Dr. Dell'Adami R.
34. A polgári bíróságok szervezéséről. Irta Tóth Gáspár.
35. A référé-rendszer a magyar alkalmazása. Irta Dr. Emmer Kornel.

36. A bírói szervezet. Irta *Dr. Podhorányi Gyula*.
 37. A nemzetközi magánjog haladása. Irta *Dr. Dell'Adami Rezső*.
 38. Az angol büntető eljárás. Irta *Dr. Csorba Ferencz*.
 39. Börtönügyi viszonyaink reformjához. Irta *Dr. Balogh Jenő*.
 40. Fegyházaink beteglési, halálzási és légűrtartalmi viszonyai, összehasonlítva a külföldi viszonyokkal. Irta *Alzél Béla*.
 41. A magyar büntető törvénykönyv büntetési és börtönrendszere. Irta *Dr. Kelemen Mór*.
5. kötet.
42. Alapítványaink és a legfelső felügyeleti jog. Irta *Csorba Ferencz*.
 43. A bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről szóló törvényjavaslat. Irta *Dr. Székely Miksa*.
 44. A magyar büntető törvénykönyv büntetési és börtönrendszerének jelenlegi végrehajtása és ennek eddigi eredményei. Irta *Dr. Székely Ferencz*.
 45. A fizetésképtelen adós jogcselekvényeinek megtámadása a csődön kívül. Irta *Dr. Fodor Armin*.
 46. A jogi szakoktatás reformja. Irta *Dr. Vécsey Tamás*.
 47. Törvényhozási reformok a biztosítás-ügy terén. Irta *Dr. Beck Hugó*.
 48. A magyar büntetőtörvénykönyv büntetési és börtönrendszerének jelenlegi végrehajtása és ennek eddigi eredményei. Az 1889 márcs. 30-án tartott vita.
 49. A jogi szakoktatás reformja. Az 1889. november 23-tól decz. 7-ig folytatott vita.
 50. A jogi szakoktatás reformja. Az 1889. december 14-től december 28-ig folytatott vita.
6. kötet.
51. Az előzetes letartóztatás és vizsgálati fogaégról. Irta *Dr. Baumgarten Izidor*.
 52. Az örökös felelőssége a hagyatéki terhekért. Irta *Dr. Kern Tivadar*.
 53. A szabadságbüntetés reformja. Irta *Dr. Illés Károly*.
 54. A feltételes elítélés. Irta *Dr. Reichard Zsigmond*.
 55. A fegyházbeli életmérés próbája súlymérések alapján. Irta *Dr. Rákosi Béla*.
 56. A feltételes elítélésről. Irta *Dr. Baumgarten Izidor*.
 57. A porosz közigazgatási reformról. Irta *Dr. Kmety Károly*.
 58. A feltételes ítéletekről. (Dr. Baumgarten Izidor, Dr. Mirkus Dezső, Bodor László, Dr. Illés Károly).
 59. A feltételes elítélés. Irta *Dr. Gruber Lajos*.
 60. A feltételes elítélés kérdésének néhány vitás pontjáról. Irta *Dr. Reichard Zsigmond*.
 61. Büntetési és börtönrendszerünk reformja. (Dr. Fayer László, Kelemen Mór, Dr. Balogh Jenő, Székács Ferencz, Dr. Illés Károly, Dr. Székely Ferencz.)
7. kötet.
62. A közigazgatási bíróságok hatáskörének szabályozásáról. Irta *Dr. Kmety Károly*.
 63. A gyermekvédelem Oroszországban. Irta *Krajcsik Soma*.
 64. A bányamivelési jog önállósága szemben a földtulajdonnal. Irta *Lányi Bertalan*.
 65. A dologház és lakói. Irta *Nagyiványi Dr. Fekete Gyula*.
 66. A házasságon kívül született gyermekek jogi állása. Irta *Dr. Dula-schall Alfréd*.

Külföldi törvények magyar fordításban.

1. Német, osztrák és francia a szász törvények. Fordították *Dr. Barna Ignác* és *Dr. Nagy Dezső*.
2. Olasz ügyvédi rendtartás. Az 1874. június 8-iki törvény az ügyvédség és az ügyészség gyakorlásáról. Függelék: a kiegészítő kir. rendelet. A képviselőházi bizottság indoklása. Fordit. *Dr. Dell'Adami Rezső*.
3. A schweizer szövetség törvénye a költségi jogról. 1-161. cikkek. Fordította *Dr. Barna Ignác*.